

VILNIAUS UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO ADMINISTRAVIMO FAKULTETAS

APSKAITA IR FINANSŲ VALDYMAS

Karolinos Macinkevičiūtės
MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS

APLINKOSAUGINIŲ MOKESČIŲ IR KITŲ APLINKOSAUGINIŲ PRIEMONIŲ ĮTAKA ĮMONIŲ VEIKLOS REZULTATAMS	THE IMPACT OF ENVIRONMENTAL TAXES AND OTHER ENVIRONMENTAL MEASURES ON THE PERFORMANCE OF COMPANIES
--	---

Darbo vadovas Docentė Dr. Ramunė Budrionytė

Vilnius, 2024

TURINYS

ĮVADAS	6
1. APLINKOSAUGINIŲ MOKESČIŲ IR KITŲ APLINKOSAUGINIŲ PRIEMONIŲ SAMPRATA BEI POVEIKIO ĮMONIŲ VEIKLOS REZULTATAMS TYRIMŲ APŽVALGA	9
1.1. Aplinkosauginių mokesčių ir kitų aplinkosauginių priemonių samprata, rūšys ir tikslai....	9
1.2. Aplinkosauginių mokesčių ir kitų aplinkosauginių priemonių privalumai ir trūkumai	15
1.3. Aplinkosauginių mokesčių poveikio įmonių veiklos rezultatams tyrimų apžvalga	20
1.4. Aplinkosauginių priemonių įtakos įmonių veiklos rezultatams tyrimų apžvalga	26
2. APLINKOSAUGINIŲ MOKESČIŲ IR KITŲ APLINKOSAUGINIŲ PRIEMONIŲ ĮTAKOS ĮMONIŲ VEIKLOS REZULTATAMS TYRIMO METODIKA	30
3. APLINKOSAUGINIŲ MOKESČIŲ IR KITŲ APLINKOSAUGINIŲ PRIEMONIŲ ĮTAKA PASIRINKTŲ ĮMONIŲ VEIKLOS REZULTATAMS.....	36
3.1. UAB „1 įmonės“ atvejo analizė	36
3.2. UAB „2 įmonės“ atvejo analizė	47
3.3. Mokestis už aplinkos teršimą pakuočių atliekomis – kelių įmonių atvejų analizė.....	53
3.4. Apyvartiniai taršos leidimai – kelių įmonių atvejų analizė.....	58
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI	61
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	63
SUMMARY.....	71
PRIEDAI	73
1 priedas. UAB „1 įmonė“ finansinių ataskaitų duomenys už 2017 – 2023 m. (pateikiami Eurų tikslumu)	73
2 priedas. Interviu su UAB „1 įmonė“ vadovu	74
3 priedas. UAB „2 įmonė“ finansinių ataskaitų duomenys už 2017 – 2023 m. (pateikiami Eurų tikslumu)	76
4 priedas. Interviu su UAB „2 įmonė“ vyriausiuoju finansininku	77
5 priedas. AB „Klaipėdos energija“ finansinių ataskaitų duomenys už 2019 – 2023 m. (pateikiami Eurų tikslumu)	79
6 priedas. AB „Panevėžio energija“ finansinių ataskaitų duomenys už 2019 – 2023 m. (pateikiami Eurų tikslumu)	80

7 priedas. UAB „Plungės šilumos tinklai“ finansinių ataskaitų duomenys už 2019 – 2023 m. (pateikiami Eurų tikslumu)	81
8 priedas. AB "Klaipėdos energija", AB „Panevėžio energija“ ir UAB "Plungės šilumos tinklai" santykiniai finansiniai rodikliai už 2019 – 2023 metus	82

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė Aplinkosauginių mokesčių rūšys	11
2 lentelė Aplinkosauginių mokesčių ir kitų aplinkosauginių priemonių privalumai	15
3 lentelė Aplinkosauginių mokesčių trūkumai	18
4 lentelė Ekonominės veiklos rūšys, kuriose daugiausiai sumokama aplinkosauginių mokesčių bei investuojama į gamtos apsaugą 2017 – 2022 m.	32
5 lentelė UAB „1 įmonė“ sumokėti mokesčiai už 2017 – 2023 m. (pateikiami Eurų tikslumu) 37	
6 lentelė Vandentvarkos pajamos ir savikaina per 2017 – 2023 metus (pateikiami Eurų tikslumu)	42
7 lentelė Santykiniai finansiniai rodikliai už 2017 – 2023 metus	43
8 lentelė Santykinių finansinių rodiklių reikšmės eliminavus aplinkosauginių mokesčių įtaką	44
9 lentelė UAB „2 įmonė“ sumokėti mokesčiai už 2017 – 2023 m. (pateikiami Eurų tikslumu) ..	47
10 lentelė Santykiniai finansiniai rodikliai už 2017 – 2023 metus	49
11 lentelė Santykinių finansinių rodiklių reikšmės eliminavus aplinkosauginių mokesčių įtaką ..	50
12 lentelė UAB „3 įmonė“, UAB „4 įmonė“, UAB „5 įmonė“ ir UAB „6 įmonė“ priskaitytas pakuotės atliekų mokestis už 2019 – 2023 m. (pateikiami Eurų tikslumu)	53
13 lentelė Perskaičiuotas pakuotės mokestis, neįvertinant perdirbtos pakuotės kiekio už 2019 – 2023 m.	55
14 lentelė Taršos mokestis iš stacionariųjų įrenginių ir ATL pardavimo pajamos per 2019 – 2023 m. (pateikiami Eurų tikslumu)	58

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 paveikslas	Aplinkosauginių mokesčių pajamos 2015-2021 m., % nuo BVP	13
2 paveikslas	Aplinkosauginės politikos griežtumo indeksas 2015-2020 m.	14
3 paveikslas	UAB „1 įmonės“ mokami aplinkosauginiai mokesčiai 2017 – 2023 metais	38
4 paveikslas	Pelno (nuostolio) ataskaitų duomenys už 2017 – 2023 metus	41
5 paveikslas	UAB „2 įmonės“ mokami aplinkosauginiai mokesčiai per 2017 – 2023 m.	48
6 paveikslas	Pardavimo savikainos sudedamosios dalys per 2017 – 2023 metus	51
7 paveikslas	Bendrųjų ir administracinių sąnaudų sudedamosios dalys per 2017 – 2023 metus ..	51
8 paveikslas	Pakuotės mokesčio sąnaudų dalis bendroje mokestinių sąnaudų sumoje per 2019 – 2023 m.	56
9 paveikslas	Pakuotės mokesčio dalis % bendrųjų ir administracinių sąnaudų straipsnyje per 2019 – 2023 m.	57

IVADAS

Temos aktualumas. Pastaraisiais metais vykstantis ekonomikos globalizacijos procesas reikalauja naujo požiūrio į įmonių plėtrą ir verslo vystymą. Rinkos dalyviai stengiasi pateikti kuo palankesnius pasiūlymus vartotojams, bet tuo pačiu ir įgyvendinti savo interesus bei nenusileisti konkurentams. Dažnu atveju tokią sparčią plėtrą ir siekį užimti kuo didesnę rinkos dalį lydėjo visuomenei neigiamos pasekmės, kaip aplinkos būklės pablogėjimas tiek dėl padidėjusios taršos, tiek dėl intensyvaus gamtos išteklių naudojimo. Pasauliui susiduriant su rimtais klimato kaitos padariniais, šalių vyriausybės siekia įgyvendinti gamtos apsaugos reformą ir kaip vieną iš priemonių pasitelkia aplinkosauginius mokesčius. Šie mokesčiai yra įvardijami kaip Pigou tipo mokesčiai (angl. Pigouvian taxes), kadangi jų pagrindinė paskirtis yra pašalinti neigiamą išorinį poveikį, taip pat siekiama įtvirtinti požiūrį, kad įmonės, kurios naudoja gamtą teršiančią technologiją, privalo sumokėti mokestį lygų socialinių bei privačių sąnaudų skirtumui (Butkus ir Jonušaitė, 2020). Tačiau kyla pagrįstų abejonų dėl to, ar papildoma mokestinė našta nepaveiks neigiamai įmonių, ypač veikiančių taršiuose sektoriuose, veiklos rezultatų. Galimai, kaip tik bus pasiektas atvirkštinis efektas ir įmonės sieks pertvarkyti savo gamybos procesus į draugiškesnius aplinkai, taip išvengdamos mokesčių bei padidindamos produktyvumą, kas padėtų užtikrinti geresnius veiklos rezultatus. Tačiau naujų ir tvarių technologijų diegimas užtrunka bei reikalauja nemažų investicijų, tad kai kurios įmonės gali susidurti su finansavimo problema, o tuomet galima netekti rinkos dalies, pavyzdžiui dėl greitesnės konkurentų reakcijos. Tikėtina, tai stipriau paveiktų mažesnes arba naujas įmones. Todėl neretai šalių vyriausybės siekia palengvinti taršioms įmonėms tenkančią mokestinę naštą per įvairias fiskalines skatinimo priemones, kaip pavyzdžiui, ekologinės dotacijos ar mokesčių lengvatos.

Temos ištyrimo lygis. Aplinkosauginių mokesčių ir įmonių veiklos rezultatų priklausomybę, taip pat kokie veiksniai lemia geresnę poziciją rinkoje, nagrinėjo nemažai autorių, tačiau stebima nuomonių priešprieša. Autoriai Yamazaki (2020) ir Tingbani, Salia, Hussain ir Alhassan (2023) įrodė neigiamą aplinkosauginių mokesčių poveikį įmonių produktyvumui, o tai savo ruožtu neigiamai paveikė įmonių veiklos rezultatus. Kiti mokslininkai, kaip pavyzdžiui, Li, Li ir Gan (2022) bei He ir Jing (2022), kaip tik teigė, kad aplinkosaugos mokesčiai ilgalaikėje perspektyvoje lems geresnius veiklos rezultatus, dėl ekologinės plėtos vystymosi. Inovacijų poveikį veiklos rezultatams taip pat nagrinėjo Dvorsky, Kliestik, Cepel ir Strnad (2020), Sukumar, Jafari-Sadeghi, Garcia-Perez ir Dutta (2020), Csikosova, Culkova, Janoskova ir Mokrisova (2021), Hermundsdottir ir Aspelund (2021), Suganda ir Rohman (2023) bei Wang, Zhu, Wang, Hu ir Nkana (2022). Tačiau aplinkosauginiai mokesčiai bei tvarių technologijų plėtra užkrauna

papildomą naštą įmonėms, kas gali pristabdyti aplinkosauginės politikos vystymąsi šalyje. Tad savo moksliniuose darbuose tokie autoriai kaip Long ir Liao (2021) ir Liao ir Zhu (2023) tyrinėjo, ar kitos aplinkosauginės priemonės, tokios kaip ekologinės valstybės dotacijos bei mokesčių lengvatos, gali prisidėti prie eko-inovacijų plėtros ir tuo pačiu – įmonių veiklos rezultatų gerinimo. Siekiant iširti situaciją Lietuvoje pastebėta, kad trūksta naujesnių straipsnių Lietuvos aplinkosauginių mokesčių tematika. Mokslinės literatūros, nagrinėjančios aplinkosauginių mokesčių įtaką įmonių veiklos rezultatams Lietuvoje nebuvo rasta, tad šiuo tyrimu siekiama pradėti pildyti šią nišą.

Temos problematika. Aplinkosauginiai mokesčiai ir kitos aplinkosauginės priemonės gali ženkliai prisidėti prie įmonių technologinės pažangos, kas lems ir geresnius veiklos rezultatus ateityje. Tačiau tuo pačiu tai papildoma našta, kuri ypač aktuali taršiuose sektoriuose veikiančioms įmonėms. Tad svarbu išsiaiškinti, kokį poveikį turės aplinkosauginių mokesčių įvedimas ir kitų aplinkosauginių priemonių taikymas įmonių veiklos rezultatams.

Darbo tikslas – atlikus mokslinės literatūros analizę bei empirinį tyrimą, įvertinti kokią įtaką aplinkosauginiai mokesčiai ir kitos aplinkosauginės priemonės daro įmonių veiklos rezultatams.

Darbo uždaviniai:

1. Atlikus mokslinės literatūros analizę, apibrėžti aplinkosauginių mokesčių ir kitų aplinkosauginių priemonių rūšis, išskirti jų privalumus ir trūkumus, nustatyti kokia yra aplinkosauginių mokesčių ir kitų aplinkosauginių priemonių įtaka;
2. Parengti metodiką, kuri padės įvertinti aplinkosauginių mokesčių ir kitų aplinkosauginių priemonių daromą įtaką pasirinktų Lietuvos įmonių veiklos rezultatams;
3. Atlikus empirinį tyrimą, nustatyti, kokį poveikį skirtingi aplinkosauginiai mokesčiai daro įmonių veiklos rezultatams;
4. Atlikto tyrimo pagalba įvertinti aplinkosauginių priemonių daromą įtaką įmonių veiklos rezultatams.

Darbo metodai: magistro darbe renkant informaciją buvo atlikta mokslinės literatūros ir kitų šaltinių analizė bei interpretacija. Šis būdas padėjo išrinkti ir susisteminti dėstymo dalyje pateiktą informaciją. Darbo empiriniam tyrimui naudojamas kokybinis metodas – įmonių atvejų analizė. Taip pat pasitelkiamas ekspertinio interviu metodas, naudojant nestruktūruotą interviu tipą. Galiausiai gauti rezultatai susistemunami, randamos sąsajos su analizuota moksline literatūra, pateikiamos atlikto tyrimo esminės išvagos.

Darbo struktūra. Magistro darbas susideda iš trijų dalių. Pirmoje darbo dalyje nagrinėjama aplinkosauginių mokesčių ir kitų aplinkosauginių priemonių samprata, rūšys ir

tiksmai, privalumai bei trūkumai, analizuojami kitų autorių tyrimų rezultatai, siekiant nustatyti kokį poveikį įmonių veiklos rezultatams turi aplinkosauginiai mokesčiai ir kitos aplinkosauginės priemonės. Antroje darbo dalyje – empirinio tyrimo metodikoje yra apibrėžtas tyrimo tikslas, uždaviniai ir metodas tyrimui atlikti. Taip pat atrenkamos analizuojamos įmonės bei pateikiami esminiai tyrimo etapai. Trečiame – rezultatų skyriuje atliekama įmonių atvejų analizė, interpretuojami nustatyti faktai ir pateikiami tyrimo rezultatai.

1. APLINKOSAUGINIŲ MOKESČIŲ IR KITŲ APLINKOSAUGINIŲ PRIEMONIŲ SAMPRATA BEI POVEIKIO ĮMONIŲ VEIKLOS REZULTATAMS TYRIMŲ APŽVALGA

1.1. Aplinkosauginių mokesčių ir kitų aplinkosauginių priemonių samprata, rūšys ir tikslai

Aplinkosauginiai mokesčiai ir kitos aplinkosauginės priemonės yra svarbi netiesioginė ekonominė priemonė, siekiant didinti įmonių socialinę atsakomybę bei norint įgyvendinti globalius aplinkos tausojimo tikslus. Manoma, kad įmonės įsivedusios aplinkosauginę politiką, įgyvendins naujoviškus ir ekologiškus projektus, kas prisidės ne tik prie gamtos išsaugojimo, bet ir pagerins tokių įmonių įvaizdį visuomenėje. Kitaip dar vadinamų „žaliųjų mokesčių“ įvedimas yra viena iš priemonių norint įgyvendinti svarbų tikslą – apriboti visuotinį atšilimą. Tikslui pasiekti, 2015 metais buvo sudaryta tarptautinė sutartis – Paryžiaus susitarimas. Net 196 šalys, Jungtinių Tautų bendrosios klimato kaitos konvencijos metu, sutarė dėl veiksmų plano siekiant kovoti su klimato kaita. Tikimasi, kad siekis sumažinti išmetamų teršalų kiekį per mokesčių ir kitų priemonių įvedimą, darys nedidelį teigiamą ilgalaikį poveikį vartojimui ir gamybai (Shapiro ir Metcalf, 2021). Tuo pačiu pabrėžiama, kad aplinkosauginiai mokesčiai, palyginti su kitomis priemonėmis kaip subsidijos įmonėms ar taršos leidimai, yra veiksmingiausi dėl to, kad yra įtvirtinami teisiniu lygmeniu bei yra privalomi (He ir Jing, 2022).

Eurostat (2022) aplinkosauginiai mokesčiai yra apibrėžiami kaip mokesčiai, kurių mokestinė bazė yra fizinis vienetas ar jo pakaitinis dydis, tam tikro reiškinio, kuris turi įrodytą specifinį neigiamą poveikį aplinkai. Komisijos Reglamente (ES) Nr. 521/2014 pateikiama, kad aplinkosaugos mokestis tai mokestis, kurio konkreti mokesčio bazė yra aiškiai susijusi su neigiamu poveikiu aplinkai arba kuriuo siekiama apmokestinti tam tikrą veiklą, gaminius arba paslaugas, kad aplinkos apsaugos išlaidos būtų įskaičiuotos į jų kainą ir (arba), kad gamintojai bei vartotojai galėtų orientuotis į tas veiklos rūšis, kurios mažiau kenkia aplinkai. Iš pateiktų apibrėžimų yra aišku, kad didžiausia našta dėl aplinkosauginių mokesčių tenka labiausiai taršiams sektoriams, kaip pavyzdžiui energetikos, žemės ūkio, pramonės bei transporto sektoriams. Tačiau ES Komisijos reglamente patikslinama, kad mokesčio našta tenka ir vartotojams, kadangi turi įtakos ir galutiniai gaminio ar paslaugos kainai. Kitas apibrėžimų panašumas yra tai, kad akcentuojama žala aplinkai, tačiau reglamente papildoma, kad mokesčių esminis tikslas yra skatinimas naudoti mažiau taršius resursus. Taip pat Eurostat ir ES Komisijos reglamente pateiktos sampratos, aplinkosauginių mokesčių baze nurodo objektą ar reiškinį, kuris turi neigiamą poveikį aplinkai. Pasak Ezcurra (2017), tokios mokesčio bazės pasirinkimas nėra tinkamas ir neatspindinti

tikros šių mokesčių paskirties, nes taip tik bandoma atgrasyti naudotis gamtą teršiančiais ištekliais, bet neskatinama juos pakeisti kitais – gamtą tausojančiais. Kaip pastebėjo Giuzio ir kiti (2019) nėra sukurtas aiškus ir universalus paskirstymas, kurias veiklos rūšis reiktų priskirti prie aplinką tausojančių, o kurias prie žalingų. Dėl šios priežasties investuotojams gali tapti sunku identifikuoti kur būtų tikslinga nukreipti kapitalą, o tai gali tapti rimta problema tam tikriems sektoriams. Mokslininkų publikacijose, kaip pavyzdys, nurodoma yra naftos pramonė, kuri nebūtų klasifikuojama kaip tvari, nors šiame sektoriuje gali būti įmonių, kurios investuoja į atsinaujinančią energiją. Kalbant apie platesnę šių mokesčių paskirtį, mokslininkai Tang, Shi, Yu ir Bao (2017) nustatė, kad su aplinkosauginių mokesčių pagalba, šalių vyriausybės galėtų kontroliuoti kai kurių senkančių išteklių naudojimą. Šį teiginį papildo Tchapchet-Tchouto, Kone ir Njoya (2022), pabrėždami, kad aplinkosaugos mokesčių reforma yra procesas, perkeliantis mokesčių našta nuo darbo užmokesčio ar įmonių pelno mokesčio, apmokestinant aplinkos teršimą, gamtos išteklių naudojimą ir panašiai. Tuo tarpu McEldowney ir Salter (2015) manymu aplinkosauginių mokesčių paskirtys turėtų apimti tris esminius principus: pirmas – mokesčiai turi būti aiškiai susieti su vyriausybės aplinkosaugos tikslais, antras – mokesčiai turi skatinti aplinkai teigiamą elgesį ir galiausiai jie turi būti struktūrizuoti, tai yra, kuo didesnė žala gamtai nustatoma, tuo didesnę mokestį moka teršėjas.

OECD (2023) paskelbtame naujienlaiškyje nurodoma, kad iš viso skirtingų aplinkosauginių mokesčių yra virš 1871, o baudų už teršimą net apie 620. Be to, dažnai naudojamos ir kitos aplinkosauginės priemonės, kaip pavyzdžiui taršos leidimai, kuriuose už tam tikrą mokestį yra numatytas leidžiamas į aplinką išmesti taršos normatyvas. Kuo didesnė leidimo kaina, tuo tikima griežtesnė yra aplinkosaugos politika šalyje. Taršos leidimų kaina taip pat gali svyruoti priklausomai nuo verslo ciklo, pavyzdžiui, kaina gali sumažėti nuosmukio metu, nes įmonės gamins mažiau, o tai reiškia ir terš mažiau (Kruse, Dechezlepretre, Saffar ir Robert, 2022).

Lietuvoje pagrindiniu šaltiniu, kuriame yra išvardinti Lietuvos aplinkosauginiai mokesčiai yra Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatymas. Taip pat nuo tam tikrų prekių, kurios yra laikomos žalingos aplinkai, mokami yra akcizo mokesčiai, kurie yra pateikti Lietuvos Respublikos akcizų įstatyme. Be to siekiant apsaugoti gamtos išteklius, tokius kaip naudingosios iškasenos ir medžiojami gyvūnai yra priimtas atskiras įstatymas – Lietuvos Respublikos mokesčio už valstybinius gamtos išteklius įstatymas. Kiti svarbūs teisės aktai Lietuvos aplinkosaugos politikoje yra Lietuvos Respublikos klimato kaitos valdymo įstatymas ir Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymas dėl apyvartinių taršos leidimų, kuriame pateikiami įrenginiai, turintys teisę gauti šiltnamio efektą sukeliančių dujų apyvartinių taršos leidimų. Taigi, iš minėtų teisės aktų surinkti su aplinkos apsauga susiję mokesčiai taikomi Lietuvoje yra pateikiami 1 lentelėje.

1 lentelė

Aplinkosauginių mokesčių rūšys

Mokestis	Reglamentuojantys teisės aktai
Akcizai už elektros energiją	Lietuvos Respublikos akcizų įstatymas.
Akcizai energiniams produktams	Lietuvos Respublikos akcizų įstatymas.
Akcizai gamtinėms dujoms	Lietuvos Respublikos akcizų įstatymas.
Mokestis už aplinkos teršimą iš stacionariųjų taršos šaltinių	Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatymas.
Mokestis už aplinkos teršimą iš mobiliųjų taršos šaltinių	Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatymas.
Mokestis už aplinkos teršimą gaminių atliekomis	Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatymas.
Mokestis už aplinkos teršimą pakuočių atliekomis	Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatymas.
Mokestis už aplinkos teršimą sąvartyne šalinamomis atliekomis	Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatymas.
Mokestis už naudingųjų iškasenų, vandens, grunto ir medžiojamųjų gyvūnų išteklius	Lietuvos Respublikos mokesčio už valstybinius gamtos išteklius įstatymas.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis lentelėje išvardintais šaltiniais.

Iš lentelės duomenų matyti, kad išskiriami trys akcizų tipai susiję su aplinkosauga. Akcizų už elektros energiją yra apmokestinama elektros energija, kuri yra parduodama kitam asmeniui neturinčiam veiklos licencijų ar kitų įstatyme numatytų leidimų. Akcizai energiniams produktams apima tokius produktus kaip variklių benzinas, žibalas, gazoliai skirti šildymui ir naudoti žemės ūkio veikloje, skystasis kuras (mazutas), naftos dujos ir kita. Taip pat akcizas taikomas ir gamtinėms dujoms, kurios parduodamos ar kitaip perduodamos naudoti kaip variklių degalai ar šildymui skirtas kuras. Toliau lentelėje išvardinti aplinkosauginiai mokesčiai, kaip pavyzdžiui už aplinkos teršimą iš stacionariųjų taršos šaltinių, kuriuo yra apmokestinami stacionarūs taršos šaltiniai, kurie yra nekintamoje būvimo vietoje ir jų perkėlimas negalimas, nepakeitus jų paskirties ir vertės, kaip pavyzdžiui katilinė. Apmokestinamas yra į aplinką išmetamų teršalų kiekis. Mokesčiu, už aplinkos teršimą iš mobiliųjų taršos šaltinių, apmokestinami yra degalai sunaudoti vidaus diegimo varikliuose. Kiti trys mokesčiai, reglamentuoti Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatyme, yra skirti apmokestinti tokius gaminius kaip padangos, akumulatoriai, baterijos, įvairių rūšių pakuotės (stiklas, plastikas, kartonas) bei numatytas yra apmokestinimas

šalinamų atliekų, kurios skirstomos į pavojingas ir nepavojingas atliekas. Mokestis už naudingųjų iškasenų, vandens, grunto ir medžiojamųjų gyvūnų išteklius yra skirtas apmokestinti faktiškai išgautą išteklių kiekį. Išgaunami tokie ištekliai, kaip pavyzdžiui dolomitas, gintaras, smėlis, požeminis ir paviršinis vanduo bei kiti.

Kitoms aplinkosauginėms priemonėms priskiriama:

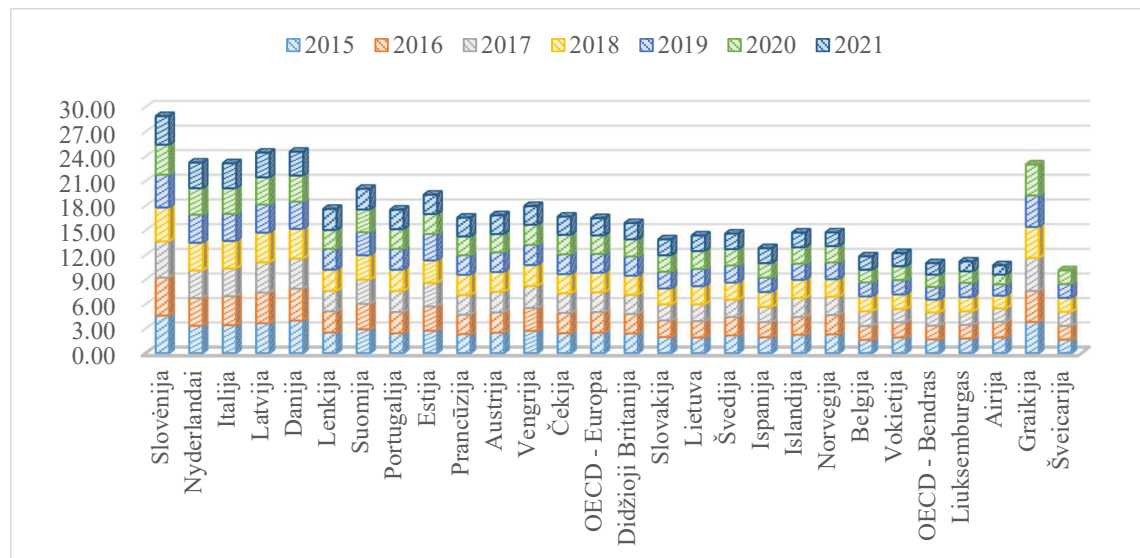
- Apyvartiniai taršos leidimai – jų pagrindinė paskirtis yra riboti šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį, kuris išmetamas į aplinką (Lietuvos Respublikos klimato kaitos valdymo įstatymas). Vienas leidimas suteikia teisę per tam tikrą laikotarpį išmesti į atmosferą vieną toną anglies dioksido ar anglies dioksido ekvivalentą. Europos Sąjungos šalims yra nustatytas maksimalus lygis išmetamų teršalų, kurio viršyti negalima, šis lygis palaipsniui yra mažinamas kasmet. Bendrovės gauna paskirtą kiekį leidimų nemokamai, o jeigu pritrūksta, tuomet perka juos. ATL gauna tokie įrenginiai kaip katilinės, elektrinės, cemento ir kalkių naftos perdirbimo, keramikos, stiklo, medienos, popieriaus, plytų ir čerpių, akmens vatos gamybos sektorių įrenginiai bei aviacijos ir chemijos pramonės gamybos įrenginiai, kurių galingumas viršija 20 megavatų;
- Dotacijos, skirtos aplinkosauginių projektų finansavimui – tai priemonė, kurios tikslas mažinti žalingą poveikį gamtai, skatinant žaliųjų inovacijų diegimą įmonėse (Huang, Liao ir Li, 2019);
- Mokesčių lengvatos – tai netiesioginė fiskalinės politikos priemonė, skirta įmonių tvarioms inovacijoms skatinti per mokesčių naštos sumažinimą (Liao ir Zhu, 2023).

Kaip yra apibrėžta Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatyme, aplinkosauginių mokesčių esminiai tikslai yra ekonominėmis priemonėmis mažinti aplinkos teršimą, skatinti aplinką tausojančių technologijų naudojimą bei gauti lėšas aplinkosauginiams projektams įgyvendinti. Mokesčio mokėtojai yra tiek fiziniai, tiek ir juridiniai asmenys ar organizacijos, priklausomai nuo taršos šaltinio. Pagal naujausius Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (OECD) renkamus statistinius duomenis atvaizduotus 1 paveiksle, aplinkosauginiai mokesčiai 2021 metais sudarė 1,40 proc. nuo bendrojo vidaus produkto (BVP), vertinant bendrai visų OECD šalių vidurkį (OECD, 2023). Europos mastu, OECD narių vidurkis sudarė 2,09 proc., pirmavo Slovėnija su 3,47 proc., be to Slovėnija turėjo aukščiausią rodiklį visą stebimą laikotarpį, išskyrus 2020 metus, kuomet užleido poziciją Graikijai. Slovėnijos statistikos departamente (2022), nurodoma, kad didžiąją dalį aplinkosauginių mokesčių (virš 80 proc.) sudaro mokesčiai už energijos suvartojimą. Tuo tarpu Lietuvoje, 2021 metais, aplinkosauginiai mokesčiai sudarė tik 1,89 proc. nuo BVP, o didžiausia rodiklio reikšmė buvo pasiekta 2018 metais, jis siekė 2,22 proc.. Stebint rodiklio pokyčius, pastebėta, kad 2016 metais, tai yra pirmaisiais metais po Paryžiaus susitarimo, buvo užfiksuotas tiek Europos, tiek bendras visų OECD narių, nežymus

vidurkio augimas, o didžiausias rodiklio procentinis pokytis užfiksuotas buvo tokiose šalyse kaip Estija, Portugalija ir Suomija. Lietuvoje, po 2015 metų susitarimo, rodiklis stabiliai augo net trejus metus iš eilės. Labiausiai rodiklio reikšmė sumažėjo lyginant 2020 ir 2021 metų laikotarpius – procentinis pokytis buvo -12,5. Tikėtina rodiklio neigiamą pokytį galėjo lemti užsitęsęs karantinas dėl pandeminės situacijos. Panaši tendencija matoma ir kitose šalyse, išsiskyrė Lenkija, kurioje rodiklis ženkliai išaugo 2021 metais, net 12 procentų – nuo 2,29 iki 2,56 reikšmės. Tačiau vertinant šio rodiklio pokyčius per 2015-2021 metų laikotarpį, pastebima, kad aplinkosauginiai mokesčiai nuo BVP sudaro vis mažesnę dalį, kadangi visų narių 2021 metų reikšmės yra sumažėjusios lyginant su 2015 metų reikšmėmis. Nustatyta, kad rodiklio reikšmės 2021 metais mažėjo apie 14 procentų lyginant su 2015 metais, išskaičiuojant vidurkį nuo visų šalių reikšmių pokyčių.

1 paveikslas

Aplinkosauginių mokesčių pajamos 2015-2021 m., % nuo BVP

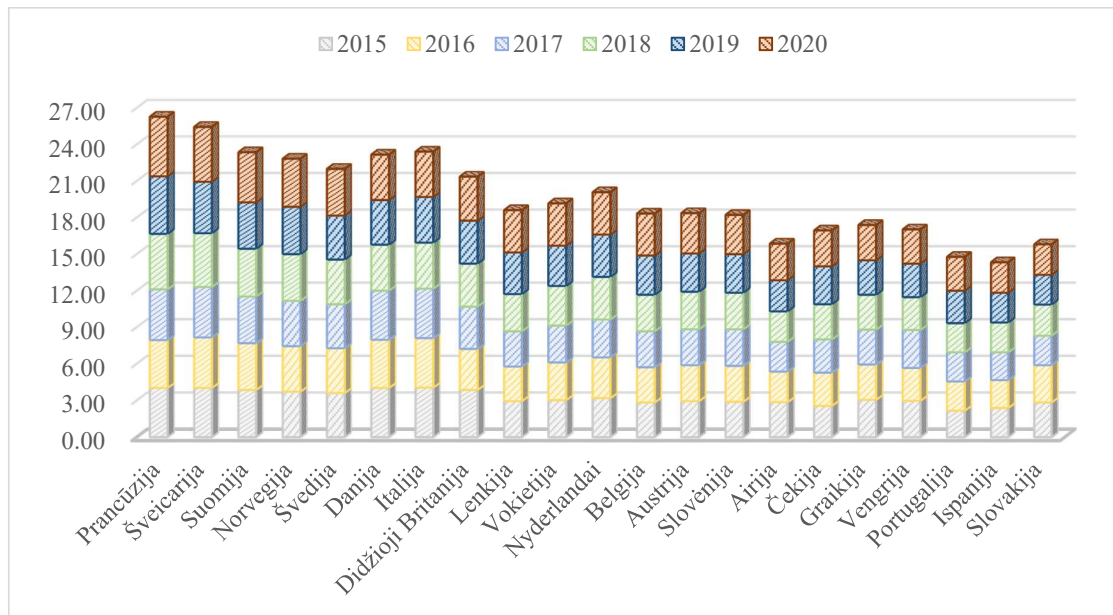
Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis OECD duomenų baze, 2023.

Kitas rodiklis – Aplinkosauginės politikos griežtumo indeksas (angl. Environmental Policy Stringency Index), parodo kiek valstybės skiria dėmesio žaliajai politikai, tuo pačiu padeda įvertinti ar šalys vykdo savo įsipareigojimus bei palengvina veiksmų koordinavimą tarp šalių (Kruse ir kiti, 2022). Remiantis OECD duomenimis (žr. 2 pav.), 2020 metais aukščiausią indeksą turėjo Prancūzija – 4,89, o Slovėnija, kurioje aplinkosauginiai mokesčiai sudarė didžiausią dalį nuo BVP lyginant su kitomis šalimis, buvo 14-oje pozicijoje su 3,22 indekso reikšme. Tačiau pats rodiklis yra ganėtinai naujas, nes sukurtas tik 2014 metais, tad kol kas trūksta informacijos dėl visų šalių bei nėra apskaičiuotas bendras šalių vidurkis. Be to, šis ir visi kiti rodikliai, dažniausiai pilnai neatspindi galimos skirtingų veiksmų įtakos bei neparodo koku mastu ir kaip

aplinkosauginiai mokesčiai paveikia konkretų sektorių kiekvienoje šalyje (Chen, Yang, Wong ir Miao, 2022).

2 paveikslas

Aplinkosauginės politikos griežtumo indeksas 2015-2020 m.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis OECD duomenų baze, 2023.

Kalbant apie Lietuvą, pagal naujausius duomenis, remiantis Valstybinės mokesčių inspekcijos (VMI) administruojamų nacionalinio biudžeto pajamų surinkimo apžvalga (2022), į valstybės biudžetą 2022 metais buvo surinkta 22 913 tūkst. Eurų pajamų iš mokesčio už aplinkos teršimą. Tai viršijo užsibrėžtą planą daugiau nei 7 proc. bei surinkta buvo net 62 proc. daugiau pajamų iš šio mokesčio nei 2021 metais. Valstybės biudžeto pajamų struktūroje VMI administruojamų mokesčių pajamos sudaro didžiausią dalį – 2022 metais apie 94 proc., tačiau iš jų tik apie 0,2 proc. sudarė pajamos iš mokesčio už aplinkos teršimą.

Taigi, šaltinių analizė parodė, kad apibrėžiant aplinkosauginius mokesčius išskiriamos yra kelios esminės savybės. Visų pirma mokesčio bazė yra pats taršos šaltinis, jį moka teršiantys subjektai. Nustatyta, kad Lietuvoje yra įvesti šeši skirtingi aplinkosauginiai mokesčiai, trys akcizų mokesčiai bei pasitelkiamos kitos aplinkosauginės priemonės, kaip apyvartiniai taršos leidimai bei žaliosios dotacijos ir mokesčių lengvatos. Apmokestinami yra teršalai išmetami į orą, vandenį, žemės paviršių, taip pat gaminių ir pakuočių atliekos bei sunaudojamas kiekis naudingųjų iškasenų ir kitų išteklių. Didžiausia našta tenka labiausiai taršioms pramonėms šakoms, tačiau poveikį jaučia ir galutinis vartotojas dėl tikėtino kainų augimo. Pagrindiniai aplinkosauginių mokesčių ir kitų priemonių tikslai yra mažinti žalingą poveikį gamtai, skatinti alternatyvių technologijų ar

resursų naudojimą bei surinkti lėšų aplinką tausojančių projektų vystymui. Taip pat šių mokesčių pagalba siekiama apriboti senkančių išteklių naudojimą. Aplinkosauginiai mokesčiai sudaro nežymią dalį nuo šalių bendrojo vidaus produkto. Tarptautinės organizacijos yra įsivedusios kelis indeksus ir rodiklius, kurie padeda stebėti valstybių pažangą aplinkosauginių mokesčių ir apskritai reformų, skirtų aplinkos apsaugai įvedime.

1.2. Aplinkosauginių mokesčių ir kitų aplinkosauginių priemonių privalumai ir trūkumai

Augant susirūpinimui dėl klimato kaitos, stengiamasi daugiau dėmesio skirti žaliajai ekonomikai. Dėl šios priežasties pasitelkiami aplinkosauginiai mokesčiai ir kitos aplinkosaugos priemonės. Tačiau svarbu tinkamai įsivertinti tiek teigiamus, tiek ir neigiamus padarinius, kuriuos gali sukelti aplinkosauginės politikos griežtinimas šalių ekonominei padėčiai. Išskirti privalumai bei mokslinės literatūros šaltiniai, kuriuose jie nagrinėjami, pateikiami 2 lentelėje.

2 lentelė

Aplinkosauginių mokesčių ir kitų aplinkosauginių priemonių privalumai

Privalumai	Šaltiniai
Papildomos pajamos į valstybės biudžetą	Spratt (2013); Distefano ir D'Alessandro (2023); Čiulevičienė (2014); Fodha, Seegmuller ir Yamagami (2018);
Teigiama įtaka gyventojų užimtumui	Distefano ir D'Alessandro (2023); Domguia, Pondie, Ngounou ir Nkengfack (2022); Shapiro ir Metcalf (2021);
Įtaka skurdo mažinimui	Spratt (2013);
Įtaka pajamų nelygybės mažinimui	Distefano ir D'Alessandro (2023);
Teigiama įtaka valstybės skolos valdyme	Distefano ir D'Alessandro (2023); Pereira, Pereira ir Rodrigues (2016);
Naujų technologijų atsiradimas – eko-inovacijos	Csikosova, Culkova, Janoskova ir Mokrisova (2021); Liao ir Zhu (2023); Long ir Liao (2021); He ir Jing, (2022); Wang, Zhu, Wang, Hu ir Nkana (2022); Lei, Huang ir Cai (2022);

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis lentelėje pateiktais šaltiniais.

Iš 2 lentelės duomenų matyti, kad išskiriama nemažai teigiamų aspektų, kurie siejami su aplinkosauginių mokesčių įvedimu ar kitų aplinkosauginių priemonių taikymu. Šis reiškinys – kai

pasiekama nauda slypi ne vien tik gamtos išsaugojime, bet ir kai gaunama papildoma vertė, literatūroje įvardijamas kaip dvigubas dividendas (angl. double dividend). Ypatingai dažnai antru dividendu įvardijamas papildomas pajamų surinkimas į biudžetą. Tačiau aplinkosauginiai mokesčiai tik esant tam tikroms sąlygoms generuos reikšmingesnes mokestines pajamas ir tuo pačiu užtikrins užsibrėžtų aplinkosauginių tikslų pasiekimą. Be to, kai kurie autoriai nesutinka su tuo, kad aplinkosauginiai mokesčiai yra efektyvi priemonė papildomų mokestinių pajamų surinkimui. Pavyzdžiui Wu (2021) teigia, kad aplinkosauginiai mokesčiai pagal prigimtį yra reguliuojantys, tai yra, jų pagrindinė funkcija yra kontroliuoti ir valdyti nepageidaujamą reiškinių – aplinkos užterštumo lygį. Dėl šios priežasties šie mokesčiai negali būti tapatinami su kitais mokesčiais, kurių pagrindinė funkcija yra pajamų surinkimas. Vis dėlto egzistuoja situacijų kuomet įmanomas yra dvigubas dividendas, kuris siejamas su papildomų pajamų surinkimų į valstybės biudžetą. Anot Spratt (2013), idealus prekių tipas, kuris leis pasiekti abu tikslus, turės įgaubtą paklausos kreivę, kuri taps vis mažiau elastinga, kai kainos kyla ir mažėja kiekis. Kaip nurodo autorius, kai kurių degalų rūšys turi būtent tokią paklausos kreivę. Taigi, įvedus mokestį, tokios prekės paklausa gerokai sumažėtų, o tai darytų teigiamą poveikį aplinkai. Esant įgaubtai paklausos kreivei, tolesnis kiekio mažinimas taptų vis sudėtingesnis, bet šiuo atveju dviguba nauda būtų vis vien pasiekta, nes visų pirma būtų sumažintas taršios prekės vartojimas ir tuo pačiu įvestas mokestis generuotų stabilias pajamas į biudžetą. Taip pat nemažai svarbu tai, jog papildomos pajamos į biudžetą gali lemti efektyvesnius fiskalinės politikos sprendimus. Kaip pastebėjo Čiulevičienė (2014) bei Fodha ir kiti (2018), šios pajamos gali būti skiriamos ne tik taršos mažinimo projektams įgyvendinti, bet ir naudojamos siekiant sumažinti kitų mokesčių našą. Pavyzdžiui, tai gali turėti teigiamą įtaką darbo užmokesčio mokesčių sumažinimui, nemažinant šalies mokestinių pajamų. Iš to išplaukia kitas lentelėje įvardintas privalumas – teigiama įtaka žmonių užimtumui. Domguia ir kitų (2022) atliktas tyrimas parodė teigiamą ryšį tarp visuomenės užimtumo ir aplinkosauginių mokesčių įvedimo išsivysčiusiose šalyse. Tačiau kiek kitokia situacija yra mažiau išsivysčiusiose valstybėse, kur buvo nustatyta neigiama įtaka bendrai visuomenės ir atskirai moterų užimtumui, nors vyrų užimtumas ir padidėjo, bet labai nereikšmingai. Be to skirtingų autorių atlikti tyrimai rodo, kad nedarbo lygio šalyje sumažinimas stipriai priklauso ir nuo kitų veiksnių tarpusavio sąveikos, kaip pavyzdžiui:

- spartus inovacijų ir naujų technologijų įdiegimas (Distefano ir D'Alessandro (2023), Shapiro ir Metcalf (2021), Domguia ir kiti (2022));
- kitų aplinkosauginių priemonių taikymas, kaip pavyzdžiui valstybės parama naujoms ir mažiau taršioms technologijoms dotacijų forma (Domguia ir kiti (2022));
- neužimtų gyventojų perkvalifikavimas, mokymai bei greita adaptacija (Domguia ir kiti (2022)).

Didėjant gyventojų užimtumui gaunama ir kita nauda, tokia kaip skurdo mažinimas bei teigiamas poveikis pajamų nelygybės sumažinimui. Didžiausias poveikis, siekiant sumažinti skurdo lygį, gali būti pasiektas per valdžios sprendimus kaip panaudoti gautas papildomas mokestines pajamas (Spratt, 2013). Tai gali būti siejama su anksčiau nustatyta įtaka dėl darbo užmokesčio mokesčių sumažinimo. Kalbant apie pajamų nelygybę, Distefano ir D'Alessandro (2023) analizavo aplinkosauginių mokesčių poveikį skirtingiems veiksniams, tarp kurių ir Gini indeksas. Būtent šis koeficientas parodo gyventojų pajamų pasiskirstymą – kuo arčiau nulio yra jo reikšmė, tuo reiškia mažesnė yra pajamų nelygybė. Mokslininkų atliktas tyrimas parodė, kad įvestas anglies dioksido mokestis daro pastebimą įtaką pajamų nelygybės mažinimui, bet tik jei gautos mokestinės lėšos yra perskirstomos mažas pajamas gaunančioms grupėms (Distefano ir D'Alessandro, 2023). Be to, minėtų autorių darbe buvo nustatyta, kad jei tiek įmonės, tiek vartotojai sąžiningai prisilaikytų nustatytų aplinkosauginių reikalavimų bei nebandytų išvengti mokesčių, tuomet įmanomas būtų ir keturgubas dividendas:

1. Sumažėjęs išmetamų teršalų kiekis;
2. Padidėjęs gyventojų užimtumo lygis;
3. Mažesnė pajamų nelygybė;
4. Tvarus valstybės įsiskolinimo lygis.

Teiginį, kad aplinkosauginiai mokesčiai gali prisidėti prie valstybės skolos valdymo patvirtina ir mokslininkai Pereira ir kiti (2016). Tačiau autoriai pabrėžia, kad teigiamas efektas valstybės skolai įmanomas tik ilgalaikėje perspektyvoje. Galiausiai vienas iš dažniausiai minimų privalumų, dėl aplinkosauginių mokesčių ir kitų aplinkosauginių priemonių įvedimo yra naujų technologijų – eko-inovacijų plėtra. Verslo subjektai siekdami sumažinti išlaidas, kurių atsiradimą lėmė aplinkosauginių mokesčių įvedimas, yra labiau suinteresuoti investicijomis į naujas technologijas (Csikosova ir kiti, 2021). Be to gamtą tausojančių naujovių kūrimas padeda sukurti ekologiškos įmonės įvaizdį, tokiu būdu užtikrinant tam tikrą konkurencinį pranašumą (Lei ir kiti, 2022).

Tačiau aplinkosauginių mokesčių įvedimas gali sukelti ir neigiamų padarinių tiek ekonomikai bendrai, tiek įmonių ar galutinių vartotojų lygmeniu. Nustatyti trūkumai yra pateikti 3 lentelėje kartu su šaltiniais, kuriuose jie analizuojami.

3 lentelė

Aplinkosauginių mokesčių trūkumai

Trūkumai	Šaltiniai
Neigiama arba nereikšminga įtaka ekonomikos augimui trumpuoju laikotarpiu	He ir Jing, (2022); Hassan, Oueslati, Rousselière (2020); Oueslati (2014); Tu, Liu, Jin, Wei, Kong (2022);
Auga prekių ir paslaugų kainos vartotojams	Komisijos Reglamentas (ES) Nr. 521/2014; Skolrud ir Galinato (2019); Tingbani, Salia, Hussain ir Alhassan (2023);
Didėjantys įmonių kaštai	Tingbani ir kiti (2023); Nerudova, Dobranschi ir Adam (2019); Wang ir kiti (2022);

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis lentelėje pateiktais šaltiniais

Kaip ir buvo nagrinėta anksčiau, aplinkosauginių mokesčių įvedimas turi nemažai privalumų, bet, dažniausiai, jų poveikis pasireiškia tik ilguoju laikotarpiu, o kitų aplinkosauginių priemonių įvedimas ne visada būna atliekamas laiku, kas gali turėti neigiamų padarinių tiek įmonių veiklos rezultatams, tiek ir ekonomikai bendrai. Pavyzdžiui, trumpuoju laikotarpiu, tikėtinas yra neigiamas poveikis šalies ekonomikai, kuris pasireiškia per BVP sumažėjimą. Autoriai Hassan ir kiti (2020) paaiškina, kad toks poveikis galimas dėl sekančių veiksnių:

- energijos suvartojimo sumažėjimas;
- prekių ir paslaugų kainų padidėjimas galutiniam vartotojui;
- namų ūkių vartojimo sumažėjimas;
- eksporto apimčių sumažėjimas.

Šiai minčiai pritaria ir He ir Jing (2022), o Oueslati (2014) papildoma, kad visoms mokesčių reformoms yra būdingos santykinai didelės sąnaudos, kurių atsiradimas daro neigiamą įtaką gerovei trumpuoju laikotarpiu. Tačiau, pasak autoriaus, ilgalaikėje perspektyvoje, poveikis gerovei atsiranda, kadangi gaunama nauda atsveria patiriamas sąnaudas. Visai kiti rezultatai buvo gauti Tu ir kiti (2022) atliktame tyrime. Tirdami aplinkosauginių mokesčių poveikį ekonomikos augimui, autoriai nustatė, kad anglies dioksido mokesčio įvedimas pastebimai sumažino žalą aplinkai, bet taip pat mažino gamybos apimtį ir vartojimą. Tad minėtame tyrime autoriai priėjo prie išvados, kad dvigubas dividendas vargu ar yra galimas, nes nors nauda gamtai ir buvo pasiekta, bet nustatyta, kad dėl to sulėtės ekonomikos augimas.

Įtaka prekių ir paslaugų kainų išaugimui buvo paminėta ir kaip viena iš ekonomikos sulėtėjimo priežasčių trumpuoju laikotarpiu. Šis veiksnys ne tik paveikia namų ūkius dėl jų

sumažėjusios perkamosios galios, bet ir neigiamai paveikia įmones bei valstybės pajamų iš mokesčių surinkimą dėl mokesčių sąveikos efekto (Skolrud ir Galinato, 2019). Visų pirma, taršos mokesčiai padidina nešvarios prekės kainą, nes įmonės susiduria su didesniais gamybos kaštais, kaip pavyzdžiui pačio mokesčio sąnaudos bei dėl skiriamų investicijų į švaresnę gamybą. Galiausiai tai paveikia kitų mokesčių surinkimą į biudžetą, nes gaunama mažiau pajamų iš įmonių pelno mokesčio. Be to, galimas mažesnis mokestinių pajamų surinkimas iš gyventojų pajamų mokesčio, ypač iš darbo užmokesčio apmokestinimo, nes darbuotojams reikės laiko persikvalifikuoti, kai dėl didėjančių sąnaudų įmonėse gali būti pradėta patiriamų sąnaudų peržiūra, kas gali neigiamai atsiliiepti darbuotojams. Tačiau svarbu pabrėžti, kad šie trūkumai būdingi tik trumpuoju laikotarpiu. Taip pat, Tingbani ir kiti (2023) teigia, kad aplinkosauginių mokesčių našta, kartu su kitomis su aplinkos apsauga susijusiomis rinkliavomis, kaip tik apsunkina įmonių technologinę plėtrą. Priežastis yra labai paprasta – naujų tvarių technologijų diegimas reikalauja nemažai investicijų, kurios, ypač smulkiam ar vidutiniam verslui, yra sunkiai pakeliamos kai dar prisideda ir papildomos sąnaudos dėl aplinkosauginių mokesčių. Panašios nuomonės yra ir mokslininkai Wang ir kiti (2022). Jų požiūriu aplinkosauginiai mokesčiai kelia didesnius reikalavimus energijos taupymui, išmetamųjų teršalų kiekio mažinimui ir technologinėms naujovėms, todėl didėja gamybos sąnaudos bei mažėja įmonių verslo pajėgumai. Tačiau šie autoriai laikosi nuomonės, kad ilguoju laikotarpiu šias sąnaudas kompensuos gaunama nauda iš technologinės pažangos.

Taigi, iš atliktos mokslinės literatūros šaltinių analizės galima teigti, kad aplinkosauginių mokesčių įvedimas ar kitų aplinkosauginių priemonių taikymas atneša daugiau naudos tiek makroekonominio, tiek mikroekonominio lygmenimis, nei išskiriama yra trūkumų. Nustatyti privalumai yra papildomų mokestinių pajamų surinkimas, mažėjantis nedarbo lygis, veiksminga priemonė skurdo ir pajamų nelygybės mažinimui. Taip pat aplinkosauginių mokesčių įvedimas gali pagelbėti valdant valstybės skolą, dėl papildomų mokestinių pajamų surinkimo. Be to aplinkosauginių mokesčių ir kitų aplinkosauginių priemonių taikymo derinys skatina įmones diegti pažangias ir tvarias technologijas. Tačiau minėti teigiami aspektai pasireiškia tik ilguoju laikotarpiu, o tuo tarpu trumpuoju pastebimi neigiami padariniai dėl šių mokesčių įvedimo: ekonomikos sulėtėjimas, didėjantys įmonių kaštai, kas lemia ir augančias prekių ir paslaugų kainas. Visgi, aplinkosauginių mokesčių įvedimas dažniausiai lemia technologinę pažangą, kuri siejama ir su didėjančiomis įmonių sąnaudomis.

1.3. Aplinkosauginių mokesčių poveikio įmonių veiklos rezultatams tyrimų apžvalga

Vis griežtėjanti aplinkos tausojimo politika gali turėti nemažai įtakos įmonių veiklai. Mokslinėje literatūroje išsiskyrė nuomonės dėl to ar aplinkosauginiai mokesčiai gali paveikti įmonių veiklos rezultatus. Vienas iš požiūrių – griežti aplinkosauginiai reikalavimai gali paskatinti inovacijas, kas padeda padidinti įmonių produktyvumą, o tai teigiamai veikia veiklos rezultatus. Šio teiginio pradininkas buvo Porteris (1991). Mokslininkai Liao ir Zhu (2023) papildė šį teiginį tvirtindami, kad įmonių viduje sukurtos naujovės, kurių atsiradimą lemia siekis sumažinti aplinkosauginių mokesčių našta, yra žiniomis pagrįstas išteklius, kurį yra sunku imituoti, todėl jis padeda gerinti įmonių veiklos rezultatus. Produktyvumas, mokslinėje literatūroje, yra apibrėžiamas kaip koncepcija, kuri yra susijusi su maksimalių rezultatų gavimu įdedant minimalias pastangas bei sunaudojant kuo mažiau išteklių (Dresch, Collatto ir Lacerda, 2018). Tačiau, mokesčiai taip pat reiškia ir papildomų išlaidų atsiradimą įmonėms, kas turi įtakos pelningumui, o tai yra vienas iš svarbiausių aspektų vertinant įmonių rezultatus. Anot Peng, Xie, Ma ir Fu (2021), Porterio hipotezę galima interpretuoti per tris skirtingus požiūrius:

1. Vietinė rinka pagrįstos aplinkosauginės reformos gali suteikti įmonėms daugiau laisvės rasti optimalius sprendimus kaip mažinti sąnaudas arba kaip generuoti papildomas pajamas iš vykdomos technologinės pažangos;
2. Aplinkosauginės politikos reikalavimų griežtinimas gali padidinti įmonių konkurencingumą, o tai tikėtina teigiamai atsilieps veiklos rezultatams;
3. Tinkamai parengti aplinkosauginiai reglamentai gali paskatinti naujovių atsiradimą, tačiau jų poveikis įmonių veiklos rezultatams yra nevienodas bei priklausomas nuo sektoriaus.

Daugelis mokslininkų yra įsitikinę, kad aplinkosauginės reformos gali paskatinti įmones plėtoti naujoves, tai yra diegti naujas technologijas bei prisidėti prie inovacijų kūrimo. Inovacijas apima produkto ar paslaugos naujo dizaino sukūrimas, pačios gamybos tobulinimas, pardavimo strategijų, produkto ar paslaugos palaikymo modernizavimas bei inovatyvių verslo sprendimų plėtojimas (Li, Li ir Gan, 2022). Šį teiginį patvirtina ir mokslininkai Gurlek ir Tuna (2018), kurie papildė, kad konkrečiai žaliosios inovacijos susijusios yra su energijos taupymu gamybos procese bei ekologiško dizaino sukūrimu.

Porterio iškeltą hipotezę dėl aplinkosauginių mokesčių ir įmonių veiklos rezultatų tarpusavio teigiamo ryšio patvirtino bei praplėtė ir kiti autoriai. Li ir kiti (2022) patikslino, kad Porterio hipotezė veiks tik tuomet, kai valstybėse bus parinktas tinkamas į aplinkos apsaugą nukreiptas priemonių rinkinys, atitinkantis vietinę rinką. Taip pat nemažai svarbu yra kiek prisideda ir patys ūkio subjektai. Tuo atveju, jeigu įmonės pilnai atskleistų savo esamą aplinkos

apsaugai skirtų veiksmų lygį bei šalių vyriausybės būti linkusios koreguoti teisės aktus, tik tada galima būtų sukurti šiuolaikinį ir veiksmingą aplinkosaugai skirtą priemonių rinkinį (Zhang ir kiti, 2022). Tačiau aplinkosaugos reguliavimo institucijos negali tiksliai nustatyti kiek įmonės patiria realių išlaidų dėl įvedamų mokesčių ar kitų apribojimų. Be to, įmonių vadovybės dažniausiai nėra linkusios atskleisti informacijos dėl patiriamų sunkumų, siekiant išsaugoti padėtį rinkoje ir nenusileisti konkurentams. Tad ši informacijos asimetrija yra vienas iš didžiausių aplinkosauginės politikos formavimo sunkumų (Elnaboulsi, Daher ir Saglam, 2023). Svarbu suprasti, kad įmonės gali taikyti strategiją investuoti labai neženkliai tam, kad paprasčiausiai išvengtų nuobaudų ir atitiktų minimalius aplinkosauginės politikos reikalavimus (Long ir Liao, 2021). Tačiau toks požiūris prieštarauja aplinkosauginių mokesčių esminiam tikslui, kuris nurodo, kad pirmiausiai turi būti pasiekta kuo didesnė nauda aplinkai. Svarbu suprasti, kad žaliaji ekonomika prisideda ne tik prie užterštumo mažinimo, kartu su išteklių efektyvesniu panaudojimu, bet ir prie visuomenės gerovės didinimo ir socialinio teisingumo, o šias naudas įmanoma pasiekti esant ir viešosioms ir privačiosioms investicijoms (Barbier, 2016).

Nemažai mokslininkų bandė nustatyti kokį poveikį aplinkosauginių mokesčių įvedimas turi inovacijų skatinimui ir bendrai produktyvumui, kadangi tai yra vieni iš veiksmų, kurie veikia įmonių veiklos rezultatus. Pavyzdžiui, Yamazaki (2020) savo atliktame tyrime siekė įrodyti, kad anglies dioksido mokesčio įvedimas gali teigiamai paveikti gamybinių įmonių veiklos rezultatus Kanadoje, dėl teigiamos aplinkosauginių mokesčių įtakos pelno mokesčio mažinimui. Mokslininkas tam pritaikė statistinės analizės metodą, kuris leidžia įvertinti kokį efektą padarė tam tikrų sąlygų įvedimas, lyginant dvi grupes, vieną paveiktą pokyčių, o kitą – nepaveiktą. Lyginamos buvo įmonės iš Kanados provincijos – Britų Kolumbijos, nes ten 2008 metais buvo įvestas anglies dioksido mokestis, su įmonėmis iš likusios Kanados dalies. Surinkta buvo tokia informacija apie įmones: pagamintos produkcijos kiekis, darbuotojų skaičius, energijos sąnaudos pagal skirtingas kuro rūšis, apmokestinamo pelno dydis, įmonės amžius, eksporto apimtys. Tiriamasis periodas – 2004-2012 metai, kad būtų įtrauktas ir laikotarpis prieš mokesčių įvedimą ir po, o atrinkta buvo apie 10 tūkst. įmonių iš Britų Kolumbijos ir 65 tūkst. iš kitų regionų. Atliktame tyrime poveikis įmonių veiklos rezultatams buvo matuojamas per produktyvumo pokyčius. Gauti sekantys tyrimo rezultatai:

- anglies dioksido mokesčio įvedimas, išvedant gautų rezultatų pagal atskiras įmones vidurkį, sumažino įmonių produktyvumą 1,2 proc., bet dėl šio mokesčio teigiamos įtakos kitų mokesčių mažinimui nustatytas buvo 0,2 proc. produktyvumo padidėjimas. Visgi, bendrai, grynasis produktyvumas sumažėjo 1 proc.;

- mažoms įmonėms mokestis darė teigiamą įtaką – užfiksuotas grynojo produktyvumo padidėjimas per 0,7 proc., tačiau vidutinių ir didelių įmonių produktyvumas mažėjo per 3,5 ir 0,5 proc. atitinkamai;
- jaunų įmonių produktyvumą mokesčio įvedimas paveikė neigiamai – sumažino per 0,5 proc., seniau įkurtų taip pat veikė neigiamai – per 1,2 proc.;
- investicijos į taršos mažinimo projektus, tikėtina, didintų produktyvumą, bet tik ilguoju laikotarpiu (Yamazaki, 2020).

Galiausiai tyrimo autorius reziumuoja, kad po mokesčio įvedimo Britų Kolumbijoje, anglies dioksido emisija sumažėjo 4 proc., tad vidutinis 1 proc. produktyvumo kritimas gali būti laikomas ne tokiau ir reikšmingu (Yamazaki, 2020). Be to, tyrimo išvadose akcentuojama, kad teigiamą įtaką produktyvumui turėtų investicijos į tvarias technologijas, tačiau šio tyrimo duomenų buvo nepakankamai, kad būtų galima patikimai įvertinti ekologinių inovacijų įtaką.

Mokslininkų Tingbani ir kiti (2023) atliktame tyrime buvo bandoma patvirtinti hipotezę, kad aplinkosauginiai mokesčiai kaip tik neigiamai veikia mažų ir vidutinių įmonių inovacijų lygį, o ne skatina jas. Autorių teigimu, dėl įvestų mokesčių, įmonės patirs didesnes sąnaudas, o tai neigiamai paveiks įmonių paskatas investuoti į naujas žalias technologijas. Siekiant įsitikinti ar iškelta hipotezė pasitvirtina, mokslininkai surinko duomenis apie 24 OECD valstybes nares už 2000-2019 metų laikotarpį. Priklausomu kintamuoju buvo pasirinktas rodiklis, kuris parodo mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros (MTEP) procentinę dalį nuo BVP. Kaip pabrėžė autoriai, MTEP nuo BVP rodiklis yra tinkamiausiais inovacijų lygiui išmatuoti, kadangi jį lengva įvertinti kiekybiškai. Be to, išlaidų moksliniams tyrimams ir plėtrai lygis suteikia daugiau tvirtų ir patikimų įrodymų apie įmonių ir šalių mokslines ir technologines pastangas (Afrifa, Tingbani, Yamoah ir Appiah, 2020). Tarp nepriklausomų kintamųjų, kuriuos pasirinko autoriai daugianariai regresinei lygčiai sudaryti, buvo: aplinkosauginiai mokesčiai, infliacijos lygis, BVP augimo tempas, palūkanų normos (naudojamos ilgalaikės palūkanų normos taikomos vyriausybės obligacijoms, kurių terminas dešimt metų), politinio stabilumo indeksas, valdžios efektyvumo indeksas, reguliavimo kokybės rodiklis, korupcijos lygio indikatorius bei įmonių finansavimo apribojimai – vertinama kokia dalimi įmonė turtą finansuojasi skolintu ir kokia dalimi nuosavu kapitalu. Autoriai tyrimo metu pateikė keletą įžvalgų:

- aprašomoji statistika parodė, kad vidutiniškai, tirtose valstybėse, aplinkosauginiai mokesčiai sugeneruodavo apie 7 procentus visų mokestinių pajamų. Nustatyta, kad apie 3 procentus visų turimų finansinių išteklių įmonės galėtų skirti žaliųjų inovacijų ir augimo skatinimui;
- aplinkosauginių mokesčių įtaka inovacijoms tampa mažiau reikšminga politiškai stabilioje šalyje;

- vyriausybės efektyvumo didėjimas teigiamai veikia inovacijas per aplinkosauginius mokesčius, tačiau reguliavimo kokybė ir korupcijos lygis aplinkosauginių mokesčių ryšį su inovacijomis veikė nereikšmingai (Tingbani ir kiti, 2023).

Visgi, darbo išvadose apibendrinama, kad dėl mokestinių sąnaudų padidėjimo, mažos ir vidutinės įmonės apribos naujų technologijų diegimą, ne tik dėl apribotų finansavimo galimybių, bet ir dėl didelio neapibrėžtumo ir nesėkmės rizikos (Tingbani ir kiti, 2023). Taip pat pridodama, kad kartu su aplinkosauginiais mokesčiais turi būti taikomi ir papildomi stimulai, kaip tarkim paskiriamos dotacijos, siekiant paskatinti įmones pereiti prie naujų ir švarių technologijų.

Kinų mokslininkai Wang ir kiti (2022) savo darbe išsikėlė dvi hipotezes. Pirma buvo ar aplinkosauginiai mokesčiai teigiamai veikia teršiančių įmonių pelningumą, o kitoje buvo bandoma patikrinti ar aplinkosauginių mokesčių įvedimas daro teigiamą poveikį inovacijų vystymuisi taršiose Kinijos pramonės šakose. Tokiu būdu buvo bandoma nustatyti ar 2018 metais priimta aplinkosauginė reforma padėjo pasiekti dvigubą dividendą. Pasitelktas buvo daugianarės regresinės analizės tyrimo metodas, parenkant įmones veikiančias taršiuose sektoriuose, o kaip kontrolinę grupę, su kuria bus lyginama – įmones iš netaršių sektorių. Surinkti buvo listinguojamų Kinijoje veikiančių bendrovių duomenys už 2016-2020 metus tam, kad tyrimas apimtų laikotarpį prieš įstatymo įvedimą ir po. Tyrime taikytos dvi atskiros regresinės lygtys: pirmoje kaip priklausomas kintamasis buvo parinktas turto pelningumo rodiklis ROA, kurio pokytis padėtų nustatyti įvestų mokesčių įtaką pelningumui, o tai parodytų kokį poveikį šie mokesčiai turi įmonių veiklos rezultatams. Antroje lygtyje, norint nustatyti ar aplinkosauginiai mokesčiai turi skatinamąjį poveikį inovacijoms, kaip priklausomas kintamasis buvo pasirinktas rodiklis, kuris skaičiuojamas padalijus moksliniams tyrimams ir eksperimentinei plėtrai skirtas išlaidas iš veiklos pajamų. Tyrimo nepriklausomi kintamieji – įmonių pinigų srautai, veiklos pajamų augimo tempas, įmonės dydis, nepriklausomų valdybos narių skaičius. Pagrindinės tyrimo išvados buvo tokios:

- užfiksuotas padidėjęs investicijų lygis, bet silpnėjęs įtaka pajamų augimui mažose ir labai taršiose įmonėse. Didesnėse įmonėse viskas atvirkščiai – nereikšmingas sąnaudų skirtų naujoms technologijoms didėjimas, bet didesnis pajamų augimas. Tyrimo autoriai tokius rezultatus bando paaiškinti tuo, kad didelėse įmonėse dažniausiai yra labiau patyrusi vadovybė, stabilė finansinė būklė, didesnė koncentracija įvairių savo srities specialistų, tad tokioms įmonėms paprasčiau prisitaikyti ir stabilizuoti situaciją. Tačiau didelėse įmonėse yra daug sunkesnis ir ilgesnis kelias sprendimų priėmimo dėl investicijų į naujas bei tvarias technologijas nei mažose bendrovėse;
- aplinkosauginiai mokesčiai turėjo stiprią teigiamą įtaką pelningumo augimui įmonių, kurios nuosavybės teise priklauso valstybei, tačiau šie mokesčiai labai nežymiai paveikė sąnaudas skirtas technologinei ir mokslinei plėtrai. Autorių teigimu, taip gali būti todėl,

kad valstybinės įmonės gali gauti daugiau mokesčių lengvatų ar dotacijų. Kalbant apie bendroves, kuriose valstybė nėra dalininkė, matomas didesnis lankstumas lėšų panaudojime, tad MTEP sąnaudų lygis augo (Wang ir kiti, 2022).

Galiausiai tyrimo autoriai patvirtino, kad gauti rezultatai vis dėlto leidžia priimti abi darbe iškeltas hipotezes.

Labai panašų tyrimą atliko ir mokslininkai He ir Jing (2022). Jų darbe nurodoma, kad aplinkosauginių mokesčių sistema Kinijoje yra efektyvi, kadangi ji yra pavyzdys to kaip derinami suvaržymai ir paskatos verslui. Svarbu pabrėžti, kad tokia aplinkosauginė reforma atitinka Porterio iškeltą hipotezę. Tai pagrindžiama tuo, kad aplinkosaugos mokesčius reglamentuojančiame įstatyme yra iškeliami ne tik griežti reikalavimai įmonėms, siekiant apsaugoti aplinką bei mažinti taršą, bet ir suteikiamos mokesčių lengvatos ar subsidijos bendrovėms veikiančioms taršiuose sektoriuose, jeigu jos, kiek įmanoma aktyviai, pereina prie žaliųjų technologijų. Tad savo moksliniame darbe autoriai siekė įrodyti, kad iš tikrųjų Kinijos aplinkosauginė reforma atitinka Porterio hipotezėje iškeltas sąlygas. Mokslininkų tyrimas rėmėsi sekančiomis hipotezėmis: pirma – Kinijos aplinkosaugos mokesčių reforma turės teigiamą poveikį įmonių veiklai labai taršiose pramonės šakose; antra – aplinkosauginių mokesčių įvedimas turės teigiamą poveikį labai taršių įmonių pelno maržai, dėl padidėjusių investicijų ir išgaunamo sąnaudų taupymo efekto. Šiuo atveju autoriai pasitelkė tuos pačius metodus, tai yra, regresinę analizę ir suskirstymą įmonių į netaršias ir veikiančias didelės taršos sektoriuose. Pasirinktas laikotarpis 2015-2020 metai, tad irgi siekiama buvo įvertinti pokyčius prieš ir po įstatymo įvedimo. Kaip priklausomas kintamasis pasirinktas Kinijos listinguojamų įmonių ROA, nes autorių manymu tai labai reikšmingas rodiklis, kuris leidžia įvertinti įmonių pelningumą, panaudojant bendrą kreditorių ir savininkų nuosavybę. Kiti pasitelkti kintamieji buvo: įmonės dydis, turto ir įsipareigojimų santykis – mokumo rodiklis, vidutinis darbo užmokestis, įmonės amžius, bankinių paskolų buvimas bei Herfindahlio ir Hirschmano indeksas, kuris parodo įmonių koncentracijos lygį rinkoje bei įmonės ar kelių įmonių įtaką tam tikroje rinkoje. Be to įvestas buvo ir fiktyvus kintamasis, kuris nurodo ar įmonei daro įtaką aplinkosauginių mokesčių atsiradimas – tai yra sužymėtos buvo visos taršios įmonės, kurioms atsirado prievolė mokėti šiuos mokesčius. Tyrime gauti tokie rezultatai:

- po aplinkosauginių mokesčių įvedimo, labai taršių įmonių pelno marža nesumažėjo, o kaip tik išaugo apie 2,11 procento. Tuo pačiu užfiksuotas buvo padidėjęs gamybos efektyvumas;
- nustatyta, kad didelį užterštumą sukeliančių bendrovių investicijų lygis išaugo apie 5 procentus, ypatingai pagerėjo žaliųjų inovacijų rodiklis. Be to pastebėta, kad įvedus aplinkosauginius mokesčius sumažėjo įmonių valdymo sąnaudos, reiškia šių mokesčių įvedimas skatina kitų sąnaudų optimizavimą;

- aplinkosauginių mokesčių įtaka, skirtingų įmonių pelno maržoms, pasižymi heteroskedastiškumu, kadangi nustatyta buvo, kad centriniame ir šiaurės rytų regionuose pelno maržą labiausiai paveikė pravesta reforma nei likusią šalies dalį. Taip yra todėl, kad centrinis regionas yra laikomas Kinijos energijos baze, o šiaurės rytai yra labiausiai industrinis šalies regionas.
- aplinkosaugos mokesčiai labiausiai paveikė privatų sektorių nei valstybės kontroliuojamas įmones (He ir Jing, 2022).

Taigi, darbe iškelto hipotezės patvirtino. Taip pat, šie bei kitų mokslininkų gauti rezultatai leidžia teigti, kad patvirtinta ir Porterio hipotezė – aplinkosauginiai mokesčiai skatina inovacijas, o šios turi teigiamą poveikį įmonių produktyvumui, kas didina įmonių pelningumą, o tai tuo pačiu gerina jų veiklos rezultatus.

Kiti mokslininkai Li ir kiti (2022) bandė nustatyti ne tik koks yra ryšys tarp aplinkosauginių mokesčių ir įmonių veiklos rezultatų, bet ir kaip griežtesni aplinkosauginiai reikalavimai veikia ekonomikos vystymąsi ir atskiras pramonės šakas. Šiuo tikslu autoriai atliko kitų mokslininkų 30 empirinių tyrimų analizę, kurių pagrindiniai tiriamieji aspektai buvo Porterio hipotezė, aplinkosauginė reforma, įmonių konkurencingumas ir kiti su aplinkosauginiais mokesčiais susiję veiksniai. Mokslininkai Li ir kiti (2022) įmonių konkurencingumu įvardija įvairių finansinių ir kitų veiklos rodiklių visumą, kurie matuoja poveikį įmonės veiklos rezultatams. Atlikto tyrimo išvados buvo sekančios:

- nustatyta teigiama koreliacija tarp aplinkosauginių reformų ir konkurencingumo. Be to patvirtintas teigiamas poveikis tiek aplinkai, tiek šalies ekonomikai bendrai. Šie abu teiginiai patvirtino Porterio hipotezės tikrumą;
- sektoriaus charakteristikos lemia aplinkosauginės reformos įtaką įmonių veiklos rezultatams. Pastebėta, kad reikšmingas teigiamas poveikis konkurencingumui pasireiškia labiau taršiose pramonės šakose;
- patvirtinta, kad šalies išsivystymo lygis neturi reikšmingos įtakos aplinkosauginės reformos daromam poveikiui, veikiančiam įmonių konkurencingumą (Li, ir kiti, 2022).

Apibendrinant šio tyrimo rezultatus, autoriai Li ir kiti (2022) siūlo šalių vyriausybėms stiprinti aplinkosauginių reformų intensyvumą, daug dėmesio skiriant labiausiai taršioms pramonės šakoms, taikant ne tik aplinkosauginius mokesčius ar kitas aplinkosaugines priemones, bet ir stiprinant teisinį reguliavimą. Mokslininkų teigimu stiprus poveikis įmonių veiklai taršiuose sektoriuose gali būti paaiškinamas tuo, kad visų pirma taršias įmones aplinkosauginiai reikalavimai verčia peržiūrėti gamybos procesus, mažinti energijos ar kitų resursų suvartojimą bei tobulinti išmetamų teršalų apdorojimą. Be to, siekdamas kompensuoti atsirandančias išlaidas, bendrovės pasirenka investuoti į naujas technologijas, kurios ilgainiui prisidės prie tvaresnių

verslų kūrimo bei didins įmonių produktyvumą, kas tuo pačiu teigiamai veiks įmonių veiklos rezultatus. Priešingai yra mažiau taršiose šakose, nes patiriama sąlyginai mažiau išlaidų, tad įmonės neturi stiprių paskatų diegti naujoves ar kitaip optimizuoti išlaidas.

Taigi, mokslinių šaltinių analizė parodė, kad aplinkosauginiai mokesčiai veikia įmonių produktyvumą, technologinį išsivystymą ir sąnaudų paskirstymą. Tačiau pastebėta, kad mokslininkų atliktų tyrimų rezultatai tam tikrais aspektais išsiskyrė. Kai kuriuose analizuotuose tyrimuose buvo prieita prie išvados, kad aplinkosauginiai mokesčiai kartu su vykdomomis ekologinėmis inovacijomis, užkrauna per didelę našą įmonėms. Tikėtina dėl šios priežasties nukentėtų ir įmonių veiklos rezultatai. Kituose tyrimuose kaip tik buvo nustatyta, kad įmonių pelno maržą šie mokesčiai paveiktų teigiamai, be to augtų investicijos į tvarius verslo sprendimus. Įdomu pastebėti, kad kai kuriuose darbuose, kurie nustatė teigiamą aplinkosauginių mokesčių poveikį įmonių veiklos rezultatams, nagrinėjama buvo Kinijos aplinkosauginė reforma. Be to iš Li ir kiti (2022) 30 nagrinėtų empirinių tyrimų, net 17 buvo susiję su Kinijoje pravesta reforma. Tad galima teigti, kad aplinkosauginių mokesčių, o ir apilamai visos aplinkosauginės reformos sėkmė labai stipriai priklauso nuo tinkamo valstybinio reguliavimo ir šalies rinkos analizės. Svarbu nustatyti kokių priemonių derinys leis ne tik pasiekti su aplinkosauga susietus tikslus, bet ir atneš naudą pačioms įmonėms. Kaip bebūtų paradoksalu, bet net keliuose aptartuose tyrimuose pažymima, kad aplinkosauginių mokesčių nauda ir teigiamas poveikis veiklos rezultatams labiausiai pasireiškia įmonėse veikiančiose didelio užterštumo sektoriuose, nors jie ir yra pagrindinis mokesčio taikiny. Šiuo atveju galima teigti, kad papildomą mokestinę našą kompensuoja technologinė pažanga ir sąnaudų optimizavimas.

1.4. Aplinkosauginių priemonių įtakos įmonių veiklos rezultatams tyrimų apžvalga

Siekis iš tikrųjų prisidėti prie aplinkos išsaugojimo, bet ir išlaikyti poziciją rinkoje yra rimtas iššūkis įmonėms. Nors ir ne vieno empirinio tyrimo rezultatai parodė, kad eko-inovacijos gali teigiamai paveikti įmonių veiklos rezultatus, įmonės gali dvejoti ar verta pradėti vystyti ir investuoti į tvarias technologijas, dėl per didelių sąnaudų ir visiško neapibrėžtumo dėl to ar investicija atsipirks. Tam, kad bent iš dalies palengvinti našą įmonėms veikiančioms taršiuose sektoriuose, vyriausybės siūlo įvairias fiskalines paskatas, kaip pavyzdžiui MTEP veiklai skirtos dotacijos ar mokesčių lengvatos. Taip pat, vertinant didėjančias įmonių išlaidas dėl aplinkosauginių mokesčių, svarbu prisiminti ir Pareto optimumą – ekonomikos gerovės teoriją apie efektyvų išteklių paskirstymą. Atsižvelgiant į Pareto optimumą, kai teršėjas yra apmokestinamas mokesčiu, dėl daromo neigiamo poveikio trečiajai šaliai per aplinkos užteršimą, įmonės teršėjos padėtis pablogėja. Taigi, kad būtų atkurtas Pareto optimumas, reiktų apmokestinti

abi šalis, kad nė viena pusė negautų naudos kitos sąskaita. Šiuo atveju mokesčių ir kompensacijų derinys yra tinkamiausias sprendimas (Nerudova ir kiti, 2019). Huang ir kiti (2019) atliktame tyrime nustatyta, kad valstybės dotacijos ne tik teigiamai veikia įmonių pelningumą, bet ir sumažina nesėkmės riziką susijusią su naujų technologijų diegimu, tuo pačiu išgaunant teigiamą poveikį aplinkai. Fiskalinių paskatų buvimas, dažniausiai lemia ir tai, jog įmonės pačios bus pasiryžusios investuoti daug daugiau, negu kad be valstybinės paramos (Long ir Liao, 2021). Tačiau galima ir tokia situacija, kad verslai bus nelinkę patys investuoti, o naudosis vien gaunama parama. Boeing (2016) savo moksliniame darbe įsitikino, kad vertinant veiksmingumą, MTEP veiklai skirtos dotacijos akimirksniu išstumia verslo planuotas investicijas į plėtrą, tačiau vėlesniais laikotarpiais fiksuojamas neutralus valstybės dotacijų poveikis verslo privačioms investicijoms. Kalbant apie kitą fiskalinę priemonę – mokesčių lengvatas – jos dažniausiai yra labiau orientuotos į rinkos poreikius, nes suteikia įmonėms tam tikrą laisvę nuspręsti kaip bus vykdoma ir į kokią tikslą nukreipta MTEP veikla (Long ir Liao, 2021). Šalių vyriausybių įmonių skatinimas investuoti į MTEP veiklą per suteikiamas mokesčių lengvatas, netiesiogiai prisideda prie aplinkosauginių inovacijų išlaidų sumažinimo. Be to, įmonės gali pretenduoti į mokesčių lengvatas tik tuo atveju, jeigu turi patikimų įrodymų apie praeityje vykdytus ekologinius projektus ar įdiegtas naujas tvarias technologijas. Dėl šios priežasties išvelgiamas yra esminis mokesčių lengvatų, lyginant su dotacijomis, privalumas – išvengiama yra informacijos asimetrijos problema – lengvatą gauna tik įmonės atitinkančios iškeltus kriterijus, o ne siekiančios pasipelnėti (Liao ir Zhu, 2023).

Visgi, reiktų įsitikinti ar dotacijų ir lengvatų įvedimas iš tikrųjų teigiamai paveiks įmonių veiklos rezultatus ir ar vis dar bus pasiekiamas pagrindinis tikslas – tausojama aplinka. Mokslininkai Long ir Liao (2021) tuo tikslu atliko tyrimą, kuriuo metu bandė patikrinti dvi hipotezes. Visų pirma – ar tiesioginės subsidijos daro teigiamą poveikį įmonių ekologinėms inovacijoms, o kita iškelta hipoteze bandė patikrinti ar mokesčių lengvatos turi teigiamą poveikį eko-inovacijoms. Šiuo tikslu buvo atrinkta net 500 Kinijos gamybinių įmonių, nes autorių įsitikinimu šioje šakoje veikiančios įmonės yra labiau linkusios kurti ekologiškus produktus. Autoriai pasitelkė apklausos metodą – išsiuntė klausimynus atrinktų įmonių vyresniojo ir vidurinio lygio vadovams. Apklausoje buvo skirtas dėmesys įmonių pastangoms diegti aplinkai nekenksmingas technologijas. Pateikti klausimai ir teiginiai apėmė skirtingas tematikas. Pirmoje grupėje teiginių formuluočių buvo pateiktos taip, kad būtų įmanoma įsivertinti ar įmonėse buvo diegiamos naujovės, kurių dėka pavyko sumažinti energijos suvartojimą, sumažinti oro, vandens, dirvožemio užterštumą arba pagerinti gaminių atliekų perdirbimą. Sekančioje grupėje klausimai buvo apie valstybės teikiamą paramą. Trečioje grupėje klausimai buvo suformuoti taip, kad būtų galima įvertinti ar įmonės pasinaudojo mokesčių lengvatomis bei kokią įtaką šių lengvatų

taikymas turėjo veiklos rezultatams. Surinkti duomenys buvo panaudoti tolimesnei analizei. Tyrime atlikta daugiavarė logistinė regresija. Gauti rezultatai parodė, kad nepriklausomų kintamųjų – dotacijų ir mokesčių lengvatų standartizuotas regresijos koeficientas buvo statistiškai reikšmingas. Tai reiškia, kad abi priemonės skatina įmones realizuoti ekologines inovacijas. Tačiau nustatyta, kad dotacijų poveikis yra stipresnis. Tai galėtų būti paaiškinta tuo, kad dotacijos yra tiesioginė paskata, kuri ir gaunama būtent tuo momentu, kada įmonėse numatytas yra konkretus projektas įgyvendinimui, kai tuo tarpu mokesčių lengvatų poveikis jaučiamas pavėluotai (Long ir Liao, 2021). Taigi, gautos darbo išvados leido priimti abi iškeltas hipotezes.

Mokslininkai Liao ir Zhu (2023) tyrė koks yra ryšys tarp padidėjusios įmonių naštos susijusios su įvestais aplinkosauginiais mokesčiais, kaip tai paveikia jų norą diegti ekologines inovacijas bei ar valstybė gali reikšmingai prisidėti prie įmonių tvarios politikos vystymo. Be to, autoriai siekė įsitikinti ar visi šie veiksniai daro įtaką įmonių veiklos rezultatams. Taip pat svarbu paminėti, kad darbe ekologinės inovacijos buvo suskirstytos į dvi grupes – į radikalias ir į diegiamas palaipsniui. Duomenys tyrimui atlikti surinkti iš Kinijos listinguojamų įmonių, veikiančių gamybos sektoriuje, finansinių ataskaitų bei iš įvairių valstybinių institucijų. Nagrinėjamas laikotarpis – 2016-2020 metai. Tyrimo metu atliktos kelios regresinės analizės siekiant nustatyti skirtingų veiksmų kombinacijų funkcinį ryšį. Gauti sekantys rezultatai:

- Radikalioms ekologinėms inovacijoms aplinkosauginės subsidijos neturi jokio reikšmingo poveikio, kai tuo tarpu mokesčių lengvatos turi teigiamą poveikį. Be to nustatyta, kad aplinkosauginiai mokesčiai turi reikšmingą neigiamą poveikį tokioms radikalioms naujovėms;
- Įmonių inovacijoms, kurios yra nestaigios, o diegiamos palaipsniui, nustatytas reikšmingas neigiamas dotacijų poveikis, jokio poveikio dėl mokestinių lengvatų ir reikšmingai teigiamas aplinkosauginių mokesčių poveikis;
- Radikalios aplinkosauginės inovacijos daro reikšmingą teigiamą poveikį įmonių veiklos rezultatams, o lėta technologinė ir kartu ekologinė pažanga neturi reikšmingos įtakos įmonių veiklai (Liao ir Zhu, 2023).

Mokslininkai Liao ir Zhu (2023) apibendrina, kad didesnę poveikį inovacijoms, ypač radikalioms, turi mokesčių lengvatos. Jų manymu tai efektyvi priemonė paskatinti įmones pačias finansuoti technologinę pažangą, imtis naujovių su didesne rizika ir pradinėms investicijomis. Be to, mokslinėje publikacijoje pritariama, kad valstybės skiriamos aplinkosauginės dotacijos išstumia pačių įmonių investicijas į ekologinę plėtrą, dėl to sumažėja šių dotacijų efektyvumas ir nepasiekiamas maksimali nauda aplinkai. Taip pat, darbo išvadose paaiškinama, kad radikalios inovacijos teigiamai veikia veiklos rezultatus, nes jos skatina įmones iš esmės keisti technologinius procesus, kurie užtikrintų ne tik mažesnę taršos lygį, bet ir prisidėtų prie sąnaudų

optimizavimo. Palaipsniui diegiami pokyčiai dažniausiai nėra labai novatoriški, tad jų poveikis įmonių veiklos rezultatams yra silpnas.

Taigi, empirinių tyrimų analizė atskleidė aplinkosauginių dotacijų ir mokesčių lengvatų poveikio dviprasmybę. Dotacijos yra tiesioginė fiskalinė parama, kurios didžiausias privalumas yra tas, kad ji savalaikė – ekologiniai projektai finansuojami pačioje jų pirminėje stadijoje. Tačiau išlieka rizika, kad įmonės neteisėtai pasisavins skiriamą paramą, tai yra, nebus pasiekta nauda aplinkai arba įmonės nebus linkusios pačios investuoti. Kalbant apie mokesčių lengvatas – jų pagrindinis trūkumas tas, kad jos gaunamos daug vėliau, tad įmonėms teks pačioms rasti lėšų finansavimui, kas gali stabdyti technologinę pažangą. Tačiau iš kitos pusės, lengvatos užtikrina, kad įmonės iš tikrųjų investuoja į gamtos tausojimą. Remiantys aptartais tyrimais, galima daryti išvadą, kad mokesčių lengvatos yra tinkama priemonė siekiant skatinti eko-inovacijų plėtojimąsi. Visgi, mokslininkai pritaria, kad tinkamas ir laiku suteiktas fiskalinis skatinimas, turės reikšmingą poveikį ekologinių inovacijų vystymuisi bei įmonių produktyvumo didinimui, o tai teigiamai paveiks įmonių veiklos rezultatus.

2. APLINKOSAUGINIŲ MOKESČIŲ IR KITŲ APLINKOSAUGINIŲ PRIEMONIŲ ĮTAKOS ĮMONIŲ VEIKLOS REZULTATAMS TYRIMO METODIKA

Šioje magistrinio darbo dalyje pateikiama nuosekli tyrimo metodologija pagal kurią atliekamas tyrimas. Metodikos pasirinkimą lėmė atlikta mokslinės literatūros analizė bei duomenų gavimo galimybės.

Tyrimo tikslas – nustatyti kokį poveikį aplinkosauginių mokesčių ir kitų aplinkosauginių priemonių įvedimas turi pasirinktų Lietuvos įmonių veiklos rezultatams.

Iškeltam tyrimo tikslui įgyvendinti užsibrėžiami yra esminiai **tyrimo uždaviniai**:

1. Informacijos apie įmonės mokamus aplinkosauginius mokesčius surinkimas ir jų apžvalga kitų veiklos mokesčių kontekste;
2. Įmonių finansinės atskaitomybės ataskaitų duomenų surinkimas ir tų duomenų apdorojimas, vertinant aplinkosauginių mokesčių ir kitų aplinkosauginių priemonių įtaką duomenų pokyčiams;
3. Kitų įmonės dokumentų analizė;
4. Santykinų finansinių rodiklių skaičiavimas ir rodiklių reikšmių pokyčių interpretavimas;
5. Įžvalgų apie įmonių vidinius procesus gavimas, pasitelkiant nestruktūruoto interviu metodą;
6. Surinktų duomenų ir gautų išvadų apibendrinimas, siekiant įvertinti kokią įtaką skirtingi aplinkosauginiai mokesčiai ir įvairios aplinkosauginės priemonės turi įmonių veiklos rezultatams.

Tyrimo metodas – kokybinis tyrimas, pasitelkiant kelių skirtingų įmonių atvejų analizę.

Kokybinis tyrimas, kaip nurodo Tamaševičius (2015) yra skirtas aprašyti tam tikrą įvykį arba situaciją, kuomet yra renkama medžiaga ir visa prieinama informacija, siekiant nustatyti svarbiausius faktus, pateikti gautas išvadas ir įvertinti nagrinėjamo reiškinio įtaką tyrimo objektui. Magistrinio darbo empiriniame tyrime, siekiant tinkamai ir visapusiškai pasiekti užsibrėžtą tikslą, buvo atlikta kelių įmonių atvejų analizė. Tai padės užtikrinti sklandžią ir nuoseklią tyrimo eigą, siekiant įvertinti skirtingų aplinkosauginių mokesčių ir kitų aplinkosauginių priemonių įtaką įmonių, veikiančių įvairiuose sektoriuose, veiklos rezultatams. Surinktiems duomenims apdoroti ir grafiškai atvaizduoti naudojamas Microsoft Excel. Įvykusių nestruktūruotų interviu metu iš pašnekovų gauti atsakymai buvo užsirašomi.

Pirmas empirinio tyrimo etapas būtų atrinkti aplinkosauginius mokesčius, kuriuos reiktų įtraukti į tyrimo analizę. Dėl šios priežasties pasitelkiama Valstybinės mokesčių inspekcijos (VMI) administruojamų nacionalinio biudžeto pajamų surinkimo apžvalga už 2023 metus, norint nustatyti kurių aplinkosauginių mokesčių daugiausiai yra surenkama į valstybės biudžetą. Nustatyta, kad skelbiamoje apžvalgoje aplinkosauginiai mokesčiai yra apjungti į dvi grupes – tai mokesčiai už aplinkos teršimą ir mokestis už valstybinius gamtos išteklius. Kiek konkrečiai kokio aplinkosauginio mokesčio už aplinkos teršimą buvo surinkta nėra detalizuojama, tik nurodoma, kad bendra sumokėtų mokesčių suma už 2023 metus siekia 31557 tūkst. Eurų, kas viršijo 2022 metų sumokėtų mokesčių sumą net 137 procentais. Taigi, siekiant visapusiškai išnagrinėti pasirinktą temą ir įgyvendinti išsikeltą tikslą, pasirinkta nagrinėti tokius aplinkosauginius mokesčius už aplinkos teršimą: už taršą iš stacionariųjų bei mobiliųjų taršos šaltinių ir mokestį už aplinkos teršimą pakuočių atliekomis. Tokį pasirinkimą lėmė duomenų prieinamumo galimybės bei atlikta prieinamų įmonių mokamų aplinkosauginių mokesčių apžvalga. Nustatyta buvo, kad iš turimos tyrimo vienetų imties, visos įmonės moka mokestį už aplinkos teršimą iš mobiliųjų taršos šaltinių, kelios susimoka mokesčius už aplinkos teršimą iš stacionariųjų taršos šaltinių bei pakuotės mokestį. Neturint prieinamų įmonių atvejų mokančių mokesčius už aplinkos teršimą gaminių atliekomis ir sąvartyne šalinamomis atliekomis, šių mokesčių įtaka įmonių veiklos rezultatams nebus vertinama. Mokesčio už valstybinių išteklių naudojimą surinkimas į valstybės biudžetą buvo mažesnis nei 2022 metais ir siekė 20722 tūkst. Eurų. Šis aplinkosauginis mokestis įtrauktas į empirinį tyrimą, siekiant įvertinti jo poveikį įmonių veiklos rezultatams.

Kokybinio tyrimo metu išnagrinėta ir kitų aplinkosauginių priemonių, tokių kaip apyvartiniai taršos leidimai įtaka įmonių veiklos rezultatams. Apyvartinių taršos leidimų pagrindinis tikslas yra mažinti šiltnamio efektą sukeliančių dujų išmetimą į atmosferą. Tam tikslui pasiekti yra parengtas sąrašas, kuriame apyvartiniai taršos leidimai išdalinti konkrečioms įmonių įrenginiams. Sąraše iš viso yra 68 pozicijos, tačiau kai kurios įmonės turi net kelis taršius įrenginius, tad jos kartojasi. Dėl šios priežasties, eliminavus besikartojančias įmones, sąraše lieka 49 įmonės teršiančios iš stacionariųjų taršos šaltinių iš kurių ir bus atrinkti keli tyrimo vienetai. Kalbant apie kitas aplinkosaugines priemones, tyrimo metu siekiama įvertinti valstybės paramos, aplinkosauginių projektų finansavimo forma, poveikį veiklos rezultatams bei mokestinių lengvatų įtaką įmonių veiklai.

Kitas empirinio tyrimo žingsnis būtų nustatyti iš kurių pramonės sektorių turėtų būti atrinktos nagrinėjamos įmonės. Tam pasitelkiama yra Valstybės duomenų agentūros rodiklių duomenų bazė. Pasirenkami yra keli statistinių duomenų rinkiniai. Pirmame yra pateikiama informacija apie tai kiek taršos mokesčių per 2017 – 2022 metų periodą yra surenkama iš skirtingų įmonių suskirstytų pagal ekonominės veiklos rūšis. Kitame rinkinyje yra informacija apie

sumokėtų mokesčių sumas už gamtos išteklių naudojimą ir galiausiai trečiame duomenų rinkinyje yra kaupiami duomenys apie įmonių investicijas į aplinkos apsaugos priemones. Iš kiekvieno duomenų rinkinio yra atrenkama dešimt ekonominės veiklos rūšių, kuriose per šešerių metų periodą buvo daugiausiai sumokėta taršos bei gamtos išteklių naudojimo mokesčių ir kuriose daugiausiai investuojama į aplinkosaugos priemones. Gauti veiklos rūšių sąrašai pateikiami 4 lentelėje.

4 lentelė

Ekonominės veiklos rūšys, kuriose daugiausiai sumokama aplinkosauginių mokesčių bei investuojama į gamtos apsaugą 2017 – 2022 m.

Aplinkosauginiai mokesčiai	Valstybinių išteklių naudojimo mokestis	Investicijos į aplinkos apsaugos priemones
<i>Apdirbamoji gamyba</i>	<i>Apdirbamoji gamyba</i>	<i>Apdirbamoji gamyba</i>
<i>Atliekų surinkimas, tvarkymas ir šalinimas</i>	Augalininkystė ir gyvulininkystė, medžioklė	<i>Atliekų surinkimas, tvarkymas ir šalinimas</i>
<i>Didmeninė prekyba</i>	<i>Didmeninė prekyba</i>	Baldų gamyba
Kitų nemetalo mineralinių produktų gamyba	<i>Elektros, dujų, garo tiekimas ir oro kondicionavimas</i>	<i>Elektros, dujų, garo tiekimas ir oro kondicionavimas</i>
<i>Maisto produktų, gėrimų ir tabako gamyba</i>	<i>Maisto produktų, gėrimų ir tabako gamyba</i>	<i>Maisto produktų gamyba</i>
Mažmeninė prekyba	Kasyba ir karjerų eksploatavimas	Inžinerinių statinių statyba
Nuotekų valymas bei atliekų surinkimas ir tvarkymas	Miškininkystė ir medienos ruošą	Medienos bei medienos ir kamštienos gaminių gamyba
<i>Sausumos transportas ir transportavimas vamzdynais</i>	<i>Sausumos transportas ir transportavimas vamzdynais</i>	<i>Sausumos transportas ir transportavimas vamzdynais</i>
<i>Statyba</i>	<i>Statyba</i>	Sandėliavimas ir transportui būdingų paslaugų veikla
<i>Vandens surinkimas, valymas ir tiekimas</i>	<i>Vandens surinkimas, valymas ir tiekimas</i>	<i>Vandens surinkimas, valymas ir tiekimas</i>

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Valstybės duomenų agentūros rodiklių duomenų baze

Iš 4 lentelės duomenų matyti, kad kai kurios veiklos rūšys kartojasi skirtingose kategorijose. Taigi, remiantys sudarytais ekonominių veiklų sąrašais ir siekiant išnagrinėti kuo daugiau aplinkosauginių mokesčių ir kitų aplinkosauginių priemonių atrenkamos yra sekančios įmonės atvejų analizei:

1. UAB „1 įmonė“ – įmonė veikia vandens surinkimo ir tiekimo bei nuotekų tvarkymo srityje, moka tiek aplinkos teršimo, tiek ir valstybinių išteklių naudojimo mokesčius. Taip pat įmonėje yra vykdomi investiciniai projektai, kurie iš dalies yra finansuojami Lietuvos

- Respublikos Aplinkos ministerijos. Tad, įmonės veiklos rūšys yra minimos visuose trijuose sąrašuose iš 4 lentelės, be to atvejo analizė apims net kelis aplinkosauginius mokesčius bei išnagrinėta bus valstybinių dotacijų įtaka įmonės veiklos rezultatams;
2. UAB „2 įmonė“ – veikia statybų ir apdirbamosios gamybos sektoriuje, patiria valstybinių išteklių naudojimo ir aplinkos teršimo mokesčių sąnaudas. Be to įmonė pasinaudoja mokesčių lengvata, taikoma mobiliems taršos įrenginiams;
 3. UAB „3, 4, 5 įmonės“ – veikia didmeninės prekybos sektoriuje, kuris yra antroje vietoje pagal sumokamų taršos mokesčių sumą, o UAB „6 įmonė“ veikia gamybos sektoriuje. Visos keturios įmonės bus analizuojamos vertinant pakuotės mokesčio poveikį jų veiklos rezultatams bei ar esanti pakuotės mokesčiui taikoma lengvata teigiamai veikia įmonių veiklą;
 4. AB „Klaipėdos energija“, AB „Panevėžio energija“ ir UAB „Plungės šilumos tinklai“ – tai įmonės atrinktos iš 49 įmonių sąrašo, kurioms išdalinti nemokami apyvartiniai taršos leidimai. Be to, šios įmonės pagal ekonominės veiklos rūšį yra priskiriamos prie komunalines paslaugas teikiančių, kurios Statistikos departamento duomenimis yra ketvirtoje vietoje pagal investicijas į aplinkosaugos priemones, tad tikėtina įmonės gauna nemažai dotacijų.

Tokia įmonių atranka yra vadinama maksimaliai įvairių atvejų atranka, tai yra, parenkant jas tikslingai, norint, kad atrinktos įmonės apimtų kuo įvairesnius tiriamo reiškinio atvejus (Rupšienė, 2007).

Įmonių 1, 2, 3, 4, 5, 6 pavadinimai pakeisti, siekiant išsaugoti konfidencialumą. Ketvirtame punkte išvardintų įmonių finansinės atskaitomybės ataskaitos yra laisvai prieinamos jų interneto svetainėje, tad pavadinimai nekeičiami.

Tyrimo laikotarpis kiekvieno atvejo analizei skirsis, priklausomai nuo duomenų gavimo galimybių. Tyrimas apims laikotarpį iki tam tikrų aplinkosauginių mokesčių tarifų pakeitimų ir po jų, siekiant įvertinti kiek reikšmingai paveikė tarifų kėlimas įmonių veiklos rezultatus. Vertinami bus 2021 metų tarifų pakėlimai už teršimą iš stacionariųjų ir mobiliųjų taršos šaltinių bei 2021 ir 2022 metų pakuotės mokesčio tarifų pakeitimai.

Aplinkosauginių mokesčių ir kitų aplinkosauginių priemonių poveikis įmonių veiklos rezultatams vertinamas per balanso ir pelno (nuostolio) ataskaitų bei santykinų finansinių rodiklių reikšmių pokyčius. Remiantis atlikta mokslinės literatūros analize, aplinkosauginių mokesčių ir kitų aplinkosauginių priemonių įtaka įmonių veiklai dažniausiai yra išmatuojama per tokias santykinų rodiklių ar finansinės atskaitomybės straipsnių pokyčių grupes:

- Mokumo rodikliai ir įmonių įsipareigojimų straipsnių analizė – Įmonių veiklos tęstinumui užtikrinti vienas iš esminių aspektų yra finansinis stabilumas, kuris neretai siejamas yra

su mokumu bei efektyviu investicijų paskirstymu (Lopez-Torres, Montejano-Garcia, Alvarez-Torres ir Perez-Ramos, 2021). Mokslininkų Barbuta-Misu, Madaleno ir Vasile (2019) atliktas tyrimas parodė, kad didelės ir problemų su mokumu neturinčios įmonės pasižymi didesniu pelningumu. Šio tyrimo atveju, mokumo rodikliai bei įsipareigojimų straipsnių analizė parodo ar taršios įmonės, galimai, susiduria su didesne mokumo rizika nei netaršios. Tai yra sietina su padidėjusiais įsipareigojimais dėl aplinkosauginių mokesčių bei su poreikiu skolintis norint investuoti į žalias technologijas. Pasitelkiami tokie mokumo rodikliai kaip finansinis svertas ir bendras mokumo rodiklis, kurie leidžia įvertinti kokia dalimi įmonės turtas yra finansuojamas ilgalaikiu ir trumpalaikiu skolintu kapitalu ir kiek nuosavu. Taip pat tyrimo metu naudojamas trumpalaikio mokumo koeficientas – bendrasis likvidumo rodiklis, kuris parodo kokia dalimi įmonės trumpalaikis turtas padengia trumpalaikius įsipareigojimus (Bartkauskaitė, Stankevičienė ir Miečinskienė, 2016).

- Ilgalaikio turto ir dotacijų straipsnių pokyčiai – kaip buvo išsiaiškinta, valstybės skiriamos dotacijos yra geras būdas skatinti ekologiškas inovacijas (Huang ir kiti, 2019). Investicinių projektų vykdymas yra siejamas su ilgalaikio turto įsigijimu ar pasigaminimu;
- Pelningumo rodikliai ir pelno (nuostolio) ataskaitos straipsnių pokyčiai – pasitelkiamai tokie rodikliai kaip veiklos pelningumas, grynojo pelno marža, nuosavo kapitalo grąža ir turto pelningumas. Daugelyje darbų mokslininkai, kaip pavyzdžiui Liao ir Zhu (2023), Lei ir kiti (2022), He ir Jing (2022) bei Wang ir kiti (2022), aplinkosauginių mokesčių poveikį įmonių veiklos rezultatams matuodavo per turto pelningumo (ROA) rodiklio pokyčius. Pajamų ir sąnaudų straipsnių analizė leidžia spręsti apie įmonių veiklos efektyvumą bei įvertinti, kaip aplinkosauginiai mokesčiai ir kitos aplinkosauginės priemonės veikia šį efektyvumą.

Išvardinti veiklos rezultatų vertinimo kriterijai bus pritaikomi kiekvienam atvejui atskirai, kadangi kiekvienas atvejis yra bent iš dalies unikalus (Tamaševičius, 2015). Dėl šios priežasties, informacijos rinkimas bei jos apdorojimas bus kažkiek skirtingas. Taip pat, pagal galimybes bus apklausti ekspertai – nagrinėjamų įmonių vadovai ar kiti atsakingi asmenys. Interviu tipas – nestruktūruotas.

Tyrimo apribojimai – pirminis numatytas tyrimo variantas buvo kiekybinis tyrimas, kurio tikslas būtų nustatyti aplinkosauginių mokesčių įtaką įmonių veiklos rezultatams. Pasirinktos buvo 49 įmonės, kurių įrenginiams yra paskirti apyvartiniai taršos leidimai. Planuota buvo surinkti duomenis apie tų įmonių sumokėtus aplinkosauginius mokesčius, kurie būtų naudojami kaip kiekybinio tyrimo nepriklausomi kintamieji. Pagrindinis tyrimo metodas būtų

daugianarė regresinė analizė, o įmonių veiklos rezultatui, kaip priklausomam kintamajai išreikšti būtų pasitelktas turto pelningumo rodiklis ROA. Taip pat empiriniame tyrime būtų įtraukti ir kontroliniai kintamieji tokie kaip įmonių dydis, įsiskolinimo koeficientas, pardavimų augimas ir įmonės amžius, kadangi buvo nustatyta, kad šie kintamieji veikia įmonių konkurencingumą ir veiklos rezultatus. Duomenis apie konkrečių įmonių mokamus aplinkosauginius mokesčius planuota gauti iš Valstybinės mokesčių inspekcijos, tačiau duomenys nebuvo suteikti, dėl to kiekybinis tyrimas negalėjo būti įgyvendintas.

Atlikto kokybinio tyrimo apribojimai – nebuvo gauta galimybė apklausti visų analizuotų įmonių vadovų ar kitų atsakingų asmenų. Taip pat kokybinio tyrimo imties pasirinkimas buvo apribotas, kadangi daugelis įmonių finansinių ataskaitų rinkiniuose atskleidžia tik kitą aplinkosauginę informaciją, kaip pavyzdžiui išmetamų teršalų į atmosferą kiekį, tačiau neskelbiama yra kiek ir kokių aplinkosauginių mokesčių buvo sumokėta per finansinius metus.

3. APLINKOSAUGINIŲ MOKESČIŲ IR KITŲ APLINKOSAUGINIŲ PRIEMONIŲ ĮTAKA PASIRINKTŲ ĮMONIŲ VEIKLOS REZULTATAMS

3.1. UAB „1 įmonės“ atvejo analizė

Įmonė veikia jau virš 32 metų, ji yra nuolat auganti – nuo 2023 metų, remiantis Lietuvos Respublikos įmonių atskaitomybės įstatymu, įmonė priskirta buvo prie vidutinių įmonių. Įmonės vieninteliu akcininku yra savivaldybė. Įmonės veikla apima kelias sritis:

- Komunalinių paslaugų teikimas gyventojams – šiluminės energijos, karšto ir šalto vandens tiekimas, atliekų tvarkymas ir šalinimas;
- Gyvenamųjų namų administravimo paslaugos ir priežiūra;
- Vandentvarka – įmonė išgauna ir tiekia geriamą vandenį, užtikrindama jo kokybę.
- Nuotekų valymas bei atliekų surinkimas ir tvarkymas.

Atvejo analizei yra prieinami įmonės įvairūs vidiniai dokumentai, finansinė atskaitomybė, mokesčių deklaracijų duomenys už 2017 – 2023 metus. Taip pat, tyrimo metu pavyko atlikti ekspertinį interviu – apklausti įmonės vadovą, kurio atsakymai papildė atliktą analizę.

Analizė pradedama nuo įmonės mokesstinės aplinkos vertinimo, kas duos supratimą apie tai kiek ir kokių aplinkosauginių mokesčių moka 1 įmonė. Tai padės įvertinti aplinkosauginių mokesčių poveikį įmonės veiklos rezultatams. Įmonė deklaruoja ir sumoka į biudžetą tris skirtingus aplinkosauginius mokesčius. Pirmas yra mokestis už aplinkos teršimą iš stacionariųjų taršos šaltinių (deklaracijos forma FR0522), kuris yra skaičiuojamas nuo viršyto leistino išmetamų teršalų kiekio iš įmonės nuotekų biologinių valymo įrenginių bei filtracijos įrenginio. Visą pasirinktą laikotarpį mokestis skaičiuotas už vandens telkinių teršimą trijų skirtingų rūšių teršalais. Kitas įmonės mokamas aplinkosauginis mokestis yra mokestis už aplinkos teršimą iš mobiliųjų taršos šaltinių (deklaracijos forma FR0521), kuris mokamas už įmonės lengvųjų ir krovininių automobilių kuro sunaudojimą. Galiausiai, trečias mokestis yra mokestis už valstybinių gamtos išteklių išgavimą (deklaracijos forma KIT708). Įmonė šį mokestį moka už požeminio vandens išgavimą, kuris skirtas namų ūkių reikmėms ir patalpų šildymui aprūpinti bei už išgautą kitą požeminį vandenį, išskyrus mineralinį. Norint suprasti kokią įtaką įmonės veiklos rezultatams daro aplinkosauginiai mokesčiai, sudaryta 5 lentelė, kurioje matyti visi įmonės deklaruojami mokesčiai, kurie yra pripažįstami veiklos sąnaudomis. Lentelėje be trijų aplinkosauginių mokesčių, įtraukti tokie mokesčiai kaip nekilnojamojo turto mokestis (deklaracijos forma KIT711) ir pelno mokestis (deklaracijos forma PLN204). Mokesčiai nuo darbo užmokesčio netraukiami, kadangi tai yra darbuotojų mokami mokesčiai, kurie įmonės sąnaudose atsispindi

kaip darbo užmokesčio sąnaudos, o ne veiklos mokesčių sąnaudos. Be to į analizę netraukiamas ir pridėtinės vertės mokestis, kuris yra sumokamas galutinio vartotojo bei nėra pripažįstamas įmonės sąnaudomis.

5 lentelė

UAB „1 įmonės“ sumokėti mokesčiai už 2017 – 2023 m. (pateikiami Eurų tikslumu)

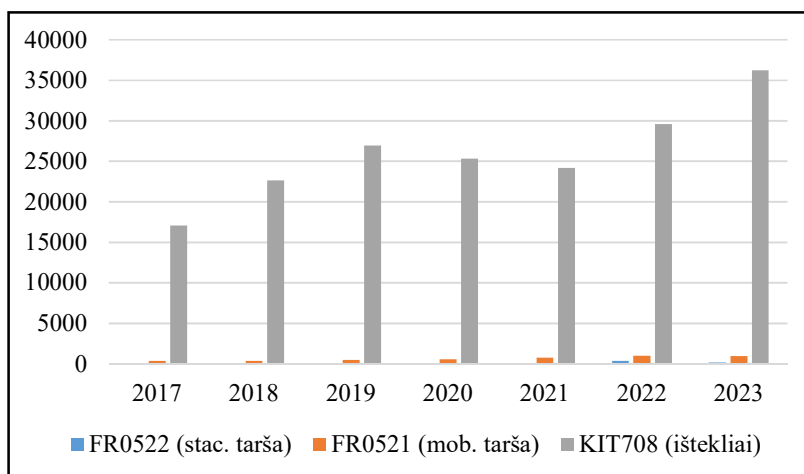
Metai	FR0522 (stac. tarša)	FR0521 (mob. tarša)	KIT708 (ištekliai)	KIT711 (NT)	PLN204 (PM)
2017	69	354	17057	1475	6744
2018	61	391	22648	1602	12310
2019	63	498	26963	2668	4879
2020	90	587	25347	2515	121
2021	113	773	24215	4287	22981
2022	362	1025	29615	6626	0
2023	175	939	36233	19327	0

Saltinis: sudaryta autorės, remiantis UAB „1 įmonės“ mokesstinėmis deklaracijomis

Iš 5 lentelės duomenų matyti, kad per nagrinėjamą laikotarpį, įmonės veiklos mokesčių sąnaudų didžiausią dalį sudarė vienas iš aplinkosauginių mokesčių – tai mokestis už požeminio vandens išteklių išgavimą. Suskaičiuota, kad per 2017 – 2023 metų laikotarpį šis mokestis sudarė nuo 61 iki 88 proc. visų veiklos mokesčių sąnaudų. Mokesčio suma svyravo priklausomai nuo to koks kiekis požeminio vandens išteklių buvo išgautas. Kiti du mokesčiai, kurių įmonė per pateiktą periodą priskaitydavo kiek mažiau, tai pelno mokestis ir nekilnojamojo turto mokestis. Pelno mokesčio sąnaudos svyravo nuo 0 iki 44 proc., skaičiuojant nuo visų veiklos mokesčių sąnaudų, o nekilnojamojo turto – nuo 4 iki 34 proc. per lentelėje analizuojamą periodą. Galiausiai, mažiausiai įmonė prisiskaičiuodavo dviejų aplinkosauginių mokesčių – tai aplinkos teršimo mokesčiai iš mobiliųjų ir stacionariųjų taršos šaltinių. Taršos mokestis už teršimą iš mobiliųjų šaltinių vidutiniškai sudarydavo apie 2 proc. įmonės mokesčių sąnaudų, o už taršą iš stacionariųjų – apie 0,5 proc.. Aplinkosauginių mokesčių pasikeitimai per metus geriausiai yra matomi 3 paveiksle.

3 paveikslas

UAB „1 įmonės“ mokami aplinkosauginiai mokesčiai 2017 – 2023 metais

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis UAB „1 įmonės“ mokestinėmis deklaracijomis

Iš 3 paveikslo matyti, kad mokestis už vandens išteklių išgavimą buvo reikšmingiausias iš kitų mokesčių ir sudarė vidutiniškai 97 proc. visų įmonės mokamų aplinkosauginių mokesčių. Per analizuojamą laikotarpį, tarifai, taikomi požeminio vandens išgavimo apmokestinimui, nesikeitė, tik kasmet didėjo mokestinis indeksavimo koeficientas. Tad šio aplinkosauginio mokesčio pokyčiai per metus daugiausia nulėmė tuo, kad įmonė išgudavo skirtingą kiekį požeminio vandens. Mokestis už taršą iš mobiliųjų šaltinių vidutiniškai sudarė 2,5 proc. visų aplinkosauginių mokesčių. Stebimas nuoseklus šio mokesčio augimas, tik 2023 metais fiksuojamas 8 proc. sumažėjimas. Mokesčio augimą lėmė keletas priežasčių:

- didėjantis įmonės transporto priemonių parkas;
- nuo 2021 m. pakelti tarifai – nuo 7 Eurų už toną iki 8 Eurų už toną benziniams transporto priemonėms ir nuo 8 Eurų už toną iki 10 Eurų už toną dyzeliniams;
- didėjantis degalų suvartojimo kiekis.

Mažiausiai įmonė sumoka mokesčio už teršimą iš stacionariųjų taršos šaltinių, jis sudarė tik apie 0,5 proc. visų aplinkosauginių mokesčių. Šio mokesčio tarifai taip pat buvo padidinti nuo 2021 metų. Be to, iki 2022 metų įmonė skaičiuodavo mokestį už 7 stacionarius įrenginius, o nuo 2022 metų skaičiuoja už 8 įrenginius. Visa tai galėtų paaiškinti didesnį mokesčio priskaitymą, palyginus su tuo kiek jo buvo mokama iki 2021 metų. Visgi, analizė rodo, kad šis mokestis daro mažiausią įtaką įmonės finansinei būklei.

Toliau, siekiant tinkamai įvertinti įmonės finansinę padėtį, surinkti buvo balanso ir pelno (nuostolių) ataskaitų pagrindinių straipsnių duomenys už 2017 – 2023 metus, kurie yra pateikiami darbo prieduose (žr. 1 priedą). Ši analizė leis geriau suprasti įmonės finansinę būklę bei padės nustatyti svarbiausius įvykius, kurie galėjo lemti veiklos rezultatų pasikeitimą per analizuojamą

laikotarpį, tuo pačiu įvertinant kokią įtaką rezultatų pasikeitimams galėjo daryti aplinkosauginiai mokesčiai ir kitos aplinkosauginės priemonės.

Analizuojant įmonės finansinių ataskaitų (žr. 1 priedą) duomenis, aplinkosauginių mokesčių ir kitų aplinkosauginių priemonių įgyvendinimo kontekste, nustatyta, kad įmonės ilgalaikio turto vertė per pastaruosius 7 metus augo labai reikšmingai. Didžiausias pokytis stebimas 2023 metais, kuomet įmonės ilgalaikis turtas išaugo net 3,7 karto palyginus su 2022 metais. Tokį padidėjimą lėmė investicijos į įmonės vykdomus projektus, tokius kaip naujų vandens tinklų ir nuotekų surinkimo tinklų statyba ir plėtra. Įmonės 2021 metais paruoštame investiciniame projekte, nurodomas šios plėtros pagrindinis tikslas – tai vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sistemų efektyvumo didinimas bei didesnio prieinamumo gyventojams prie centralizuoto geriamo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų užtikrinimas. Šis projektas atitinka reikalavimus iškeliamus panašioms projektams, kurie nurodomi Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 5 prioriteto „Aplinkosauga, gamtos išteklių darnus naudojimas ir prisitaikymas prie klimato kaitos“ dokumente. Vykdomas projektas priskiriamas prie investicijų skatinančių tvarių verslo procesų atsiradimą, kurie prisideda prie gamtos išsaugojimo. Projekto plane pažymima, kad vykdant darbus bus naudojamos sertifikuotos ir visus aplinkosauginius reikalavimus atitinkančios medžiagos, siekiant minimizuoti daromą žalą gamtai. Taigi, šio investicinio projekto nauda yra dviguba. Visų pirma, pagal atliktus skaičiavimus prie nuotekų tinklo turėtų būti prijungta apie 884 naujų vartotojų, o prie vandentiekio tinklo apie 589, kas generuos papildomų pajamų įmonei. Antra nauda nurodoma dokumente, tai sumažėjusi aplinkos tarša, dėl tinkamai išvalomų buitinių nuotekų bei teigiama nauda žmonių sveikatai, dėl tiekiamo švaraus geriamo vandens. Be to, prisijungus naujiems vartotojams, įmonė privalės išgauti didesnę kiekį požeminio vandens, siekiant aprūpinti visus vartotojus. Tai generuos papildomų pajamų į valstybės biudžetą, dėl sumokamo didesnio mokesčio už vandens išteklių išgavimą. Tokia situacija atitinka mokslinės literatūros analizės dalyje aprašytą reiškinį – dvigubas dividendas. Pirmas dividendas yra nauda gamtai – kuo daugiau vartotojų naudosis centralizuotais nuotekų šalinimo tinklais, tuo mažiau nevalytų nuotekų papuls į vandens telkinius, o antras dividendas yra papildomos mokestinės pajamos valstybės biudžete. Tačiau vertinant iš įmonės pusės, tai reikštų papildomą mokestinę našą. Siekiant įvertinti kiek apytiksliai padidėtų įmonei mokestis už požeminio vandens išgavimą, pasitelkiamas įmonės tinklalapyje skelbiamas vidutinis suvartojamo geriamojo vandens kiekis vienam vartotojui. 2023 metais paskaičiuota, kad vienas gyventojas vidutiniškai suvartoja apie 2,2 kubinius metrus vandens per mėnesį. Šiuo metu požeminiame vandeniui, kuris tiekiamas namų ūkio reikmėms, yra taikomas 0,03 Eurų tarifas. Taigi, turint šiuos duomenis, galima įvertinti kiek vidutiniškai padidės šis mokestis per metus. Planuojamų prijungti prie vandentiekio vartotojų skaičius 589 dauginamas iš 2,2 m³/mėn. ir 0,03 Eurų tarifo. Gaunama,

kad mokestis didėtų apie 39 Eurus per mėnesį ir atitinkamai apie 468 Eurų per metus. Mokestis už teršimą iš stacionarių taršos šaltinių, tikėtina, žymiai nedidėtų. Tad apskaičiuotos sumos nėra reikšmingos, atsižvelgiant į galimą naudą įmonei dėl naujai prijungtų vartotojų. Pačiame investiciniame projekte apytiksliai apskaičiuota kiek ši plėtra ir tinklų atnaujinimas turėtų generuoti pajamų ir kiek bus patirta veiklos išlaidų naujam tinklui aptarnauti. Nustatyta buvo, kad projektas nėra finansiškai atsiperkantis įmonei, tačiau pabrėžiama, kad tai yra dažnai pasitaikanti praktika vykdant viešosios infrastruktūros vystymo projektus. Pažymima, kad projekto nauda yra matuojama per socialinę ekonominę prizmę, kuri pasireiškia per didesnę prieinamumą gyventojams prie švaraus geriamojo vandens bei per gamtos tausojimą, dėl tinkamo nuotekų tvarkymo. Be to, projektas rengtas 2021 metais, o nuo to laiko labai išaugo geriamojo vandens ir nuotekų tvarkymo tarifai, bet žinoma kasmet auga ir įmonės teikiamų paslaugų savikaina, tad reiktų naujai perskaičiuoti projekto pajamas ir kaštus.

Investicinių projektų vykdymas paaiškina ir tokius ryškius pokyčius šių balanso straipsnių – gautų dotacijų bei ilgalaikių ir trumpalaikių įsipareigojimų. Iš įmonės finansinių duomenų matyti, kad dotacijų straipsnis labiausiai augo 2019 metais, lyginant su 2018 metais – net per beveik 300 kartų. Tokį staigų padidėjimą paaiškina tai, kad 2019 metais buvo gautas finansavimas vandens ir nuotekų tinklų rekonstrukcijai ir naujų tinklų statybai iš savivaldybės bei Lietuvos Respublikos finansų ministerijos. Atitinkamai, sekančiais metais šis balanso straipsnis vis augo, dėl naujų investicinių projektų, kuriuos iš dalies finansuoja tiek ir savivaldybė, tiek ir Finansų ministerija. 2023 metų pabaigai apie 2 mln. Eurų dotacijų įmonė yra gavusi iš Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos vandentvarkos plėtros projektui įgyvendinti. Gauta dotacija gali būti laikoma aplinkosaugine priemone, kadangi vykdomas projektas prisideda prie tvaresnių veiklos procesų užtikrinimo. Parengtame plėtros investicijų plane nurodoma, kad be valstybės pagalbos dotacijų forma, projektas negalėtų būti vykdomas, nes įmonė nebūtų pajėgi pasiskolinti reikiamos sumos.

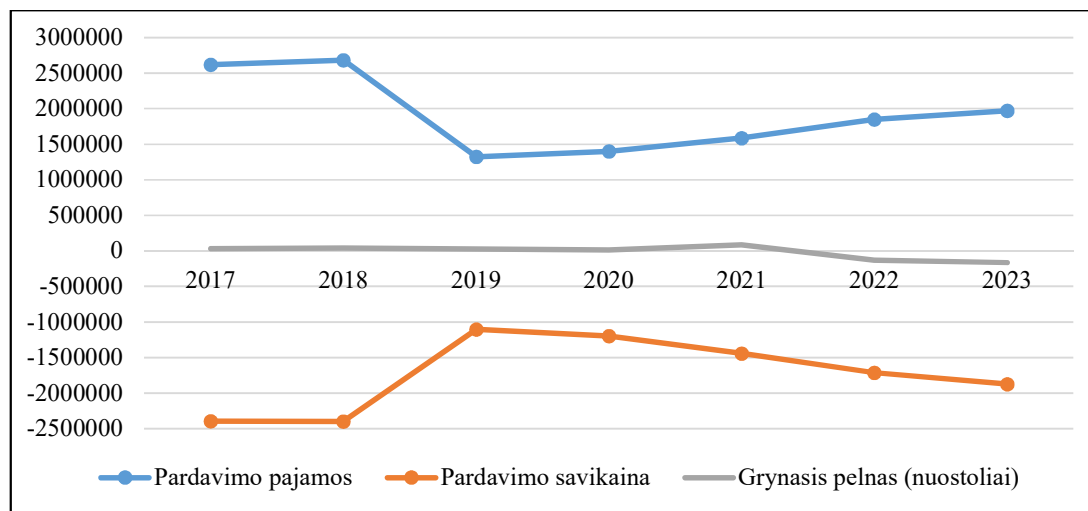
Vertinant kitų aplinkosaugos priemonių – įmonės atveju, tvarioms investicijoms skiriamų dotacijų poveikį veiklos rezultatams, svarbu atsižvelgti ir į įmonės įsipareigojimų straipsnių pokyčius. Pastebimas yra įsipareigojimų augimas, kuris siejamas su poreikiu skolintis, kad būtų įgyvendinti visi pradėti investiciniai projektai, kurie tik tam tikra dalimi yra finansuojami gautomis dotacijomis. 2022 metais įmonės ilgalaikių įsipareigojimų straipsnis išaugo net 15 kartų lyginant su 2021 metais. Tai yra sietina tiek su vykdomais projektais, tiek ir su turimų paskolų pratęsimais, o tai savo ruožtu mažino trumpalaikių įsipareigojimų straipsnį – fiksuojamas 2 proc. sumažėjimas lyginant su 2021 metais. Kaip nurodoma 2023 metų vadovo metiniame pranešime, vandentvarkos plėtros projektas turėjo užsibaigti 2023 metais, tačiau dėl nenumatytų aplinkybių, tam tikri darbai turėjo būti atidėti, o tai lėmė papildomo finansavimo poreikį dėl projekto korekcijų ir pabrangusių

žaliavų. Dėl šios priežasties, 2023 metais buvo pasirašyta sutartis su Lietuvos Respublikos Finansų ministerija 3,9 mln. Eurų paskolai gauti. Tai 2023 metais išdidino ilgalaikių įsipareigojimų straipsnį 9 kartus palyginus su 2022 metais, atitinkamai ir trumpalaikiai įsipareigojimai didėjo apie 30 proc..

Siekiant tinkamai įvertinti pelno (nuostolio) ataskaitos tam tikrų eilučių pokyčius ir kokią įtaką tiems pasikeitimams galėjo daryti aplinkosauginiai mokesčiai ir kitų aplinkosauginių priemonių įvedimas, pateikiamas 4 paveikslas.

4 paveikslas

Pelno (nuostolio) ataskaitų duomenys už 2017 – 2023 metus

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis UAB „1 įmonė“ pelno (nuostolio) ataskaitomis

Remiantis 4 paveikslo duomenimis galima aiškiai matyti, kad įmonės pardavimo pajamos augo nuo 2020 metų. Šis pajamų didėjimas yra siejamas su paslaugų įkainių kėlimų bei naujų klientų atsiradimų. Pardavimo savikaina augo žymiai daugiau negu pardavimo pajamos, kas lėmė blogesnius įmonės finansinius rezultatus. Įmonė nuo 2017 iki 2021 metų veikė pelningai, o 2022 ir 2023 metais patyrė nuostolį. Vykdomas investicinis projektas, kurio vienas iš prioritetų yra aplinkos saugojimas, kol kas neturi įtakos įmonės pardavimų pajamų ar savikainos straipsniams. Šis projektas, kol nebus užbaigtas, pajamų negeneruoja, o visos patiriamos sąnaudos susijusios su projekto vystymu yra kaupiamos kaip nebaigta statyba. Tačiau, įmonė šio projekto vykdymui nemažai skolinasi, tad kasmet didėja palūkanų sąnaudos, kas neigiamai veikia įmonės veiklos rezultatus – didėja nuostolis.

Įmonės metinis rezultatas priklauso nuo generuojamų pajamų bei patiriamų sąnaudų iš skirtingų įmonės vykdomų veiklų. Įmonės didžiosios knygos analizė parodė, kad daugiausiai pajamų generuoja vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugos. Skaičiuojant vidutiniškai, per

visą analizuojamą laikotarpį, vandentvarkos pajamos sudarė apie 36 proc. pardavimo pajamų ir apie 38 proc. pardavimo savikainos. Be to, į vandentvarkos pardavimų savikainą yra įtraukiami du aplinkosauginiai mokesčiai – tai mokestis nuo išgaunamų vandens išteklių ir mokestis už aplinkos teršimą iš stacionariųjų taršos šaltinių. Tad, siekiant nustatyti aplinkosauginių mokesčių poveikį įmonės veiklos rezultatams buvo surinkti duomenys apie gautas pajamas iš geriamo vandens tiekimo ir nuotekų tinklų priežiūros bei šios veiklos savikaina, kurie pateikiami 6 lentelėje.

6 lentelė

Vandentvarkos pajamos ir savikaina per 2017 – 2023 metus (pateikiami Eurų tikslumu)

Pavadinimas/Metai	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Vandentvarkos pajamos	472902	550103	593151	560825	668764	799721	869375
Vandentvarkos savikaina	417043	461498	509568	509181	628466	799299	968331
Vandentvarkos rezultatas	55859	88605	83583	51644	40298	422	-98956
Kiek savikainos sudaro aplinkosauginiai mokesčiai (%)	4%	5%	5%	5%	4%	4%	4%

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis UAB „1 įmonės“ finansinėmis ataskaitomis

Iš 6 lentelės duomenų matyti, kad pajamos iš vandentvarkos augo iki 2020 metų, tuomet 2020 metais yra stebimas 5 proc. pajamų kritimas, o nuo 2021 metų vėl fiksuojamas pajamų augimas. Tai, visų pirma, yra sietina su naujų vartotojų prijungimų, dėl nuolat plečiamo vandentiekio ir nuotekų tinklo. Kita priežastis, didėjančių pajamų, yra augančios tiekiamų paslaugų bazinės kainos, kurias nustato Valstybinė energetikos reguliavimo taryba kasmet. Lentelėje pateikta vandentvarkos savikaina taip pat augo, tačiau didesniu tempu negu pajamos. Nustatyta, kad 2021 metais savikaina sudarė net 94 proc. pajamų, 2022 metais savikaina buvo praktiškai lygi pajamoms, o jau 2023 metais buvo ženkliai didesnė, dėl ko vandentvarkos rezultatas buvo neigiamas. Siekiant įvertinti kokią įtaką daro aplinkosauginiai mokesčiai vandentvarkos rezultatui, lentelėje yra suskaičiuota kiek procentiškai šie mokesčiai sudaro pardavimo savikainos. Nustatyta, kad mokesčių dalis savikainoje išliko panaši per analizuojamą laikotarpį ir vidutiniškai sudarė apie 4 proc. vandentvarkos savikainos. Taip pat buvo suskaičiuota, kad vidutiniškai tik 0,3 proc. visų kitų veiklos sąnaudų sudaro mokestis už teršimą iš mobiliųjų taršos šaltinių.

Kitu analizės etapu, norint nustatyti kokią įtaką veiklos rezultatams daro aplinkosauginiai mokesčiai ir kitos su aplinkosauga susijusios priemonės, pasitelkiamas santykinų finansinių rodiklių pokyčių vertinimas per 2017 – 2023 metus. Suskaičiuotos rodiklių vertės pateikiamos 7 lentelėje.

7 lentelė

Santykiniai finansiniai rodikliai už 2017 – 2023 metus

Rodiklis/Metai	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Finansinis svertas	0.80	1.05	1.17	0.78	1.26	1.81	7.35
Bendrasis mokumo rodiklis	1.25	0.95	0.86	1.28	0.79	0.55	0.14
Bendrasis likvidumo rodiklis	1.50	1.42	1.35	1.65	0.90	0.85	0.59
Veiklos pelningumas (EBIT)	1.38	1.66	1.96	0.90	6.45	-7.78	-7.54
Grynojo pelno marža	1.17	1.46	1.90	0.92	5.30	-7.02	-8.25
Nuosavo kapitalo grąža (ROE)	5.72	6.65	3.94	1.76	10.38	-12.88	-12.78
Turto pelningumas (ROA)	3.16	3.24	1.42	0.64	2.92	-2.88	-1.14

Saltinis: sudaryta autorės, remiantis UAB „1 įmonės“ finansinėmis ataskaitomis

7 lentelėje matomas ryškus rodiklių reikšmių pokytis per visą nagrinėjamą laikotarpį. Pavyzdžiui, finansinis svertas nuo 2017 metų nuosekliai didėjo, bet 2020 metais fiksuotas rodiklio sumažėjimas. Visgi, nuo 2021 metų rodiklis didėjo ir toliau bei 2023 metais buvo net 7,35. Tai reiškia, kad įmonės turtas didžiąja dalimi yra finansuojamas skolintu kapitalu. Šio rodiklio reikšmės didėjimas siejamas su vykdomu plėtros projektu. Tokią pat tendenciją rodo ir kiti du rodikliai – bendrasis mokumo ir bendrasis likvidumo. Šių trijų rodiklių pokyčiai parodo, kad projektų vykdymas, kuriuose yra pabrėžiama svarba priimti aplinką tausojančius investicinius sprendimus, neigiamai paveikė įmonės ilgalaikį ir trumpalaikį mokumą, kadangi kitų aplinkosauginių priemonių – valstybės skiriamų dotacijų, neužtenka projektams finansuoti. Įmonės vadovybė skaičiuoja ir analizuoja šių finansinių rodiklių pokyčius ir yra užsibrėžus, kad finansinio sverto rodiklis neturėtų viršyti 0,8, bendrasis mokumo – turėtų svyruoti tarp 1 ir 2, o bendrasis likvidumo rodiklis turėtų būti tarp 1,2 ir 2. Įmonės vadovybės parengtuose veiklos strateginiuose planuose nurodoma, kad vykdomuose investiciniuose projektuose stengiamasi atrasti balansą tarp finansavimo priemonių taikymo, tai yra, nustatyti optimalią nuosavo ir skolinto kapitalo struktūrą. Dėl šios priežasties, 2022 ir 2023 metais buvo didintas įmonės įstatinis kapitalas.

Įmonės pelningumo rodikliai rodo neigiamą tendenciją per paskutinius metus. Pastebima, kad visi rodikliai buvo teigiami per 2017 – 2021 metų laikotarpį, kadangi veikla buvo pelninga. Nuo 2022 metų fiksuojamas žymus rodiklių mažėjimas. Analizuojant įmonės sąnaudų pobūdį nustatyta, kad viena iš pagrindinių priežasčių lėmusių nuostolį yra išaugusios palūkanų sąnaudos, dėl prisiimtų naujų paskolų. Analizuojant pelningumo rodiklių pokyčius per aplinkosauginių mokesčių prizmę nustatyta, kad visi trys aplinkosauginiai mokesčiai sudaro tik apie 2 proc. visų įmonės sąnaudų. Tad, net ir eliminavus aplinkosauginių mokesčių sąnaudas ir iš naujo perskaičiavus pelningumo rodiklius, pastebima, kad rodiklių reikšmės pasikeistų labai nežymiai ir išliktų neigiamos 2022 ir 2023 metais (žr. 8 lentelę).

8 lentelė

Santykinų finansinių rodiklių reikšmės eliminavus aplinkosauginių mokesčių įtaką

Rodiklis/Metai	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Veiklos pelningumas (EBIT)	2.05	2.52	4.04	3.73	8.03	-6.10	-5.65
Grynojo pelno marža	1.84	2.32	3.97	2.77	6.88	-5.34	-6.36
Nuosavo kapitalo grąža (ROE)	8.97	10.58	8.25	5.35	13.48	-9.80	-9.85
Turto pelningumas (ROA)	4.96	5.15	2.98	1.94	3.79	-2.19	-0.88

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis UAB „1 įmonės“ finansinėmis ataskaitomis

Palyginus 7 ir 8 lenteles pastebima, kad rodiklių reikšmės didėtų – vidutiniškai apie 1,5 karto. Pavyzdžiui 2023 metais, grynoji pelno marža keistųsi nuo -8,25 į -6,36, ROE padidėtų nuo -12,78 iki -9,85 reikšmės, o ROA nuo -1,14 iki -0,88. Įmonės vadovybė nuolat vertina pelningumo rodiklių pokyčius ir yra užsibrėžusi pagerinti įmonės veiklos rezultatus. Tačiau įmonės vadovo metiniame pranešime pabrėžiama, kad kol kas šie tikslai yra sunkiai pasiekiami, dėl prisiimtų įsipareigojimų įgyvendinti investicinius projektus, iš kurių ne visi yra finansiškai atsiperkantys įmonei.

Galiausiai, užbaigiant šios įmonės atvejo analizę, gauta galimybė trumpai apklausti įmonės vadovą. Vadovas užima įmonės direktoriaus pareigas jau virš aštuonerių metų, anksčiau dirbo kitose panašia veikla užsiimančiose įmonėse. Tai leidžia pagrįstai manyti, kad vadovas yra sukaupęs nemažą ekspertinę patirtį ir gali pateikti prasmingų išvalgų. Nestruktūruotas interviu vyko tiesiogiai, užsirašant vadovo pateikiamus atsakymus. Prieš interviu vadovui buvo trumpai perteiktas magistrinio darbo pagrindinis tikslas ir kokie duomenys buvo surinkti apie įmonę. Interviu metu paaiškėjo, kad vadovo manymu, įmonės mokami aplinkosauginiai mokesčiai, o konkrečiai *mokestis už valstybinių išteklių naudojimą, nedaro reikšmingos įtakos įmonės veiklos rezultatams*. Be to, pabrėžta buvo, kad dėl veiklos pobūdžio požeminio vandens išteklių išgavimas

yra būtinas, o *aplinkosauginių mokesčių sąnaudų poveikis įmonės rezultatams yra silpnas*. Interviu eigoje, vadovas papasakojo, kad įmonės finansiniams rezultatams neigiamai atsiliepė kaip tik laiku nesumokėtas mokestis už valstybinių išteklių naudojimą. Vadovas patikslino, kad įmonės veikloje yra naudojamas nemokamai gautas turtas iš akcininkės, kartu su keliais vandens gręžiniais, kurie buvo naudojami požeminio vandens išteklių išgavimui, tam neturint reikiamų leidimų. *Įmonei buvo skirta bauda už nedeklaruotus išgautus valstybinius gamtos išteklius, kurios suma siekė iki 27 tūkst. Eurų*. Vadovas neužsiminė kodėl įmonė pati nepasirūpino leidimų gavimu, tik tiek, kad buvo kreiptasi į akcininkę dėl žalos atlyginimo. Šios aplinkosauginės *baudos gavimas neigiamai atsiliepė įmonės veiklos rezultatams* – sumažėjo grynas pelnas, dėl pačios baudos, o pelno mokesčio sąnaudos išliko nepakitusios, kadangi baudų sąnaudos yra laikomos neleidžiamais atskaitymais skaičiuojant pelno mokestį. Be to, vadovo manymu, šita istorija neigiamai paveikė įmonės reputaciją.

Pokalbio metu paaiškėjo, kad įmonė investuoja į veiklos procesų tobulinimą, siekdama užtikrinti efektyvų išgautų vandens išteklių panaudojimą, kas tuo pačiu prisideda prie aplinkosauginių mokesčių naštos mažinimo. Vadovas minėjo, kad įmonė kasmet atlieka apskaitos prietaisų patikrą, kas padeda užtikrinti šių prietaisų tikslumą, o tai suteikia užtikrintumo, kad įmonė sumoka mokestį už faktiškai išgautą išteklių kiekį. Taip pat, vadovas nurodė, kad įmonė yra įsidiegus aplinkosaugos kokybės standartą. Įmonės buhalterė patikslino, kad kalbama apie ISO:14001 standartą, kurio įsidiegimas įmonei kainavo apie 5 tūkst. Eurų. Standarto gavimo metu, įmonės darbuotojai buvo supažindinti su būdais kaip optimizuoti darbo procesus, siekiant efektyviai realizuoti išgautus požeminio vandens išteklius. Tikimasi, kad ilgalaikėje perspektyvoje, visos minėtos priemonės *užtikrins taupesnę išteklių naudojimą*, o tai tuo pačiu garantuotų, kad *įmonė moka mokesčius už faktiškai išgautą ir pilnai realizuotą vandens kiekį*. Kita, pasak vadovo, laukiama nauda iš aplinkosaugos kokybės standarto įsidiegimo, būtų naujų klientų pritraukimas, kas teigiamai veiktų įmonės veiklos rezultatus. Vadovas pagrindžia savo mintį tuo, kad *įmonės pozicionavimas kaip socialiai atsakingos ir besirūpinančios gamtos išsaugojimu, gali būti svarbus aspektas įmonės potencialiems klientams*. Pilnas interviu yra pateiktas darbo prieduose (žr. 2 priedą).

Taigi, atlikta 1 įmonės atvejo analizė leidžia daryti išvadą, kad aplinkosauginiai mokesčiai daro nereikšmingą įtaką įmonės veiklos rezultatams. Nustatyta, kad nors ir iš visų įmonės deklaruojamų ir veiklos sąnaudomis pripažįstamų mokesčių, aplinkosauginiai sudaro didžiąsą dalį, visgi ta dalis yra labai maža vertinant visas kitas įmonės sąnaudas. Pelningumo rodiklių analizė parodė, kad aplinkosauginių mokesčių įtaka šių rodiklių reikšmėms yra silpna. Įmonės vadovo atsakymai tai pat leidžia pagrįstai manyti, kad įmonėms veikiančioms vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sektoriuje, aplinkosauginiai mokesčiai neturi reikšmingo neigiamo poveikio

įmonės rezultatams. Vandentvarkos veikla yra reguliuojama – tai yra įkainius nustato ne įmonė, o Valstybinė energetikos reguliavimo taryba, kuri nustatydamą kainą atsižvelgia į įmonės patiriamas sąnaudas. Tai patvirtina teorijos dalyje aptartą neigiamą aplinkosauginių mokesčių poveikį galutiniam paslaugos vartotojui – tai yra, kad mokesčių našta didžiąja dalimi perkeliama ant įmonės klientų. Tyrimo metu nustatyta, kad mokesčiai sąveikauja tarpusavyje, o tai reiškia, kad įmonė aplinkosauginių mokesčių sąnaudomis sumažina mokestinį pelną ir atitinkamai patiria mažesnes pelno mokesčio sąnaudas, ką taip pat savo atliktame tyrime buvo nustatę mokslininkai Skolrud ir Galinato (2019). Kai tuo tarpu aplinkosauginių mokesčių vengimas, nagrinėjamos įmonės atveju, kaip tik neigiamai paveikė įmonės pelningumo rodiklius bei nesumažino pelno mokesčio sąnaudų.

Analizuojant įmonės finansinių ataskaitų duomenis, kitų aplinkosauginių priemonių kontekste pastebėta, kad vykdomi investiciniai projektai turėjo įtakos įmonės veiklos rezultatams. Vykdomi investiciniai projektai gali būti priskiriami prie aplinkosauginių, nes vienas iš pagrindinių projektų prioritetų yra mažinti žalą gamtai. Nustatyta, kad projektų įgyvendinimui įmonė privalo nemažai skolintis, kas paveikė įmonės ilgalaikį ir trumpalaikį mokumą. Santykinų rodiklių analizė parodė, kad įmonės turtas didžiąja dalimi yra finansuojamas skolintomis lėšomis, be to 2023 metais įmonės trumpalaikiai įsipareigojimai viršijo trumpalaikį turtą 499 tūkst. Eurų. Tai galėtų kelti pagrįstų abejonių dėl įmonės gebėjimo tęsti veiklą. Vykdomi projektai paveikė ne tik mokumo rodiklius, bet ir daro neigiamą įtaką pelningumo rodikliams, dėl padidėjusių palūkanų sąnaudų. Taip pat, interviu metu išsiaiškinta, kad įmonė investavo į standarto, patvirtinančio įmonės pastangas tausoti aplinką, įsigijimą. Vadovybės nuomone, tai galėtų prisidėti prie veiklos rezultatų gerinimo ateityje per naujų klientų pritraukimą bei taupesnę išteklių naudojimą. Taigi, remiantis atlikta analize galima teigti, kad aplinkosauginiai mokesčiai nedaro reikšmingos įtakos įmonės veiklos rezultatams. Kalbant apie kitų aplinkosauginių priemonių įtaką, įmonės atveju tai valstybės parama dotacijų forma tvariems projektams įgyvendinti, galima išvelgti teigiamą poveikį įmonės rezultatams. Tai yra paaiškinama tuo, kad be valstybės paramos, įmonė nebūtų pajėgi finansuoti projekto, tad šis nebūtų vykdomas. Atitinkamai nebūtų užtikrinta laukiama socialinė ekonominė nauda gyventojams bei nepasiekti aplinkos tausojimo tikslai, o įmonė negautų papildomų pajamų dėl neprijungtų naujų vartotojų. Tai yra siejama ir su teorijos dalyje išsiaiškintu teiginiu, kad dotacijų skirtų aplinkos tausojimui gavimas, įmonėms neturinčioms pakankamų finansinių pajėgumų, prisideda prie tų įmonių veiklos rezultatų pagerinimo (Huang ir kiti, 2019).

3.2. UAB „2 įmonės“ atvejo analizė

2 įmonė tai virš 31 metų veikianti statybos ir remonto darbų bei medinių ir aliumininių langų gamybos įmonė. Įmonė yra priskiriama prie vidutinių įmonių. Atvejo analizei yra gauti įmonės vidiniai dokumentai, finansinės atskaitomybės ataskaitos, mokestinių deklaracijų duomenys už 2017 – 2023 metus. Trumpomis įžvalgomis apie įmonės veiklos rezultatus ir aplinkosauginius mokesčius pasidalino įmonės vyriausiasis finansininkas.

Atvejo analizė pradedama nuo įmonės mokestinės aplinkos apžvalgos, siekiant nustatyti kiek reikšmingi yra aplinkosauginiai mokesčiai bendroje veiklos mokesčių sąnaudų sumoje. 2 įmonė į valstybės biudžetą moka du aplinkosauginius mokesčius – tai mokestį už valstybinių gamtos išteklių naudojimą ir mokestį už aplinkos teršimą iš mobiliųjų taršos šaltinių. Įmonė deklaruoja ir moka valstybinių išteklių naudojimo mokestį už žvyro ir smėlio faktiškai išgautą kiekį. Atliekant mokestinę analizę įtraukti buvo visi įmonės mokami mokesčiai, kurie yra pripažįstami veiklos mokesčių sąnaudomis. Tad 9 lentelėje, išskyrus du aplinkosauginius mokesčius, įtraukti nekilnojamojo turto mokestis ir pelno mokestis.

9 lentelė

UAB „2 įmonės“ sumokėti mokesčiai už 2017 – 2023 m. (pateikiami Eurų tikslumu)

Metai	FR0521 (mob. tarša)	KIT708 (ištekliai)	KIT711 (NT)	PLN204 (PM)
2017	461	6964	8197	19890
2018	466	11276	8852	43283
2019	326	6431	8999	40727
2020	284	5718	8999	198021
2021	1123	5257	12732	1816
2022	1345	10932	12463	24133
2023	1284	9706	13986	43314

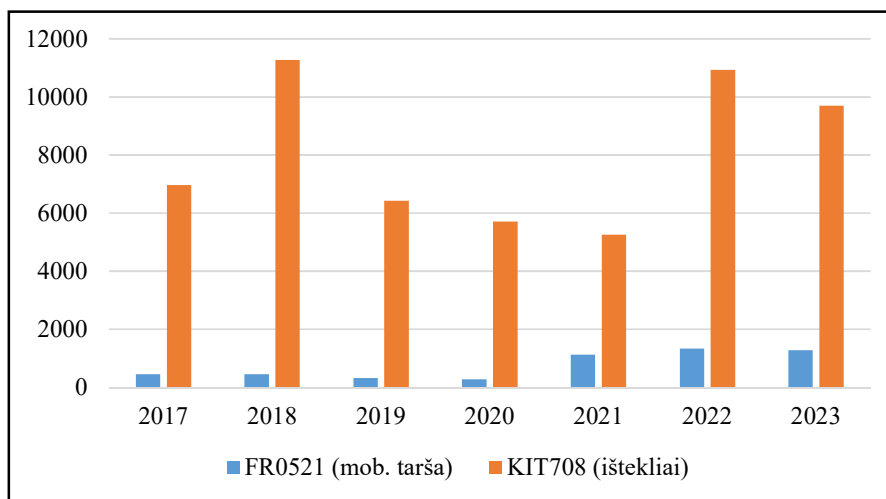
Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis UAB „2 įmonės“ mokestinėmis deklaracijomis

Iš 9 lentelės duomenų matyti, kad didžiausią dalį įmonės mokestinių sąnaudų sudaro pelno mokestis. Pelno mokesčio sąnaudos svyravo nuo 9 proc. iki 93 proc., skaičiuojant nuo visų veiklos mokesčių sąnaudų. Antroje vietoje pagal priskaitymą yra nekilnojamojo turto mokestis, kuris sudarė nuo 4 proc. iki 61 proc. bendroje mokestinių sąnaudų sumoje. Kiek mažiau įmonė priskaitydavo vieno iš aplinkosauginių mokesčių – tai mokestį už valstybinių išteklių naudojimą.

Bendroje analizuojamų mokesčių sumoje, šis sudarė nuo 3 proc. iki 25 proc. per visą nagrinėjamą periodą. Galiausiai, mažiausią mokesčių sąnaudų dalį sudarė aplinkosauginis mokestis už teršimą iš mobiliųjų taršos šaltinių. Šio mokesčio sąnaudos vidutiniškai sudarė tik apie 2 proc., skaičiuojant nuo visų kitų mokesčių sąnaudų. Siekiant identifikuoti kas galėjo daryti įtaką aplinkosauginių mokesčių pokyčiams, nubraižytas buvo šių mokesčių grafikas, kuris yra pateiktas kaip 5 paveikslas.

5 paveikslas

UAB „2 įmonės“ mokami aplinkosauginiai mokesčiai per 2017 – 2023 m.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis UAB „2 įmonės“ mokestinėmis deklaracijomis

Iš nubrėžto grafiko (žr. 5 paveikslą) matyti, kad mokesčio suma už naudingųjų iškasenų naudojimą – už žvyrą ir smėlį, svyravo per nagrinėjamą laikotarpį. Sprendžiant iš turimų KIT708 deklaracijų, 2017 ir 2018 metais mokesčio tarifas už išgautą kilogramą žvyro bei smėlio buvo 0,38 Eurai, o nuo 2019 metų taikomas tarifas yra 0,42 Eurai. Pastebima, kad šis tarifo kėlimas neturėjo įtakos įmonės priskaitomo mokesčio sumai, kadangi kaip tik 2019 – 2021 metų laikotarpyje šio aplinkosauginio mokesčio buvo sumokama mažiausiai. Mokesčio sumos pokyčius už valstybinių išteklių naudojimą, galima sieti tik su išgaunamų išteklių kiekio pokyčiais. Kalbant apie mokesčių už teršimą iš mobiliųjų taršos šaltinių pastebima, kad mokesčio sąnaudos ženkliai išaugo nuo 2021 metų. Šio aplinkosauginio mokesčio sąnaudos padidėjo net 295 proc., palyginus su 2020 metais, tuomet 2022 metais išaugo dar apie 20 proc., o 2023 metais matomas nežymus mokesčio mažėjimas – apie 5 proc., lyginant su 2022 metais. 2021 metų staigus mokesčio sumos šuolis yra paaiškinamas tarifų kėlimu. Įmonės transporto parką didžiaja dalimi – apie 80 proc., sudaro dyzeliniai automobiliai, kuriems taikomas didesnis tarifas negu benzininėms. Be to įmonė turi nemažą transporto priemonių parką, iš viso 2023 metais aplinkosauginis mokestis skaičiuotas už

47 transporto priemonės – už 34 įmonei priklausančius lengvuosius ir krovininius automobilius, o likusieji yra naudojami įmonės veikloje pagal su darbuotojais sudarytas panaudos sutartis. Taip pat, sprendžiant iš gautų FR0521 deklaracijų, įmonė deklaravo didesnę sunaudotų degalų kiekį per 2017 – 2019 metų laikotarpį – vidutiniškai apie 120 tonų, skaičiuojant benzino ir dyzelino sunaudojimą bendrai, kai 2020 – 2023 metų periodu suvartojimas nukrito iki maždaug 100 tonų per metus, dėl mažėjančio turimų transporto priemonių skaičiaus. Taigi, 2 įmonės mokestinės aplinkos analizė parodė, kad 2021 metais pakelti tarifai už teršimą iš mobiliųjų taršos šaltinių buvo pagrindinė priežastis ženkliai padidėjusių įmonės mokestinių sąnaudų iš šio aplinkosauginio mokesčio.

Kitame tyrimo etape, siekiant nustatyti aplinkosauginių mokesčių ir kitų aplinkosauginių priemonių įtaką įmonės veiklos rezultatams, surinkti buvo tam tikrų balanso ir pelno (nuostolio) ataskaitų straipsnių duomenys (žr. 3 priedą) bei suskaičiuoti santykiniai finansiniai rodikliai (žr. 10 lentelę).

10 lentelė

Santykiniai finansiniai rodikliai už 2017 – 2023 metus

Rodiklis/Metai	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Finansinis svertas	0.31	0.46	0.27	0.41	0.37	0.23	0.37
Bendrasis mokumo rodiklis	3.27	2.17	3.73	2.43	2.70	4.43	2.72
Bendrasis likvidumo rodiklis	2.85	2.45	3.68	2.91	3.41	4.90	3.44
Grynojo pelno marža	1.37	1.99	1.04	6.59	0.14	1.49	1.83
Nuosavo kapitalo grąža (ROE)	2.71	4.44	2.09	15.04	0.27	3.11	4.15
Turto pelningumas (ROA)	2.08	3.05	1.65	10.67	0.20	2.54	3.05

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis UAB „2 įmonės“ finansinėmis ataskaitomis

Atlikta didžiosios knygos ir kitų įmonės dokumentų peržiūra aplinkosauginių mokesčių ir kitų aplinkosauginių priemonių kontekste parodė, kad nagrinėjamu laikotarpiu tik aplinkosauginiai mokesčiai veikė įmonės veiklos rezultatus. Įmonė fiskalinių paskatų žaliųjų dotacijų forma nebuvo gavusi, o tik pasinaudojo mokesčio lengvata, dėl benzinu varomų automobilių, kurios įtaka yra pernelyg silpna veiklos rezultatams, ką patvirtino įmonės vyriausiasis finansininkas (žr. 4 priedą). Dėl šios priežasties vertinama tik aplinkosauginių mokesčių įtaka įmonės veiklai per santykinių finansinių rodiklių reikšmių pokyčius. Finansinio svarto ir bendrojo mokumo ir likvidumo rodiklių apžvalga rodo, kad įmonė nesusiduria su ilgalaikio ir trumpalaikio mokumo problema, nes įmonės turtas didžiąja dalimi yra finansuojamas nuosavu, o ne skolintu kapitalu. Siekiant nustatyti kokią įtaką šių rodiklių reikšmėms daro

aplinkosauginiai mokesčiai, iš trumpalaikių įsipareigojimų buvo eliminuotos mokėtinos taršos ir gamtos išteklių išgavimo mokesčių sumos metų pabaigai bei perskaičiuoti santykiniai rodikliai (žr. 11 lentelę).

11 lentelė

Santykinių finansinių rodiklių reikšmės eliminavus aplinkosauginių mokesčių įtaką

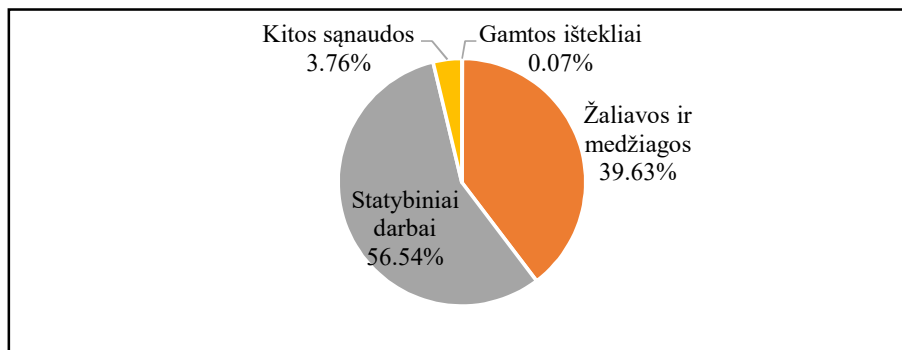
Rodiklis/Metai	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Finansinis svetas	0.31	0.46	0.27	0.41	0.37	0.22	0.37
Bendrasis mokumo rodiklis	3.27	2.18	3.74	2.43	2.71	4.46	2.73
Bendrasis likvidumo rodiklis	2.86	2.45	3.69	2.91	3.42	4.93	3.45
Grynojo pelno marža	1.43	2.07	1.09	6.63	0.20	1.60	1.92
Nuosavo kapitalo grąža (ROE)	2.82	4.61	2.19	15.13	0.38	3.34	4.36
Turto pelningumas (ROA)	2.16	3.16	1.73	10.73	0.28	2.73	3.20

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis UAB „2 įmonės“ finansinėmis ataskaitomis

Sprendžiant iš perskaičiuotų reikšmių, aplinkosauginių mokesčių įtaka yra labai minimali, kadangi užfiksuotas didžiausias rodiklių pokytis buvo 2022 metais, kuomet finansinis svetas sumažėjo nuo 0,23 iki 0,22, o bendrasis mokumo padidėjo nuo 4,43 iki 4,46 ir didėjo bendrasis likvidumo rodiklis – nuo 4,9 iki 4,93. Iš to galima spręsti, kad aplinkosauginiai mokesčiai daro nereikšmingą įtaką įmonės ilgalaikiai ir trumpalaikiai mokumo situacijai. Analizuojant įmonės pelningumo rodiklių pokyčius matyti, kad įmonės veikla visus metus buvo pelninga, sėkmingiausi buvo 2020 metai, o mažiausios rodiklių reikšmės buvo 2021 metais. Vertinant kokia yra aplinkosauginių mokesčių įtaka pelningumo rodiklių pokyčiams, 11 lentelėje yra perskaičiuotos rodiklių reikšmės prie grynojo pelno pridėjus tų metų taršos ir valstybinių gamtos išteklių naudojimo mokesčius. Gauti rezultatai iš 10 ir 11 lentelės parodė, kad vidutiniškai grynojo pelno marža padidėtų 0,07 punkto, ROE reikšmė apie 0,14, o ROA vidutiniškai apie 0,11. Kadangi reikšmių pokyčiai nebuvo žymūs, tai leidžia teigti, kad aplinkosauginių mokesčių įtaka yra nereikšminga. Tai, kad taršos ir gamtos išteklių mokesčių sąnaudos nėra reikšmingos bendroje sąnaudų sumoje patvirtina 6 ir 7 paveikslai.

6 paveikslas

Pardavimo savikainos sudedamosios dalys per 2017 – 2023 metus

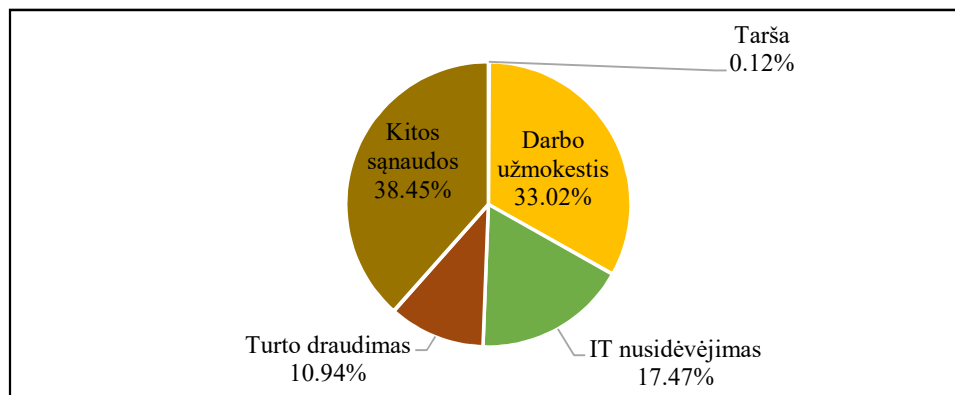

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis UAB „2 įmonės“ didžiąja knyga už 2017 – 2023 m.

6 paveikslas parodo, kad vidutiniškai per 2017 – 2023 metų laikotarpį, mokestis už valstybinių gamtos išteklių išgavimą sudarė tik apie 0,07 proc. pardavimo savikainos. Procentinė dalis yra nereikšminga palyginus su kitų sąnaudų dalimis savikainoje. Be to, dažniausiai visa šio mokesčio sąnaudų suma yra įtraukiama į atliktų paslaugų sąmatą, reiškia mokesčio sąnaudas padengia įmonės klientai.

7 paveikslas

Bendrųjų ir administracinių sąnaudų sudedamosios dalys per 2017 – 2023 metus

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis UAB „2 įmonės“ didžiąja knyga už 2017 – 2023 m.

Sprendžiant iš 7 paveikslo, taršos sąnaudos už teršimą iš mobiliųjų taršos šaltinių daro labai silpną įtaką įmonės veiklos rezultatams. Per nagrinėjamą laikotarpį taršos sąnaudos vidutiniškai sudarė tik 0,12 proc. visų įmonės bendrųjų ir administracinių sąnaudų. Tačiau pastebėta, kad iki mokesčio tarifų pakėlimo, taršos sąnaudos sudarė dar mažesnę dalį – apie 0,06 proc. visų bendrųjų ir administracinių sąnaudų.

Nestruktūruotas interviu su įmonės vyriausiuoju finansininku vyko telefonu, gautus atsakymus užsirašant. Vyriausiasis finansininkas įmonėje dirba jau virš 22 metų, tad įmonės veiklos procesai jam yra gerai suprantami. Pokalbio metu buvo išsiaiškinta, kad įmonės vadovo ir akcininko nuomone, *aplinkosauginių mokesčių sąnaudos nėra didelės ir nedaro reikšmingos įtakos įmonės veiklos rezultatams*. Be to, įmonė siūlo kai kuriems darbuotojams sudaryti panaudos sutartis jų automobiliams, tuo pačiu leidžiant piltis kurą įmonės lėšomis. Taip pat įmonei priklausantys automobiliai yra naudojami ir darbuotojų privatiems poreikiams tenkinti, vėlgį įmonės sąskaita užsipilant degalus. Tai yra laikoma kaip papildoma nauda darbuotojams. Tad, tokios praktikos taikymas leidžia pagrįstai manyti, kad įmonės vadovybė nėra suinteresuota mažinti šio aplinkosauginio mokesčio sąnaudas, o tai reiškia, kad jis neturi reikšmingo poveikio įmonės veiklos rezultatams. Tačiau, vyr. finansininkas teigė, kad įmonė nepraleidžia progos pasinaudoti mokesčio lengvata taikoma lengviesiems ir krovininiams N1 kategorijos automobiliams. Pagal Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatymą, įmonės gali nepriskaityti mokesčio už aplinkos teršimą iš mobiliųjų taršos šaltinių, jeigu turima transporto priemonė yra varoma benzinu arba dujomis bei nuo automobilio pirminės registracijos nepraėjo keturi metai. Pasitikslinus ar įmonės vadovybė nesvarstytų įsigyti elektromobilį, kas būtų laikoma tvaria investicija bei įmonės nauda būtų per sumažėjusi taršos mokestį ir pridėtinės vertės mokesčio atskaitos lengvatą, pašnekovas nurodė, kad toks variantas buvo atmestas. Papildo, kad įmonė ir taip traukia į atskaitą pridėtinės vertės mokestį nuo turimų krovininių transporto priemonių, o nuo lengvųjų automobilių neatskaitomas pridėtinės vertės mokestis mažina apmokestinamą pelną, reiškia patiriamos mažesnės pelno mokesčio sąnaudos. Taip pat, interviu metu, vyr. finansininkas patvirtino tyrimo metu pastebėtą faktą, kad *aplinkosauginis mokestis už valstybinių išteklių – smėlio ir žvyro išgavimą nėra toks svarbus įmonei dėl tos priežasties, kad šio mokesčio sąnaudas vėliau kompensuojama iš klientų*.

Taigi, 2 įmonės atveju analizė parodė, kad aplinkosauginių mokesčių sąnaudos daro labai silpną įtaką įmonės veiklos rezultatams. Be to, patvirtintas buvo teorijos dalyje aptartas teiginys, kad aplinkosauginių mokesčių našta, neretu atveju, didina galutinio vartotojo gaunamos prekės ar paslaugas kainą (Tingbani ir kiti, 2023). Apžvelgtos įmonės atveju, mokestis už valstybinius gamtos išteklius yra kompensuojamas iš įmonės paslaugų užsakovų. Nustatyta, kad kitas aplinkosauginis mokestis – už teršimą iš mobiliųjų taršos šaltinių, taip pat reikšmingai neveikia įmonės veiklos rezultatų. Tai patvirtina keli tyrimo metu išsiaiškinti faktai: mokesčio sąnaudos yra labai mažos bendroje sąnaudų sumoje, įmonė kaip papildomą naudą darbuotojams leidžia piltis kurą įmonės lėšomis, kas tuo pačiu didina šio aplinkosauginio mokesčio sąnaudas ir galiausiai įmonės vadovybė nėra suinteresuota investuoti į tvarias technologijas, nes investicija būtų brangesnė nei tikėtina nauda iš sumažėjusių mokesčio sąnaudų. Taip pat buvo nustatyta, kad nors

įmonė ir pasinaudoja esama teršimo iš mobiliųjų taršos šaltinių mokesčio lengvata, šios aplinkosauginės priemonės poveikį laiko nereikšmingu įmonės veiklos rezultatams.

3.3. Mokestis už aplinkos teršimą pakuočių atliekomis – kelių įmonių atvejų analizė

Siekiant nustatyti kito aplinkosauginio mokesčio – už aplinkos teršimą pakuočių atliekomis, įtaką įmonių veiklos rezultatams, surinkti duomenys iš keturių skirtingų įmonių.

Įmonių veiklos apima:

- 3 įmonė – konditerijos ir duonos kepimo produktų didmeninė prekyba;
- 4 įmonė – farmacijos prekių didmeninė prekyba;
- 5 įmonė – didmeninė prekyba prieskoniais ir priedais maisto pramonei;
- 6 įmonė – maisto, gėrimų ir tabako apdorojimo mašinų gamyba bei fasavimo ir pakavimo veikla.

Analizė pradedama nuo duomenų rinkimo, surenkant informaciją apie tai kiek šios įmonės patyrė aplinkosauginių sąnaudų iš mokesčio už teršimą pakuotės atliekomis. Gautų FR0524 deklaracijų duomenys už 2019 – 2023 metų periodą yra pateikiami 12 lentelėje.

12 lentelė

UAB „3 įmonė“, UAB „4 įmonė“, UAB „5 įmonė“ ir UAB „6 įmonė“ priskaitytas pakuotės atliekų mokestis už 2019 – 2023 m. (pateikiami Eurų tikslumu)

Metai	UAB "3 įmonė"	UAB "4 įmonė"	UAB "5 įmonė"	UAB "6 įmonė"
2019	546	108	1307	249
2020	73	94	0	175
2021	459	927	54	443
2022	6642	2256	1771	1323
2023	1533	2470	584	813

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis įmonių mokestinėmis deklaracijomis už 2019 – 2023 m.

Remiantis 12 lentelės duomenimis pastebimos tam tikros bendros tendencijos per visas keturias įmones. Visų pirma visų įmonių priskaityto mokesčio suma didėjo 2021 metais, palyginus su 2020 metais. Tai yra paaiškinama tuo, kad 2021 metais buvo ženkliai padidinti tarifai visoms pakuotės rūšims. Pavyzdžiui, kiekviena iš analizuojamų įmonių naudoja stiklines pakuotes, kurių tarifas išaugo nuo 57 Eurų už toną, kuris buvo taikytas 2019-2020 metais, iki 225 Eurų už toną 2021 metais. Kitų pakuočių rūšių 2021 metų tarifų pasikeitimai: plastikinė pakuotė – nuo 521

Eurų/t iki 618 Eurų/t, PET pakuotė – nuo 579 Eurų/t iki 618 Eurų/t, kombinuota – nuo 579 Eurų/t iki 900 Eurų/t bei popierinė ir kartoninė pakuotės – nuo 28 Eurų/t iki 125 Eurų/t. Kitas 12 lentelėje matomas panašumas yra tas, kad visų įmonių mokesčio už aplinkos teršimą pakuočių atliekomis sąnaudos žymiai išaugo 2022 metais, palyginus su 2021 metais. Toks ryškus padidėjimas yra siejamas su 2022 metais įvestais pakeitimais, pakuotes skirstant į tris skirtingas rūšis: daugkartines, perdirbamas vienkartines pakuotes bei į neperdirbamas pakuotes. Tuo pačiu vėl buvo padidinti tarifai, tačiau daugkartinių ir perdirbamų pakuočių tarifai didėjo nežymiai arba visai nesikeitė palyginus su 2021 metais, o nustatyti neperdirbamų pakuočių tarifai yra apie 40 proc. didesni už perdirbamų pakuočių tarifus. Skaičiuojant procentiškai, 2022 metais, labiausiai išaugo UAB „3 įmonė“ ir UAB „5 įmonė“ pakuotės atliekų mokesčio sąnaudos. Tai lėmė ne tik tarifų padidinimas, bet ir pakuočių atliekų naudojimo arba perdirbimo užduoties atlikimo procentas įmonėse – įmonės pasinaudoja mokesčio lengvata. Kiekvienai pakuotės rūšiai Lietuvos Respublikos Aplinkos apsaugos ministerija yra nustačiusi reikalaujamą panaudotos pakuotės perdirbimo arba pakartotinio sunaudojimo kvotą, kurį yra didinama kasmet. Įmonės skaičiuojasi kiek per metus skirtingų pakuočių rūšių tonų buvo patiekta į Lietuvos rinką ir kiek tonų pakuočių perdirbta. Tuomet skaičiuojama kiek procentiškai sudaro įmonės perdirbtos pakuotės kiekis nuo įmonės patiekto pakuočių kiekio į rinką. Tada tikrinama kokia buvo nustatyta reikalaujama kvota ir atitinkamai suskaičiuotas mokestis padauginamas iš skirtumo, kuris gaunamas atėmus nuo nustatytos kvotos, įmonės įgyvendintą kvotą išreikštą procentais. Abiejų įmonių atveju, užduočių įgyvendinimo procentai buvo mažiausi 2022 metais, kas prisidėjo prie mokesčio sumos padidėjimo. Be to, 2022 metais UAB „5 įmonė“ suskaičiuotą mokesčio sumą net 96 proc. sudarė mokestis už neperdirbamą plastikinę ir kombinuotą pakuotę. Taip pat iš 12 lentelės duomenų pastebima, kad 2020 metais UAB „5 įmonė“ nepatyrė pakuotės mokesčio sąnaudų, kas yra paaiškinama tuo, kad tais metais įmonėje buvo aukštas pakuočių perdirbimo lygis – pasiektos reikalaujamos kvotos. Siekiant įvertinti kiek ši mokesčio lengvata sumažina pakuotės mokesčio sąnaudas įmonėms, iš surinktų FR0524 deklaracijų eliminuojamas kvotos įgyvendinimo procentas, vietoj jo įrašant nulį. Tokiu būdu perskaičiuojamas mokestis už faktiškai tiekiamą pakuotę į rinką, neatsižvelgiant į tai kiek tos pakuotės buvo perdirbta. Gauti rezultatai pateikiami 13 lentelėje.

13 lentelė

Perskaičiuotas pakuotės mokestis, neįvertinant perdirbtos pakuotės kiekio už 2019 – 2023 m.

Metai	UAB "3 įmonė"	UAB "4 įmonė"	UAB "5 įmonė"	UAB "6 įmonė"
2019	21282	4130	9856	7875
2020	20435	3871	12387	8704
2021	27606	5023	15421	7248
2022	24412	8240	18072	32152
2023	26060	9529	16859	16330

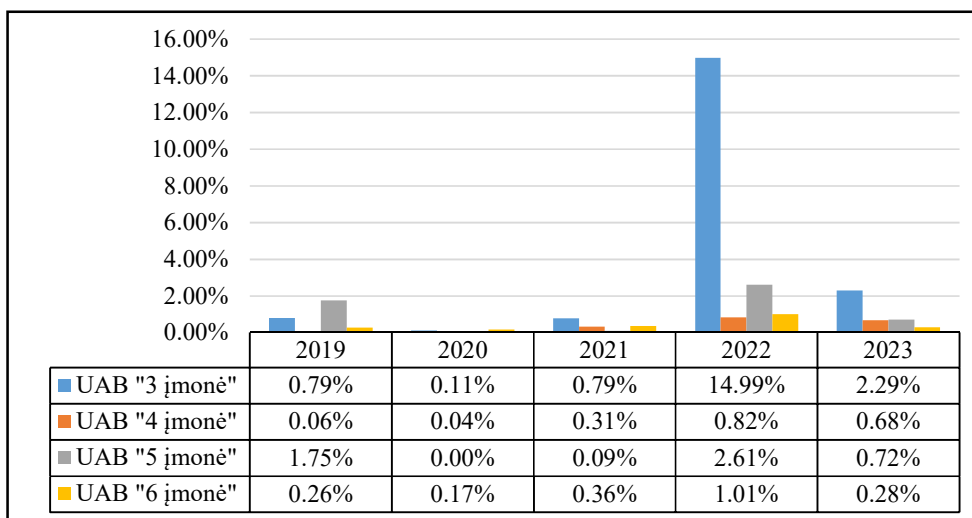
Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis įmonių mokestinėmis deklaracijomis už 2019 – 2023 m.

Atlikus perskaičiavimą pastebima, kad mokesčio už teršimą pakuočių atliekomis sąnaudos išaugtų net keliasdešimt kartų (žr. 13 lentelę). Pavyzdžiui, UAB „3 įmonė“ atveju, ryškiausias pokytis būtų 2021 metais, kadangi perskaičiuoto mokesčio sąnaudos būtų net 27 tūkst. Eurų didesnės. Remiantis UAB „3 įmonė“ didžiaja knyga, įmonė per 2021 metus patyrė 13 tūkst. Eurų pakuotės tvarkymo ir perdirbimo sąnaudų. Taigi, aplinkosauginė priemonė – pakuotės mokesčio lengvata, ne tik sumažino įmonės sąnaudas per 14 tūkst. Eurų, bet ir buvo pasiektas pagrindinis aplinkosaugos priemonių tikslas – gamtos tausojimas. Ta pati situacija pastebima ir kitų analizuojamų įmonių atveju. UAB „4 įmonė“ didžiausias perskaičiuotas pakuotės mokestis būtų 2023 metais – net 7 tūkst. Eurų didesnis, kai per metus įmonė patyrė tik 2,3 tūkst. Eurų sąnaudų už pakuočių perdirbimą. UAB „5 įmonė“ atveju, didžiausias skirtumas būtų 2022 metais, nes mokestis padidėtų net per 16,3 tūkst. Eurų, kai pakuotės perdirbimas įmonei atsiėjo tik 4,2 tūkst. Eurų. Galiausiai, UAB „6 įmonė“ 2022 metų pakuotės sąnaudos būtų net 30,8 tūkst. Eurų didesnės, tačiau vietoj to buvo patirta 7 tūkst. Eurų sąnaudų pakuočių perdirbimui, kas sutaupė įmonei apie 23,8 tūkst. Eurų.

Tolimesnėje tyrimo eigoje, norint nustatyti kiek pakuotės mokestis yra reikšmingas bendroje kitų įmonės mokėtinų mokesčių, kurie yra pripažįstami veiklos mokesčių sąnaudomis, sumoje buvo suskaičiuota kiek vidutiniškai šis mokestis sudaro visų veiklos mokesčių sąnaudų. Skaičiuojant buvo įtraukti nekilnojamojo turto, pelno ir teršimo iš mobiliųjų taršos šaltinių mokesčiai, kuriuos įmonė deklaravo už 2019 – 2023 metų periodą. Gauti rezultatai pateikiami 8 paveiksle.

8 paveikslas

Pakuotės mokesčio sąnaudų dalis bendroje mokestinių sąnaudų sumoje per 2019 – 2023 m.

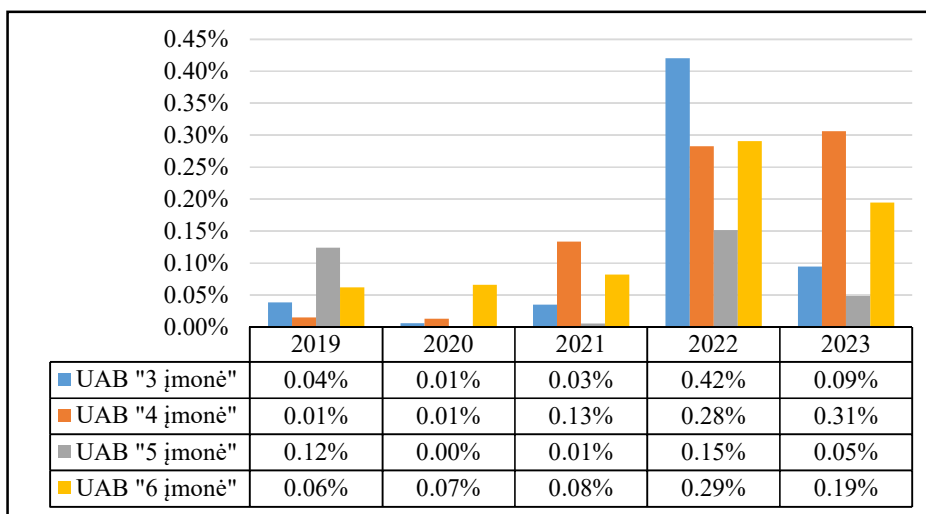
Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis įmonių mokestinėmis deklaracijomis už 2019 – 2023 m.

Iš 8 paveikslas matyti, kad bendroje mokestinių sąnaudų sumoje, mokestis už aplinkos teršimą iš pakuočių atliekų nėra reikšmingas. Išsiskiria tik UAB „3 įmonė“ 2022 metais, kuomet pakuotės mokestis sudarė net 15 proc. visų įmonės mokestinių sąnaudų. Tai yra susiję tiek ir su tarifų kėlimais ir kvotų įvykdymo lygiu, tiek ir su tuo, kad 2022 metais UAB „3 įmonės“ kitų mokesčių sąnaudos buvo mažesnės negu kitais laikotarpiais. Tačiau, skaičiuojant vidutiniškai, per nagrinėjamą periodą, pakuotės mokestis sudarė apie 4 proc. UAB „3 įmonės“ mokestinių sąnaudų, o likusių įmonių tik apie 1 proc.. Siekiant suprasti kaip tai veikia įmonės veiklos rezultatus, o konkrečiai įmonės mokumą, suskaičiuotos buvo mokumo rodiklių reikšmės įtraukiant pakuotės atliekų mokesčio įsipareigojimą, o po to jį eliminavus. Tyrimo metu gauti rezultatai parodė, kad pakuotės mokestis nedaro jokios įtakos įmonių mokumui, kadangi tokių santykinų rodiklių kaip finansinis svertas, bendrasis mokumo ir likvidumo rodiklių reikšmės nepakito visai arba kito nežymiai, tik apie 0,1 proc..

Siekiant įvertinti aplinkosauginių mokesčių įtaką įmonės pelningumo rodikliams, nubrėžtas buvo 9 paveikslas, kuriame atvaizduota kiek įmonės bendrųjų ir administracinių sąnaudų sumoje sudaro pakuotės mokestis. Tuo pačiu bandoma įvertinti ar 2022 metais padidėjusios UAB „3 įmonės“ pakuotės mokesčio sąnaudos buvo reikšmingos bendroje veiklos sąnaudų sumoje.

9 paveikslas

Pakuotės mokesčio dalis % bendrųjų ir administracinių sąnaudų straipsnyje per 2019 – 2023 m.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis įmonių didžiosiomis knygomis už 2017 – 2023 m.

Sprendžiant iš nubrėžto grafiko, kuris atvaizduotas 9 paveiksle, aplinkosauginio mokesčio už taršą pakuotės atliekomis sąnaudos nėra reikšminga bendrųjų ir administracinių sąnaudų dalis. Be to įsitikinama, kad UAB „3 įmonės“ 2022 metų išaugusios pakuotės mokesčio sąnaudos nėra reikšmingos, nes sudaro tik 0,42 proc. visų bendrųjų ir administracinių sąnaudų. Pelningumo rodiklių analizė parodė, kad pakuotės mokesčio sąnaudų eliminavimas, pelningumo rodiklių reikšmės veiktų labai silpnai. Vidutiniškai, UAB „3 įmonės“ pelningumo rodiklių reikšmės padidėtų per 0,8 proc., UAB „4 įmonės“ per 0,1 proc., UAB „5 įmonės“ per 0,2 proc., o UAB „6 įmonės“ per 0,1 proc..

Taigi, atlikta analizė parodė, kad aplinkosauginis mokestis už taršą pakuotės atliekomis, turi nereikšmingą poveikį įmonės veiklos rezultatams. Tai patvirtina tiek įmonių mokestinių sąnaudų apžvalga, tiek ir apskaičiuotų santykinų finansinių rodiklių pokyčiai. 2021 ir 2022 metais pakelti tarifai skirtingoms pakuočių rūšims, didino pakuotės mokesčio sąnaudas, tačiau bendroje įmonių sąnaudų sumoje toks padidėjimas nebuvo reikšmingas. Be to įmonių didžiosios knygos ir kitų dokumentų analizė parodė, kad visos įmonės investuoja į pakuočių atliekų perdirbimą. Tokį elgesį paskatino aplinkosauginė priemonė – mokesčio lengvata, kuria pasinaudoti įmonės gali per kuo didesnę pakuočių perdirbimą. Esama mokesčių lengvata teigiamai paveikė įmonių veiklos rezultatus, kadangi ženkliai sumažino pakuotės mokesčio sąnaudas su žymiai mažesnėmis investicijomis į perdirbimą. Aptartų įmonių atveju, pakuotės mokesčio sąnaudos yra pernelyg mažos, neturinčios reikšmingos įtakos įmonių rezultatams, tačiau taip yra dėl esamos mokestinės lengvatos, kuria galima pripažinti efektyvia aplinkos apsaugos priemone. Mokesčio lengvata

paskatino įmones pačias investuoti į gamtos tausojimą, tuo pačiu išgaunant naudą per sąnaudų sumažinimą. Tokią išvadą patvirtina ir mokslininkų Liao ir Zhu (2023) atlikto tyrimo rezultatai.

3.4. Apyvartiniai taršos leidimai – kelių įmonių atvejų analizė

Apyvartinių taršos leidimų (ATL) daromam poveikiui įmonių veiklos rezultatams įvertinti buvo atrinktos trys bendrovės veikiančios komunalinių paslaugų teikimo sektoriuje:

1. AB „Klaipėdos energija“ – gauna ATL už dvi katilines ir vieną elektrinę;
2. AB „Panevėžio energija“ – skiriami ATL už penkias katilines ir vieną elektrinę;
3. UAB „Plungės šilumos tinklai“ – turi vieną katilinę už kurią skiriami ATL.

Siekiant įvertinti ATL įtaką įmonių veiklos rezultatams, surinkti duomenys apie šių įmonių 2019 – 2023 metais priskaičiuotą mokestį už teršimą iš stacionariųjų taršos šaltinių, kurį suteikti ATL turėtų mažinti. Taip pat nepanaudotus ATL įmonės gali parduoti, tad surinkti duomenys apie tai kiek įmonės gavo pajamų iš ATL pardavimų. Duomenys pateikiami 14 lentelėje.

14 lentelė

Taršos mokestis iš stacionariųjų įrenginių ir ATL pardavimo pajamos per 2019 – 2023 m. (pateikiami Eurų tikslumu)

Metai	Tarša iš stacionariųjų įrenginių			ATL pardavimo pajamos		
	AB "Klaipėdos energija"	AB "Panevėžio energija"	UAB "Plungės šilumos tinklai"	AB "Klaipėdos energija"	AB "Panevėžio energija"	UAB "Plungės šilumos tinklai"
2019	7398	6900	225	2333000	0	87500
2020	5896	1500	1069	2427500	0	0
2021	22830	9747	2646	0	281000	0
2022	14681	15729	192	1320960	2521600	0
2023	8680	13040	118	0	950000	0
Iš viso	59485	46916	4250	6081460	3752600	87500

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis įmonių finansinių ataskaitų rinkiniais už 2019 – 2023 m.

Sprendžiant iš 14 lentelės, didžiausias taršos sąnaudas įmonės patyrė 2021 metais. Remiantys pateiktų įmonių finansinių ataskaitų duomenimis, ženkliai išaugusi taršos mokesčio suma siejama su 2021 metais padidintais tarifais, o antra priežastis būtų padidėjęs teršalų išmetimo kiekis į atmosferą, dėl neįprastai šalto periodo. Be to, iš lentelės duomenų matyti, kad įmonės per nagrinėjamą periodą uždirbo nemažai pajamų iš ATL pardavimų. Siekiant nustatyti kokį poveikį

įmonės veiklos rezultatams turėjo tiek aplinkosauginiai mokesčiai, tiek ir kitos aplinkosauginės priemonės, suskaičiuoti buvo santykiniai finansiniai rodikliai ir atlikta pagrindinių balanso ir pelno (nuostolio) ataskaitų straipsnių analizė. Įmonių finansinių ataskaitų duomenys pateikiami prieduose: AB „Klaipėdos energija“ – žr. 5 priedą, AB „Panevėžio energija“ – žr. 6 priedą ir UAB „Plungės šilumos tinklai“ – žr. 7 priedą. Analizuojant įmonių finansinių ataskaitų duomenis aplinkosauginių mokesčių ir kitų aplinkosauginių priemonių kontekste pastebima, kad įmonės gauna nemažas dotacijų sumas. Remiantys įmonių aiškinamuosiuose raštuose pateikiama informacija, įmonių gaunamos dotacijos didžiąja dalimi gali būti laikomos aplinkosauginėmis priemonėmis, kadangi jos skiriamos tokiems tikslams kaip katilinių rekonstravimas, biokuro katilų įrengimas bei šilumos trasų rekonstrukcijos. Visų šitų priemonių įgyvendinimas padėtų užtikrinti mažesnę teršalų išmetimą į aplinką, o tai tuo pačiu reikštų ir mažesnes aplinkosauginių mokesčių sąnaudas. Pavyzdžiui, įmonės AB „Panevėžio energija“ veiklos ataskaitoje nurodoma, kad 2017 metais anglies dvideginio išmetimas siekė net 61,1 tūkst. tonų ir taršos mokestis buvo 18,2 tūkst. Eurų, kai 2023 metais iš įmonės įrenginių į atmosferą buvo išmetama 24,6 tūkst. tonų anglies dvideginio, atitinkamai ir taršos mokestis buvo 13 tūkst. Eurų. AB "Klaipėdos energija" įmonės atveju, 2022 metais 70 proc. pagaminto šilumos kiekio buvo iš atsinaujinančių energijos išteklių – biokuro, o 2023 metais net 75 proc. šilumos kiekio pagaminta iš biokuro. Tai sumažino aplinkosauginio mokesčio sąnaudas per 40 proc. lyginant su 2022 metais. Pastebima, kad UAB "Plungės šilumos tinklai" priskaičiuoja mažiausią taršos mokestį iš nagrinėjamų įmonių. Esminė priežastis ta, kad tiek 2022, tiek ir 2023 metais katilinėse suvartotas kuras didžiąja dalimi buvo biokuras – 2023 metais net 98 proc. šilumos kiekio buvo pagaminta naudojant biokurą.

Taip pat, pasitvirtina UAB „1 įmonės“ analizės metu nustatytas dėsnis, kad taršiuose sektoriuose veikiančios įmonės, kurios investuoja į tvaresnes technologijas, dažniausiai turi nemažai skolintis. Taip yra dėl to, kad tik tam tikra dalimi aplinkosauginiai projektai yra dotuojami valstybės. Tačiau nagrinėjamų įmonių mokumo situacija nėra tokia prasta, nes AB "Klaipėdos energija" ir AB "Panevėžio energija" suskaičiuoti santykiniai finansiniai rodikliai (žr. 8 priedą) rodo, kad įmonės turtas didžiąja dalimi yra finansuojamas nuosavu kapitalu, tik UAB "Plungės šilumos tinklai" finansinis svertas rodo, kad 2023 metais įmonės turtas iš esmės yra finansuojamas skolintu kapitalu. Esminis skirtumas tarp šių trijų įmonių yra tas, kad AB "Klaipėdos energija" ir AB "Panevėžio energija" uždirbo nemažai pajamų iš ATL pardavimų, o gautos lėšos buvo naudojamos aplinkosauginių projektų finansavimui. Gautos ATL pardavimo pajamos reikšmingai paveikė įmonių veiklos rezultatus, vertinant per pelningumo rodiklių prizmę. AB "Klaipėdos energija" 2019, 2020 ir 2022 metus būtų baigus nuostolingai, jeigu nebūtų pardavus nemokamai gautų ATL. Atitinkamai šios įmonės pelningumo rodikliai būtų neigiami. AB "Panevėžio energija" atveju, eliminavus ATL pardavimus, 2021 metų pelningumo rodiklių reikšmės mažėtų

apie 70 proc., 2022 metais rodikliai būtų neigiami, o 2023 metų rodiklių reikšmės nukristų per 33 proc.. UAB "Plungės šilumos tinklai" ATL gauna mažiausiai iš visų analizuojamų įmonių, kas tikėtina yra pagrindinė priežastis, dėl kurios įmonė 2020 – 2023 metais ATL nepardavė. Tačiau 2019 metų įmonės ATL pardavimo pajamos reikšmingai paveikė veiklos rezultatus, nes buvo perleista ATL už 87,5 tūkst. Eurų, kai įmonės grynasis pelnas tais metais buvo 89,3 tūkst. Eurų, tad ATL pardavimas ženkliai pagerino pelningumo rodiklių reikšmes, net 98 proc..

Taigi, atlikta trijų įmonių analizė parodė, kad aplinkosauginių priemonių tokių kaip apyvartiniai taršos leidimai įtaka gali būti reikšminga įmonių veiklos rezultatams. Nagrinėtų įmonių atveju, ATL pardavimai ne tik gerino pelningumo rodiklių reikšmes, bet ir užtikrino vykdomų aplinkosauginių projektų finansavimą, įmonėms reikėjo mažiau skolintis, o tai teigiamai veikė įmonių mokumo situaciją. Aplinkosauginių projektų vykdymas užtikrino, kad įmonėse mažėjo teršalų išmetimo į atmosferą rodikliai, o tai lėmė mažėjančias aplinkosauginių mokesčių sąnaudas. Tad šių įmonių atvejai atspindi mokslinės literatūros dalyje aptartą reiškinį, kad užkrauta aplinkosauginių mokesčių našta, skatina įmones diegti tvarias technologijas bei keisti verslo procesus, siekiant tausoti gamtą ir tuo pačiu mažinant patiriamas aplinkosauginių mokesčių sąnaudas (Csikosova ir kiti, 2021).

Apibendrinant visų atvejų analizes, pastebėtos kelios bendros tendencijos. Visų pirma, nustatyta, kad vandentvarkos ir statybų sektoriaus įmonių mokamas aplinkosauginis mokestis už valstybės išteklių naudojimą, dažniausiai, pilnai kompensuojamas iš tų įmonių klientų. Dėl šios priežasties įtakos veiklos rezultatams praktiškai nėra. Kitas išvelgtas panašumas, tai jog tokie aplinkosauginiai mokesčiai kaip teršimo iš mobiliųjų ir stacionariųjų taršos šaltinių bei pakuotės mokestis įmonių veiklos rezultatus veikia nereikšmingai. Tai patvirtino tiek sąnaudų struktūros analizė, tiek ir santykinų rodiklių pokyčių apžvalga. Vertinant kitų aplinkosauginių priemonių įtaką įmonių veiklai nustatyta, kad apyvartiniai taršos leidimai teigiamai veikė nagrinėtų įmonių veiklos rezultatus – pagerėjo pelningumo rodikliai bei įmonės gavo papildomų lėšų aplinkosauginių projektų finansavimui. Vykdomų projektų nauda bus jaučiama ateityje per naujų klientų pritraukimą ir per mažėjančias aplinkosauginių mokesčių sąnaudas. Be to aplinkosauginių inovacijų diegimas siejamas su dotacijų gavimu. Nustatyta teigiama gaunamos valstybės paramos įtaka įmonių veiklai, kadangi ši paspartina tvarių technologijų plėtrą. Be to, gauti rezultatai leidžia teigti, kad negavus dotacijų, įmonės nesugebėtų vykdyti užsibrėžtų projektų. Galiausiai, kita aplinkos apsaugos priemonė – aplinkosauginių mokesčių lengvatos, teigiamai veikė įmonių veiklos rezultatus, tačiau tas poveikis nebuvo reikšmingas. Stipresnė teigiama įtaka veiklos rezultatams nustatyta dėl taikomos lengvatos pakuotės mokesčiui, o silpnesnis poveikis veiklos rezultatams buvo lengvatos taikomos mobiliams taršos įrenginiams.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Aplinkosauginių mokesčių apmokestinamuoju objektu yra laikomas tam tikras reiškinys ar veiksmas, kurie sukelia žalą gamtai. Didžiausia našta dėl šių mokesčių įvedimo užkraunama taršiausiems sektoriams, pavyzdžiui žemės ūkio, transporto bei energetikos sektoriams. Lietuvoje galioja šios aplinkosauginių mokesčių rūšys: akcizai už elektros energiją, jos gaminius ir gamtines dujas, mokesčiai už aplinkos teršimą iš stacionariųjų ir mobiliųjų taršos šaltinių, teršimas gaminių, pakuočių ir kitomis atliekomis. Apyvartiniai taršos leidimai, žaliosios dotacijos ir mokesčių lengvatos yra įvardijami kaip kitos aplinkosauginės priemonės.
2. Nustatyti aplinkosauginių mokesčių pagrindiniai tikslai – gamtos tausojimas, naujų tvarių technologijų skatinimas, gamtinių išteklių apsauga, be to šie mokesčiai yra viena pagrindinių priemonių valstybių aplinkosaugos politikos formavime. Tačiau aplinkosauginiai mokesčiai sudaro labai nežymią dalį šalių mokesčių pajamų. Visgi aplinkosauginių mokesčių ir kitų aplinkosauginių priemonių įvedimas lemia papildomų naudų atsiradimą: papildomų mokesčių pajamų surinkimas į biudžetą, teigiama įtaka užimtumo didinimui, skurdo ir pajamų nelygybės mažinimas, teigiamas poveikis valstybės skolos valdyme, skatina įmones investuoti į ekologines inovacijas ir diegti tvarius verslo procesus. Deja, trumpuoju laikotarpiu, fiksuojama neigiama įtaka ekonomikos augimui, kadangi didėja įmonių kaštai, auga prekių ir paslaugų kainos. Visgi, minėti privalumai kartu su pasiekiamą nauda aplinkai yra labiau reikšmingi nei išskirti trūkumai.
3. Mokslinių šaltinių analizė parodė, kad aplinkosauginių mokesčių poveikis įmonių veiklos rezultatams pasireiškia per technologinę pažangą, sąnaudų optimizavimą ir pelningumo didinimą. Tačiau, kai kurie moksliniai tyrimai įrodo, kad šių mokesčių įvedimas sąlygoja pernelyg didelių sąnaudų atsiradimą, kas neigiamai paveikia įmonių produktyvumą, o tai blogina jų finansinę padėtį – nepasiekiamas Pareto optimumas. Visgi didesnė dalis tyrimų patvirtina Porterio hipotezę, kad aplinkosauginiai mokesčiai skatina inovacijų atsiradimą, o tai teigiamai veikia įmonių veiklos rezultatus dėl didėjančio įmonių pelningumo. Reikšmingiausias teigiamas poveikis įmonės veiklos rezultatams jaučiamas taršiuose sektoriuose, dėl verslų didesnės motyvacijos investuoti į naujas technologijas ir optimizuoti patiriamas sąnaudas. Taip pat nustatyta, kad kitų aplinkosauginių priemonių įvedimas gali paskatinti įmones sparčiau vykdyti technologinę plėtrą, o tai teigiamai veikia įmonių veiklos rezultatus. Kita vertus, dotacijų skyrimas yra mažiau efektyvi fiskalinio skatinimo priemonė dėl privačių investicijų išstūmimo efekto. Pastebėta, kad mokesčių

lengvatų poveikis aplinkosauginių inovacijų skatinime yra reikšmingesnis, tačiau jų nauda gaunama vėliau, tad įmonės pačios turi rasti būdų kaip gauti pradinių investicijų projektų įgyvendinimui.

4. Atliktas empirinis tyrimas patvirtino, kad įmonių veiklos rezultatus aplinkosauginiai mokesčiai veikia, tačiau poveikis yra nereikšmingas. Įmonių, veikiančių skirtinguose sektoriuose analizė parodė, kad aplinkosauginių mokesčių našta, dažnu atveju, perkeliama ant tų įmonių paslaugų vartotojų. Dėl šios priežasties įtaka įmonių veiklos rezultatams yra labai silpna. Taip pat nustatyta buvo aplinkosauginių mokesčių nauda dėl sąveikos su kitais mokesčiais – sumažinamos įmonių pelno mokesčio sąnaudos. Aplinkosauginiai mokesčiai įmonių sąnaudų struktūroje sudaro labai mažą dalį, dėl šios priežasties, remiantis ekspertinio interviu metu surinkta informacija, įmonių vadovybės nėra linkusios ieškoti būdų šias sąnaudas minimizuoti.
5. Kokybinio tyrimo metu surinkta informacija parodė stipresnę tam tikrų aplinkosauginių priemonių įtaką įmonių veiklos rezultatams, negu aplinkosauginių mokesčių atveju. Apyvartinių taršos leidimų pardavimai teigiamai veikė įmonių pelningumą bei užtikrino aplinkosauginių projektų finansavimą. Tai mažino įmonių skolinimosi poreikį, o tai turi teigiamą poveikį įmonių ilgalaikiai ir trumpalaikiai mokumo situacijai. Be to, aplinkosaugos projektų įgyvendinimas prisidėjo prie išmetamų į aplinką teršalų sumažėjimo, o tai atitinkamai mažino įmonių aplinkosauginių mokesčių sąnaudas. Taip pat nustatytas teigiamas aplinkosauginių dotacijų ir mokesčių lengvatų poveikis įmonių veiklai. Tačiau dotacijų nauda pasireiškė tik ateityje, kuomet bus įvykdyti užsibrėžti aplinkosauginiai projektai, o aplinkosauginių mokesčių lengvatų poveikis jaučiamas iš karto per mokesčių sąnaudų sumažėjimą.

Pasiūlymas – siekiant gauti skaičiavimais pagrįstų išvalgų, atlikti kiekybinį statistinį tyrimą įtraukiant didelį skaičių įmonių, veikiančių skirtingose pramonės šakose. Tokiu būdu galėtų būti verifikuoti kokybinio tyrimo metu gauti rezultatai. Be to tyrimas galėtų būti praplėstas į analizę įtraukiant ir kitų šalių įmones. Tai pateiktų vertingų išvalgų apie kitų valstybių vykdomą aplinkosaugos politiką, tuo pačiu įvertinant kaip skirtingi aplinkosauginiai sprendimai veikia įmonių veiklos rezultatus.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

- AB „Klaipėdos energija“ finansinių ataskaitų rinkinys su auditoriaus išvada už 2019 metus.
[Žiūrėta 2024-04-29]. Prieiga internetu: https://www.klenergija.lt/wp-content/uploads/2020/04/Klaip%C4%97dos-energija_FA_2019_LT.pdf
- AB „Klaipėdos energija“ finansinių ataskaitų rinkinys su auditoriaus išvada už 2020 metus.
[Žiūrėta 2024-04-29]. Prieiga internetu: <https://www.klenergija.lt/wp-content/uploads/2021/05/2020-m.-finansini%C5%B3-ataskait%C5%B3-rinkinys-su-auditoriaus-i%C5%A1vada.pdf>
- AB „Klaipėdos energija“ finansinių ataskaitų rinkinys su auditoriaus išvada už 2021 metus.
[Žiūrėta 2024-04-29]. Prieiga internetu: https://www.klenergija.lt/wp-content/uploads/2022/04/Klaipedos-energija_FA_2021_.pdf
- AB „Klaipėdos energija“ finansinių ataskaitų rinkinys su auditoriaus išvada už 2022 metus.
[Žiūrėta 2024-04-29]. Prieiga internetu: <https://www.klenergija.lt/wp-content/uploads/2023/04/Klaipedos-energija-finansines-ataskaitos-su-parasais-1.pdf>
- AB „Klaipėdos energija“ finansinių ataskaitų rinkinys su auditoriaus išvada už 2023 metus.
[Žiūrėta 2024-04-29]. Prieiga internetu: https://www.klenergija.lt/wp-content/uploads/2024/04/Metiniu-finansiniu-ataskaitu-rinkinys_2023.pdf
- AB „Panevėžio energija“ finansinių ataskaitų rinkinys su auditoriaus išvada už 2019 metus.
[Žiūrėta 2024-04-29]. Prieiga internetu: https://www.pe.lt/uploads/pdf/apie_bendrove/2019%20FA%20Met_pranesimas%20ir%20Isvada%20su%20parasais.pdf
- AB „Panevėžio energija“ finansinių ataskaitų rinkinys su auditoriaus išvada už 2020 metus.
[Žiūrėta 2024-04-29]. Prieiga internetu: https://governance.lt/wp-content/uploads/2021/02/Panev%C4%97%C5%BEio-energija_FA_2020_LT.pdf
- AB „Panevėžio energija“ finansinių ataskaitų rinkinys su auditoriaus išvada už 2022 metus.
[Žiūrėta 2024-04-29]. Prieiga internetu: <https://www.pe.lt/uploads/Panev%C4%97%C5%BEio%20energijos%20FA%202022%20su%20para%C5%A1ais3.pdf>
- AB „Panevėžio energija“ finansinių ataskaitų rinkinys su auditoriaus išvada už 2023 metus.
[Žiūrėta 2024-04-29]. Prieiga internetu: <https://www.pe.lt/uploads/Panev%C4%97%C5%BEio%20energija%20FA%202023%20su%20audito%20i%C5%A1vada.pdf>

- Afrifa, G. A., Tingbani, I., Yamoah, F. ir Appiah G. (2020). Innovation input, governance and climate change: Evidence from emerging countries. *Technological Forecasting and Social Change*, 161. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0040162520310829>
- Barbier, E. B. (2016). Building the Green Economy. *Canadian Public Policy / Analyse de Politiques*, 42(S1), 1–9. <http://www.jstor.org/stable/canapubpolianal.42.s1.s1>
- Barbuta-Misu, N., Madaleno, M. ir Vasile I. (2019). Analysis of Risk Factors Affecting Firms' Financial Performance – Support for Managerial Decision-Making. *Sustainability*, 11, 18: 4838. <https://doi.org/10.3390/su11184838>
- Bartkauskaitė, I., Stankevičienė, J., ir Miečinskienė, A. (2016). Įmonės finansinis likvidumas kaip priemonė įmonės vertei didinti. *Science-Future of Lithuania/Mokslas-Lietuvos Ateitis*, 8(2). DOI:10.3846/mla.2015.923
- Boeing, P. (2016). The allocation and effectiveness of China's R&D subsidies - Evidence from listed firms. *Research Policy, Elsevier*, 45(9), 1774-1789. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0048733316300816>
- Butkus, M. ir Jonušaitė, S. (2020). Socialinė ekonominė raida išsivysčiusiose ir besivystančiose šalyse globalizacijos sąlygomis: esminiai skirtumai. *Mokslas – Lietuvos ateitis*, 12, 1-9. <https://etalpykla.lituanistika.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2020~1666880184006/J.04~2020~1666880184006.pdf>
- Chen, Y., Yang, R., Wong, C. W. Y. ir Miao, X. (2022). Environmental performance of China's economic system: integrative perspective of efficiency and productivity. *Technological and Economic Development of Economy*, 28(3), 743–774. <https://doi.org/10.3846/tede.2022.16594>
- Csiksova, A., Culkova, K., Janoskova, M. ir Mokrisova, V. (2021). Evaluation of Environmental Taxes Influence to the Business Environment. *Montenegrin Journal of Economics*, 17, 3, 31-40.
- Čiulevičienė V. (2014). Ekologinių mokesčių reformų poveikis mokesčių naštai. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 36, 34-44.
- Distefano, T. ir D'Alessandro, S. (2023). Introduction of the carbon tax in Italy: Is there room for a quadruple-dividend effect? *Energy Economics, Elsevier*, 120(C). <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0140988323000762>
- Domguia, E. N., Pondie, T. M., Ngounou, B. A. ir Nkengfack, H. (2022). Does environmental tax kill employment? Evidence from OECD and non-OECD countries. *Journal of Cleaner Production*, 380. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0959652622044468>

- Dresch, A., Collatto, D. C. ir Lacerda, D. P. (2018). Theoretical understanding between competitiveness and productivity: firm level. *Ingeniería y competitividad*, 20(2). <https://www.redalyc.org/journal/2913/291361225007/291361225007.pdf>
- Dvorsky, J., Kliestik, T., Cepel, M. ir Strnad, Z. (2020). The influence of some factors of competitiveness on business risks. *Journal of Business Economics and Management*, 21(5), 1451-1465. <https://doi.org/10.3846/jbem.2020.13440>
- Elnaboulsi, J. C., Daher, W. ir Saglam, Y. (2023). Environmental taxation, information precision, and information sharing. *Journal of Public Economic Theory*, 25, 301 – 341. <https://doi.org/10.1111/jpet.12609>
- Eurostat. (2022). *Environmental tax statistics – detailed analysis*. [Žiūrėta 2023-04-28]. Prieiga internetu: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Environmental_tax_statistics_-_detailed_analysis
- Ezcurra, M. V. (2017). The Concept of “Environmental Tax” in a State Aid Context When a Fiscal Energy Measure Is Concerned. *European State Aid Law Quarterly*, 16(1), 11–24. <https://www.jstor.org/stable/26694114>
- Fodha, M., Seegmuller, T. ir Yamagami, H. (2018). Environmental Tax Reform under Debt Constraint. *Annals of Economics and Statistics*, 129, 33–52. <https://doi.org/10.15609/annaeconstat2009.129.0033>
- Giuzio, M., Krusec, D., Levels, A., Melo, A. S., Mikkonen, K. ir Radulova, P. (2019). Climate change and financial stability. *Financial Stability Review May 2019*. https://www.ecb.europa.eu/pub/financial-stability/fsr/special/html/ecb.fsrart201905_1~47cf778cc1.en.html#toc6
- Gurlek, M. ir Tuna, M. (2018). Reinforcing competitive advantage through green organizational culture and green innovation. *The Service Industries Journal*, 38:7-8, 467-491. <https://doi.org/10.1080/02642069.2017.1402889>
- Hassan, M., Oueslati, W. ir Rousselière, D. (2020). Environmental taxes, reforms and economic growth: An empirical analysis of panel data. *Economic Systems*, 44 (3). <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S093936251830400X>
- He, X. ir Jing, Q. (2022). The influence of environmental tax reform on corporate profit margins—based on the empirical research of the enterprises in the heavy pollution industries. *Environmental Science and Pollution Research*, 30, 36337–36349. <https://doi.org/10.1007/s11356-022-24893-7>
- Hermundsdottir, F. ir Aspelund, A. (2021). Sustainability innovations and firm competitiveness: A review. *Journal of Cleaner Production*, 280. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0959652620347594>

- Huang, Z., Liao, G. ir Li, Z. (2019). Loaning scale and government subsidy for promoting green innovation. *Technological Forecasting and Social Change*, 144, 148-156. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0040162518311521>
- Yamazaki, A. (2020). Environmental Taxes and Productivity: Lessons from Canadian Manufacturing. *Clean Economy Working Paper Series April 2020/WP 20-03*. <https://institute.smartprosperity.ca/sites/default/files/akioworkingpaperseries.pdf>
- Komisijos Reglamentas (ES) Nr. 651/2014 2014 m. birželio 17 d., kuriuo tam tikrų kategorijų pagalba skelbiama suderinama su vidaus rinka taikant Sutarties 107 ir 108 straipsnius (galiojanti suvestinė redakcija nuo 2023-05-25). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:02014R0651-20230525>
- Kruse, T., Dechezlepretre, A., Saffar R. ir Robert, L. (2022). Measuring environmental policy stringency in OECD countries: An update of the OECD composite EPS indicator. *OECD Economics Department Working Papers, No. 1703*. <https://doi.org/10.1787/90ab82e8-en>.
- Lei, Z., Huang, L. ir Cai, Y. (2022). Can environmental tax bring strong porter effect? Evidence from Chinese listed companies. *Environmental Science and Pollution Research* 29, p. 32246–32260. <https://doi.org/10.1007/s11356-021-17119-9>
- Li, Y., Li, J. ir Gan, L. (2022). A Meta-Analysis of the Relationship between Environmental Regulations and Competitiveness and Conditions for Its Realization. *Environmental Research and Public Health*, 19. <https://www.mdpi.com/1660-4601/19/13/7968>
- Liao, Z. ir Zhu, X. (2023). The Role of Different Fiscal Policies in Inducing Environmental Innovation and Enhancing Firm Competitiveness. *Emerging Markets Finance and Trade*, 59, 688-697. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/1540496X.2022.2119845?scroll=top&needAccess=true&role=tab&aria-labelledby=full-article>
- Lietuvos Respublikos akcizų įstatymas (galiojanti suvestinė redakcija nuo 2023-02-13). Nr. IX-569. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.B9E1D301256F/asr>
- Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymas dėl Europos Sąjungos šiltnamio efektą sukeliančių dujų apyvartinių taršos leidimų prekybos sistemoje 2021–2025 m. laikotarpiu dalyvaujančių veiklos vykdytojų sąrašo patvirtinimo (galiojanti suvestinė redakcija nuo 2024-01-10). Nr. D1-24. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/e782649282d511ec88b080bcf59a01e3?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=8f517cf0-56c6-4492-8f0d-04c5ec5a24ca>
- Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymas dėl 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 5 prioriteto „Aplinkosauga, gamtos išteklių darnus naudojimas ir prisitaikymas prie klimato kaitos“ 05.3.1-APVA-V-011 priemonės

„Vandens išteklių valdymas ir apsauga“ projektų finansavimo sąlygų aprašo patvirtinimo (galiojanti suvestinė redakcija nuo 2023-06-16). Nr. D1-711. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/f8f0d9e08e3e11e7a5e2b345b086d377/ynHEKlgmXB>

Lietuvos Respublikos įmonių atskaitomybės įstatymas (galiojanti suvestinė redakcija nuo 2023-06-22). Nr. IX-575. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.154658/asr>

Lietuvos Respublikos klimato kaitos valdymo įstatymas (galiojanti suvestinė redakcija nuo 2022-01-01). Nr. XI-329. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.349514/asr>

Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatymas (galiojanti suvestinė redakcija nuo 2023-10-04). Nr. VIII-1183. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.80721/asr>

Lietuvos Respublikos mokesčio už valstybinius gamtos išteklius įstatymas (galiojanti suvestinė redakcija nuo 2024-01-01). Nr. I-1163. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.793560F67ADF/asr>

Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas dėl Nacionalinės aplinkos apsaugos strategijos patvirtinimo (galiojanti suvestinė redakcija nuo 2016-06-02). Nr. XII-1626. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/609a6f82ea4e11e4ada6f94d34be6d75/asr>

Lin, B. ir Xu, Ch. (2023). The effects of capital-biased tax incentives on firm energy intensity: Environmental dividend or consequence? *Journal of Environmental Management*, 345. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0301479723012951>

Long, S. ir Liao, Z. (2021). Are fiscal policy incentives effective in stimulating firms' eco-product innovation? The moderating role of dynamic capabilities. *Business Strategy and the Environment*, 30 (7), 3095– 3104. <https://doi.org/10.1002/bse.2791>

Lopez-Torres, G., Montejano-Garcia, S., Alvarez-Torres, F. J. ir Perez-Ramos, M. (2022). Sustainability for competitiveness in firms – a systematic literature review. *Measuring Business Excellence*, 26, 433-450. <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/MBE-02-2021-0023/full/pdf>

McEldowney, J. F. ir Salter, D. (2016) Environmental taxation in the UK: the Climate Change Levy and policy making. *Denning Law Journal*, 28, 37-65. https://wrap.warwick.ac.uk/80815/2/WRAP_McEldowney_jmce_-_environmental_tax_paper_denning_3_1.pdf

Nerudova, D., Dobranschi, M. ir Adam, V. (2019). Can Pigouvian taxation internalize the social cost of platinum-group element emissions? *Current Science*, 117(10), 1701–1709. <https://www.jstor.org/stable/27138535>

- OECD (2023). *Environmental tax (indicator)*. [Žiūrėta 2023-05-01]. Prieiga internetu: <https://data.oecd.org/envpolicy/environmental-tax.htm>
- OECD (2023). *Gross domestic spending on R&D (indicator)*. [Žiūrėta 2023-05-12]. Prieiga internetu: <https://data.oecd.org/rd/gross-domestic-spending-on-r-d.htm>
- OECD (2023). *Policy Instruments for the environment*. [Žiūrėta 2023-05-12]. Prieiga internetu: <https://www.oecd.org/environment/tools-evaluation/environmentaltaxation.htm>
- Oueslati, W. (2014). Environmental tax reform: Short-term versus long-term macroeconomic effects. *Journal of Macroeconomics*, 40, 190-201. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0164070414000299>
- Peng, J., Xie, R., Ma, Ch. ir Fu, Y. (2021). Market-based environmental regulation and total factor productivity: Evidence from Chinese enterprises. *Economic Modelling*, 95, 394-407. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0264999319307278>
- Pereira, A. M., Pereira, R. M. ir Rodrigues, P. G. (2016). A new carbon tax in Portugal: A missed opportunity to achieve the triple dividend? *Energy Policy*, 93, p. 110-118. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0301421516300970>
- Porter, M.E. (1991). America's green strategy. *Scientific America* 264, 168.
- Republic Of Slovenia Statistical Office (2022). *Environmental related taxes, 2021*. [Žiūrėta 2023-05-12]. Prieiga internetu: <https://www.stat.si/statweb/en/News/Index/10595>
- Rupšienė, L. (2007). *Kokybinių tyrimų duomenų rinkimo metodologija*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
- Selvam, M., Gayathri, J., Vasanth, V., Lingaraja, K. ir Marxiaoli, S. (2016). Determinants of firm performance: subjective model. *International Journal of Social Science Studies*, 4(7), p. 90-100. <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/ijsoctu4&i=868>
- Shapiro, A. F. ir Metcalf, G. E. (2021). The Macroeconomic Effects of a Carbon Tax to Meet the U.S. Paris Agreement Target: The Role of Firm Creation and Technology Adoption. Fondazione Eni Enrico Mattei (FEEM). <http://www.jstor.org/stable/resrep32444>
- Skolrud, T. D. ir Galinato, G. I. (2019). Revenue-Neutral Pollution Taxes in the Presence of a Renewable Fuel Standard. *Journal of Agricultural and Resource Economics*, 44(3), 474–496. <https://www.jstor.org/stable/26797571>
- Spratt, S. (2013). Environmental Taxation and Development: A Scoping Study. *IDS Working Paper*, 2013, 433. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/j.2040-0209.2013.00433.x>
- Suganda, U. ir Rohman, N. (2023). Analysis of The Factors That Influence The Competitive Advantage of SMEs in The City of Bandung. *Quantitative Economics and Management Studies*, 4(1), 75-83. <https://qemsjournal.org/index.php/qems/article/view/1314/913>

- Sukumar, A., Jafari-Sadeghi, V., Garcia-Perez, A. ir Dutta, D.K. (2020). The potential link between corporate innovations and corporate competitiveness: evidence from IT firms in the UK. *Journal of Knowledge Management*, 24(5), 965-983. <https://doi.org/10.1108/JKM-10-2019-0590>
- Tamaševičius, V. (2015). Tyrimų metodai: mokomoji knyga. Vilnius: VU. 134p.
- Tang, L., Shi, J., Yu, L. ir Bao, Q. (2017). Economic and environmental influences of coal resource tax in China: a dynamic computable general equilibrium approach. *Resources Conservation and Recycling*, 117, 34-44. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0921344915300768?via%3Dihub>
- Tchapchet-Tchouto, J. E., Kone, N. ir Njoya, L. (2022). Investigating the effects of environmental taxes on economic growth: Evidence from empirical analysis in European countries. *Environmental Economics*, 13(1), 1-15. <https://www.businessperspectives.org/index.php/journals/environmental-economics/issue-410/investigating-the-effects-of-environmental-taxes-on-economic-growth-evidence-from-empirical-analysis-in-european-countries>
- Tingbani, I., Salia, S., Hussain, J. G. ir Alhassan, Y. (2023). Environmental Tax, SME Financing Constraint, and Innovation: Evidence From OECD Countries. *IEEE Transactions on Engineering Management*, 70, 3, 1006-1025. <https://ieeexplore.ieee.org/stamp/stamp.jsp?tp=&arnumber=9580749>
- Tu, Z., Liu, B., Jin, D., Wei, W. ir Kong, J. (2022). The Effect of Carbon Emission Taxes on Environmental and Economic Systems. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19, 3706. <https://doi.org/10.3390/ijerph19063706>
- UAB „Plungės šilumos tinklai“ finansinių ataskaitų rinkinys su auditoriaus išvada už 2019 metus. [Žiūrėta 2024-04-29]. Prieiga internetu: <https://www.plungessiluma.lt/uploads/Dokumentai/Finansai/2019%20m%20auditoriaus%20isvada.pdf>
- UAB „Plungės šilumos tinklai“ finansinių ataskaitų rinkinys su auditoriaus išvada už 2020 metus. [Žiūrėta 2024-04-29]. Prieiga internetu: <https://www.plungessiluma.lt/uploads/Dokumentai/Finansai/2020%20m%20auditoriaus%20isvada.pdf>
- UAB „Plungės šilumos tinklai“ finansinių ataskaitų rinkinys su auditoriaus išvada už 2021 metus. [Žiūrėta 2024-04-29]. Prieiga internetu: <https://www.plungessiluma.lt/uploads/Dokumentai/Finansai/2021%20m%20Fin%20rinkinys%20ir%20auditoriaus%20isvada.pdf>

- UAB „Plungės šilumos tinklai“ finansinių ataskaitų rinkinys su auditoriaus išvada už 2022 metus. [Žiūrėta 2024-04-29]. Prieiga internetu: https://www.plungessiluma.lt/uploads/Dokumentai/Finansai/2022_Fin_ataskaitu_rinkiny_s.pdf
- UAB „Plungės šilumos tinklai“ finansinių ataskaitų rinkinys su auditoriaus išvada už 2023 metus. [Žiūrėta 2024-04-29]. Prieiga internetu: https://www.plungessiluma.lt/uploads/Dokumentai/Finansai/2023_Atask_rinkinys.pdf
- Valstybės duomenų agentūra. (2024). *Įmonių investicijos aplinkai tausoti*. [Žiūrėta 2024-05-01]. Prieiga internetu: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/>
- Valstybės duomenų agentūra. (2024). *Su aplinka susiję mokesčiai*. [Žiūrėta 2024-05-01]. Prieiga internetu: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/>
- Valstybinės mokesčių inspekcijos administruojamų nacionalinio biudžeto pajamų surinkimo apžvalga. (2022). https://www.vmi.lt/evmi/documents/20142/1170518/NB_apzvalga_2022_m_internetas.pdf/cffad7fb-fe89-486b-b952-32670db2364c?t=1676883923537
- Valstybinės mokesčių inspekcijos administruojamų nacionalinio biudžeto pajamų surinkimo apžvalga. (2023). https://www.vmi.lt/evmi/documents/20142/1381202/NB_apzvalga_2023_internetas.pdf/0eea1f1c-0e6c-94c0-f162-518b50c12128?t=1709016735293
- Wang, Z., Zhu, N., Wang, J., Hu, Y. ir Nkana, M. (2022). The impact of environmental taxes on economic benefits and technology innovation input of heavily polluting industries in China. *Frontiers in Environmental Science*, 10. <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fenvs.2022.959939/full>
- Wu, K. (2021). Taxing power delegation for better environmental regulation. *Natural Resources Journal*, 61(1), 61-124. <https://www.jstor.org/stable/26988895>
- Zhang, J., Liu, Y., Zhou, M., Chen, B., Liu, Y., Cheng, B., Xue, J. ir Zhang, W. (2022). Regulatory effect of improving environmental information disclosure under environmental tax in China: From the perspectives of temporal and industrial heterogeneity. *Energy Policy*, 164. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0301421521006261>

**THE IMPACT OF ENVIRONMENTAL TAXES AND OTHER ENVIRONMENTAL
MEASURES ON THE PERFORMANCE OF COMPANIES**

KAROLINA MACINKEVIČIŪTĖ

Master thesis

Accounting and Financial Management

Vilnius University, Faculty of Economics and Business Administration

Supervisor – assoc. prof. Ramunė Budrionytė

Vilnius, 2024

SUMMARY

70 pages, 14 charts, 9 pictures, 83 references.

The main goal of this master thesis is to evaluate how environmental taxes and other environmental measures influence the performance of Lithuanian companies.

The work is structured in this way: first part is literature review, second is research methodology, third part is research and finally conclusions and recommendations.

Literature review revealed that the main goals of environmental taxes and other environmental measures are to reduce harmful effects on nature, encourage the use of sustainable technologies and raise funds for the development of environmental projects. The following tax types were defined – six environmental taxes and three excise taxes. Other environmental measures such as emission permits, green subsidies and tax incentives were identified. The analysis of scientific literature indicates that implementing environmental taxes and other environmental measures will generate some benefits: collection of additional tax revenues, a positive impact on increasing employment, reduction of poverty and income inequality, positive impact on public debt management and encouragement for companies to invest in sustainable technologies. However, in the short term, a negative impact on economic growth is observed, because costs of companies increase and this leads to price rise for goods and services. The analysis of literature helped to determine that the impact of environmental taxes and other environmental measures on the performance of companies becomes evident through technological progress, cost optimization and increasing profitability. However, some studies prove that the introduction of these taxes leads to the emergence of excessive costs, which negatively affects the performance of companies.

The main research method is case studies of several companies, in order to determine the impact of environmental taxes and other environmental measures on the performance of those companies.

The performed research confirmed that environmental taxes have an insignificant effect on the

performance of companies. In some cases, taxes are fully compensated by the customers. On the other hand, it was found that emission permits had a positive effect on the performance of companies, because profitability indicators improved and companies received additional funds for financing environmental projects. In addition, the implementation of environmental innovations is associated with government subsidies. The positive influence of received subsidies on the companies performance has been established, as it accelerates the development of sustainable technologies. Finally, the research results revealed that environmental tax incentives have a positive effect on the performance of companies, but this effect was not significant.

In the master thesis, the conclusions summarize the key elements of scientific literature analysis and the research findings. The most important discoveries are that environmental taxes show an insignificant impact on companies' performance, but other environmental measures demonstrate a positive influence.

PRIEDAI

1 priedas. UAB „1 įmonė“ finansinių ataskaitų duomenys už 2017 – 2023 m. (pateikiami Eurų tikslumu)

Straipsnis/Metai	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Ilgalaikis turtas	355970	466609	965812	1230418	2019541	3710039	13612511
Trumpalaikis turtas	616232	741337	803378	776343	865667	799726	729841
Nuosavas kapitalas	537820	588356	638537	726353	810516	1007461	1274809
Dotacijos, subsidijos	5138	1286	385157	711468	1053156	1675493	3705221
Ilgalaikiai įsipareigojimai	19885	96844	150190	100140	58885	885568	8135059
Trumpalaikiai įsipareigojimai	410755	522082	595915	469512	963826	942128	1228786
Pardavimo pajamos	2619624	2683625	1326615	1400139	1588305	1848731	1974250
Pardavimo savikaina	(2394985)	(2396859)	(1104233)	(1195671)	(1440850)	(1710238)	(1870731)
Pelnas (nuostoliai) prieš apmokestinimą	36284	45757	28919	15353	104564	(148025)	(190334)
Grynasis pelnas (nuostoliai)	30737	39139	25180	12816	84163	(129765)	(162952)

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis UAB „1 įmonės“ finansinėmis ataskaitomis už 2017 – 2023 metus

2 priedas. Interviu su UAB „1 įmonė“ vadovu

Pirmas klausimas: *Ar Jūsų manymu, įmonės mokami aplinkosauginiai mokesčiai daro reikšmingą įtaką įmonės finansiniams rezultatams? Atlikto tyrimo duomenimis, įmonė daugiausiai sumoka mokesčio už valstybinių gamtos išteklių išgavimą.*

Atsakymas: *Taip, šis mokestis man puikiai žinomas. Deja, dirbant tokioje verslo šakoje, šis mokestis yra privalomas ir tikrai didesnė rizika bei žala įmonei būtų pasirinkimas negauti leidimo iš vandenvietės išgauti požeminį vandenį. Jeigu leidimas neišduotas, tai teoriškai ir galima būtų neskaičiuoti mokesčio už nelegaliai išgautą žaliavą. Tačiau, tai tikrai nėra išeitis, nes įmonė yra turėjusi labai nemalonią istoriją, dėl Geologijos tarnybos neapčiuotų gręžinių naudojimo. Mūsų įmonė yra nemokamai gavusi ir naudoja savivaldybės turtą, kartu su tam tikromis vandenvietėmis, kurios, kaip paaiškėjo, neturėjo reikalingų leidimų. Tad įmonė gavo raštą iš Aplinkos apsaugos departamento, kuris priskaičiavo padidintą mokestį už 2017 – 2019 metais išgautus ir nedeklaruotus valstybinius gamtos išteklius bei skyrė baudą, dėl reikalingo leidimo neturėjimo. Pradinė baudos ir nesumokėtų mokesčių suma siekė net 135 tūkst. Eurų, tačiau mes kreipėmės į teismą, kur pavyko baudos dydį sumažinti iki 27 tūkst. Eurų. Vėliau, aš kreipiausi į savivaldybę su pretenzija ir galiausiai savivaldybė kompensavo įmonės patirtą žalą. Ši istorija parodė mums, kad šiuo atveju mokesčio už išteklių išgavimą nemokėjimas yra didesnė žala įmonei, dėl galimų visai nemažų baudų bei pagadintos įmonės reputacijos. Kas liečia įmonės finansinę būklę, šiuo metu susiduriame su finansiniais sunkumais, pats detalai analizavau įmonės išlaidas ir tos peržiūros metu aplinkosauginių mokesčių sąnaudų pozicija man kliuvo mažiausiai, nes didžiausią dalį sąnaudų sudaro elektros energija ir darbo užmokestis.*

Antras klausimas: *Nors, kaip ir minėjote, aplinkosauginių mokesčių sąnaudos nėra reikšmingas sąnaudų straipsnis, galbūt vis dėlto įmonė investuoja į tam tikrų procesų tobulinimą, kad būtų sumažinta aplinkosauginių mokesčių našta?*

Atsakymas: *Kaip tik visi vykdomi investiciniai projektai yra siejami su tinklų plėtra, kuri reikš naujų vartotojų prijungimą, o tai atitinkamai lems didesnę požeminio vandens išteklių išgavimą. Reiškia bus mokama daugiau mokesčio už vandens išteklių naudojimą ir už nuotekų valymo įrenginių taršą. Kalbant apie procesų tobulinimą, kasmet atliekamos apskaitos prietaisų tikslumo patikros, nes jie ir matuoja išgaunamų išteklių kiekį. Tad periodiškai investuojama yra į metrologinę prietaisų patikrą. Taip mes patys įsitikiname, kad mokesčiai yra mokami nuo faktiškai išgauto kiekio ir be to, tai yra privaloma pagal įstatymą, o baudų gavimas, dėl nepatikrintų prietaisų, šiuo metu įmonei būtų finansiškai nepakeliamas. Taip pat, įmonėje yra analizuojama kiek per tam tikrą laikotarpį buvo realizuota – tai yra parduota išgauto vandens bei yra skaičiuojama kiek to vandens pripažįstama technologiniais nuostoliais vandens ruošime. Valstybinių išteklių naudojimo mokestis yra sumokamas nuo viso išgauto kiekio, tačiau kasmet*

apie 10 proc. geriamojo vandens būna nerealizuota ir pripažįstama techniniais nuostoliais, tad siekiama yra tą nuostolį mažinti. Dėl šios priežasties visai neseniai įsidedėme aplinkosaugos kokybės standartą, kuris užtikrina, kad įmonės darbuotojai, kol vyko sertifikavimo procesas, praėjo mokymus apie tai kaip užtikrinti efektyvų išteklių panaudojimą. Tikimės turėsime iš to naudos ateityje, kol kas sunku yra įvertinti.

Trečias klausimas: *Taip, kaip suprantu, Jūsų manymu aplinkosauginiai mokesčiai nedaro reikšmingos įtakos įmonės veiklos rezultatams?*

Atsakymas: *Įmonėse, kurios užsiima panašia veikla kaip ir mes – vis dėlto ne. Bendrai vertinant, aplinkosauginių mokesčių sąnaudos yra sąlyginai mažos. Kol neplanuojama yra kelti tarifų už išteklių išgavimą arba kitų tarifų aplinkosauginiams mokesčiams, ryškios įtakos veiklos rezultatams nebus. Mano manymu, į šitą klausimą dar galima žiūrėti kitu kampu. Šiuo metu yra labai populiari būti „žalia“ įmone – tai yra tampa svarbu įmonėms parodyti jų veiksmus siekiant tausoti gamtą ir aplinką. Tad čia buvo viena iš priežasčių gauti jau minėtą aplinkosaugos kokybės standartą, kuris suteikia kitiems tam tikrą patvirtinimą, kad įmonė yra socialiai atsakinga ir rūpinasi gamta, kas mano manymu, gali pritraukti naujų klientų, o tai teigiamai veiktų įmonės rezultatus. Netgi kaip vienas iš punktų, kuris buvo pateiktas prie aprašomų galimų naudų įsidedus šį standartą, yra didesnis konkurencinis pranašumas dalyvaujant viešuosiuose konkursuose. Mums tai svarbu, kadangi įmonė dalyvauja juose.*

Ketvirtas klausimas: *Įmonė gauna daugiausia pajamų iš vandentvarkos negu iš kitų veiklų. Jūsų vadovaujama įmonė yra vienintelė mieste tiekianti geriamą vandenį gyventojams. Kas nutiktų, jeigu įmonės finansiniai rezultatai ir toliau blogėtų ir įmonė pataptų nemoki?*

Atsakymas: *Jeigu įmonė ir bankrutuotų, geriamojo vandens tiekimas neturėtų sutrikti, nes pagal Geriamojo vandens įstatymą yra numatytas garantinis tiekėjas, kuris privalėtų perimti mūsų aptarnaujamą gyventojų tinklą. Kalbant apie kitas įmonės veiklas, neseniai buvo patvirtintas sprendimas reorganizavimo būdu prie įmonės prijungti kitą įmonę, kuri teikia gyvenamųjų namų administravimo bei teritorijos tvarkymo ir priežiūros paslaugas. Tikimasi, kad tai padės gerinti kitų veiklų rezultatus, kas prisidės prie įmonės bendro rezultato pagerėjimo. Tačiau, jeigu jau ir atsitiktų taip, kad įmonė nepajėgtų susitvarkyti su turimais įsipareigojimas ir galu gale bankrutuotų, tai mano žiniomis, čia būtų pirmas bankrotas įmonės, kurios vienintelė akcininkė savivaldybė.*

**3 priedas. UAB „2 įmonė“ finansinių ataskaitų duomenys už 2017 – 2023 m. (pateikiami
Eurų tikslumu)**

Metai/ Straipsnis	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Ilgalaikis turtas	2916559	2284918	1879771	1531033	595476	620568	514238
Trump. turtas	5908350	7791336	6662890	8681519	7280057	5887357	6708749
Nuosavas kapitalas	6766495	6913434	6754333	7244170	5759892	5325301	5295306
Dotacijos, subsidijos	0	0	0	0	0	0	0
Ilgalaikiai įsipareigoji- mai	0	0	0	0	0	0	0
Trump. įsipareigoji- mai	2071585	3180445	1809719	2984559	2132385	1201071	1948394
Pardavimo pajamos	13331054	15424494	13604411	16540428	10911240	11095675	12026486
Pardavimo savikaina	(12419956)	(14518790)	(12743678)	(14558778)	(10390806)	(10363203)	(11118872)
Pelnas (nuostoliai) prieš apmokestini- mą	203132	350222	181626	1287858	17538	189542	263319
Grynasis pelnas (nuostoliai)	183242	306939	140899	1089837	15722	165409	220005

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis UAB „2 įmonės“ finansinėmis ataskaitomis už 2017 – 2023 metus

4 priedas. Interviu su UAB „2 įmonė“ vyriausiuoju finansininku

Pirmas klausimas: *Ar Jūsų manymu, įmonės mokami aplinkosauginiai mokesčiai daro reikšmingą įtaką įmonės veiklos rezultatams?*

Atsakymas: *Jeigu kalbame apie išteklių mokesčių už išgaunamą smėlį ir žvyrą, tai ne, nes jis yra kompensuojamas iš užsakovų. Statybos rangos darbų sutartyse visada numatome, kad į kainą įtraukiami yra ir mokesčiai – šiuo atveju už valstybinių gamtos išteklių naudojimą. Jeigu kalbėtume apie taršos mokesčių už automobilių degalų sunaudojimą, taip pat nepasakyčiau, kad šios sąnaudos reikšmingai pablogintų įmonės veiklos rezultatus. Nekarto nebuvo ir tokio atvejo, kad įmonės direktorius pasiteirautų dėl šios sąnaudų pozicijos, kuomet prieš atskaitomybės pasirašymą gauna detalų sąnaudų pozicijų pašifravimą. Tą patį dokumentą gauna ir įmonės pagrindinis akcininkas. Dažniausiai iš jų abiejų gaunu nemažai klausimų, bet kiek pamenu dėl taršos mokesčių jų nekildavo. Taip pat, kadangi gamybos patalpos yra rajone, tai kai kuriems darbuotojams yra visai ilgas kelias iki darbo. Dėl šios priežasties, įmonė yra sudarius su kai kuriais darbuotojais automobilių panaudos sutartis bei leidžiama yra įmonės transporto priemonės naudoti privatiems poreikiams. Tuo noriu pasakyti, kad jeigu vadovybės manymu, taršos mokesčiai labai ženkliai veiktų įmonės finansinį rezultatą, tai tikrai tokios praktikos įmonėje nebūtų.*

Antras klausimas: *Galbūt Jums yra žinoma ar įmonės vadovybė svarsto įsigyti elektromobilius, siekiant sumažinti sąnaudas patiriamas iš aplinkosauginio mokesčio už teršimą iš mobiliųjų taršos šaltinių?*

Atsakymas: *Kiek man žinoma, kol kas neplanuojama. Esame turėję diskusiją dėl to neseniai, kadangi manęs prašė paaiškinti naujai atsiradusių lengvatą dėl PVM atskaitos įsigyjant elektromobilį. Tačiau idėja įsigyti elektromobilį buvo atmesta, visų pirma dėl apribojimo kainai, kadangi norint pasinaudoti lengvata, tokio automobilio kaina su PVM negali viršyti 50 tūkst. Eurų, o svarstyti modeliai buvo brangesni. Tačiau, bet kuriuo atveju, pagrindinė atmetimo priežastis buvo ta, kad baterijos tokių automobilių nėra dar pakankamai patikimos, o galu gale mūsų miestelyje ir infrastruktūra nėra pritaikyta. Mūsų pusė turimų transporto priemonių yra NI kategorijos, tad ir taip nuo jų PVM atskaitome, o kai kurie lengvieji automobiliai buvo gan brangūs, tad neatskaitomo PVM sąnaudomis sumažinome mokesstinį pelną ir mokėjome mažesnę pelno mokesčių.*

Trečias klausimas: *Galbūt pasinaudojate kitomis aplinkosauginėmis priemonėmis, kaip pavyzdžiui mokesčių lengvatos aplinkos taršos mokesčiams? Ar pastebite jų įtaką įmonės veiklos rezultatams?*

Atsakymas: *Pasinaudojame įstatyme numatyta lengvata nemokėti taršos mokesčio už teršimą iš mobiliųjų taršos šaltinių nuo naujai įsigytų MI ir NI kategorijų automobilių, kurie yra varomi*

benzinu. Jeigu gerai atsimenu, tai tokia lengvata taikoma automobiliams 4 metus nuo pirminės registracijos. Sumažinta mokesčio suma, dėl šios lengvatos taikymo, yra labai maža, tad poveikio finansinėms ataskaitoms praktiškai nėra.

5 priedas. AB „Klaipėdos energija“ finansinių ataskaitų duomenys už 2019 – 2023 m.

(pateikiami Eurų tikslumu)

Straipsnis/Metai	2019	2020	2021	2022	2023
Ilgalaikis turtas	65560425	67627901	68020884	72164279	72944488
Trumpalaikis turtas	12930303	12116080	13316290	18707687	14977610
Nuosavas kapitalas	48191246	49184829	47166084	47178500	50821468
Dotacijos, subsidijos	14721379	16099889	15501381	14848349	14845341
Ilgalaikiai įsipareigojimai	5538155	5733331	4015287	6276049	6257841
Trumpalaikiai įsipareigojimai	9711238	8639499	14550361	22473262	15884245
Pardavimo pajamos	33736823	28354218	37643930	51986632	51588479
Pardavimo savikaina	(32358195)	(25668266)	(35531255)	(49861945)	(46380400)
Kitos veiklos rezultatai	2564936	2702571	662923	1632124	2255577
Pelnas (nuostoliai) prieš apmokestinimą	1511824	1924414	(895343)	(43889)	3498406
Grynasis pelnas (nuostoliai)	1443969	1922583	(883017)	12416	3756028

Saltinis: sudaryta autorės, remiantis AB „Klaipėdos energija“ finansinėmis ataskaitomis už 2019 – 2023 m.

6 priedas. AB „Panevėžio energija“ finansinių ataskaitų duomenys už 2019 – 2023 m.

(pateikiami Eurų tikslumu)

Straipsnis/Metai	2019	2020	2021	2022	2023
Ilgalaikis turtas	85979158	86889379	84529680	80730322	81020913
Trumpalaikis turtas	7640475	8377032	9722962	16268773	13851897
Nuosavas kapitalas	54953657	56483953	56345271	58401935	60632481
Dotacijos, subsidijos	27276181	30191221	28373438	27273584	25284315
Ilgalaikiai įsipareigojimai	3771	4120	2297	473	0
Trumpalaikiai įsipareigojimai	10218167	7399086	8372213	9705391	7595515
Pardavimo pajamos	34581072	29482672	36981739	54657277	50201408
Pardavimo savikaina	(30592891)	(25348994)	(33890558)	(51189503)	(45002682)
Kitos veiklos rezultatai	250605	635974	526495	2761239	1345338
Pelnas (nuostoliai) prieš apmokestinimą	705296	1762128	382495	2088311	2917387
Grynasis pelnas (nuostoliai)	740032	1763284	383211	2177818	2882914

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis AB „Panevėžio energija“ finansinėmis ataskaitomis už 2019 – 2023 m.

7 priedas. UAB „Plungės šilumos tinklai“ finansinių ataskaitų duomenys už 2019 – 2023 m.

(pateikiami Eurų tikslumu)

Straipsnis/Metai	2019	2020	2021	2022	2023
Ilgalaikis turtas	3667443	3798061	4397581	5008732	4780099
Trumpalaikis turtas	680405	539270	954279	1232110	819612
Nuosavas kapitalas	1975298	2097926	1340845	1473626	1170907
Dotacijos, subsidijos	592786	736722	699560	644519	656375
Ilgalaikiai įsipareigojimai	1174193	948461	2308707	2927243	1466543
Trumpalaikiai įsipareigojimai	603350	508713	935130	1194820	2305455
Pardavimo pajamos	3461673	2783997	3262979	4604644	4394522
Pardavimo savikaina	(3107416)	(2367655)	(3735691)	(4065318)	(4142483)
Kitos veiklos rezultatai	161628	131617	115949	96434	110004
Pelnas (nuostoliai) prieš apmokestinimą	104724	139919	(753807)	137558	(302936)
Grynasis pelnas (nuostoliai)	89335	122628	(753480)	132781	(302719)

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis UAB „Plungės šilumos tinklai“ finansinėmis ataskaitomis už 2019 – 2023 m.

8 priedas. AB "Klaipėdos energija", AB „Panevėžio energija“ ir UAB "Plungės šilumos tinklai" santykiniai finansiniai rodikliai už 2019 – 2023 metus

AB "Klaipėdos energija"					
Rodiklis/Metai	2019	2020	2021	2022	2023
Finansinis svertas	0.32	0.29	0.39	0.61	0.44
Bendrasis mokumo rodiklis	3.16	3.42	2.54	1.64	2.30
Bendrasis likvidumo rodiklis	1.33	1.40	0.92	0.83	0.94
Grynojo pelno marža	4.28	6.78	-2.35	0.02	7.28
Nuosavo kapitalo grąža (ROE)	3.00	3.91	-1.87	0.03	7.39
Turto pelningumas (ROA)	1.84	2.41	-1.09	0.01	4.27
AB "Panevėžio energija"					
Finansinis svertas	0.19	0.13	0.15	0.17	0.13
Bendrasis mokumo rodiklis	5.38	7.63	6.73	6.02	7.98
Bendrasis likvidumo rodiklis	0.75	1.13	1.16	1.68	1.82
Grynojo pelno marža	2.14	5.98	1.04	3.98	5.74
Nuosavo kapitalo grąža (ROE)	1.35	3.12	0.68	3.73	4.75
Turto pelningumas (ROA)	0.79	1.85	0.41	2.25	3.04
UAB "Plungės šilumos tinklai"					
Finansinis svertas	0.90	0.69	2.42	2.80	3.22
Bendrasis mokumo rodiklis	1.11	1.44	0.41	0.36	0.31
Bendrasis likvidumo rodiklis	1.13	1.06	1.02	1.03	0.36
Grynojo pelno marža	2.58	4.40	-23.09	2.88	-6.89
Nuosavo kapitalo grąža (ROE)	4.52	5.85	-56.19	9.01	-25.85
Turto pelningumas (ROA)	2.05	2.83	-14.08	2.13	-5.41

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis įmonių finansinėmis ataskaitomis už 2019 – 2023 m.